

بسم الله الرحمن الرحيم

چکیده مقالات

دهمین کنفرانس

الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ تبیین و بایسته‌های اجرا

۲۹ تا ۳۰ اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۰

این کنفرانس به صورت مجازی برگزار می‌شود.

رهبر فرزانه انقلاب اسلامی:

**این سند اهم مبانی و آرمان‌های پیشرفت را تدوین کرده و اُفق
مطلوب کشور را در پنج دهه آینده ترسیم و تدابیر مؤثر برای نیل
به آن را طراحی کرده است که با تحقق آن که کاری عظیم و
دشوار، اما ممکن و شیرین است کشور راه پیشرفت را خواهد
پیمود و طلیعه مبارک تمدن نوین اسلامی ایرانی در زیست‌بوم
ایران رُخ خواهد نمود. ان‌شاءالله.**

بخشی از فراخوان رهبر فرزانه انقلاب برای تکمیل و ارتقای الگوی پایه
اسلامی ایرانی پیشرفت، مهرماه ۱۳۹۷

دبیرخانه دهمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
چکیده مقالات دهمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت:

الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت: تبیین و بایسته‌های اجرا

تلفن: ۰۲۱ ۸۸۳۵۲۰۸۰ - ۰۲۱ ۸۸۳۵۲۰۷۱

دورنگار: ۰۲۱ ۸۸۶۳۴۰۰۸

وبگاه: conference.olgou.ir

نشانی: تهران، خیابان جلال آل‌احمد، روبه‌روی بیمارستان شریعتی، شماره ۳
مسئولیت دیدگاه‌های بیان شده در چکیده‌های مقالات بر عهده نویسنده(گان) محترم است.

فهرست

بخش اول (مقالات شفاهی)

محور اول: کلیات و ساختار سند الگو

- ۳..... سازه‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری سیستم حکمرانی در تمدن نوین اسلامی
محمد رضا اسمعیلی گیوی
- ۴..... ارزیابی اجرایی بودن الگو
حسن ایلاتلو، مجید دشتی
- ۵..... چرایی و ضرورت طراحی کلان الگو و تبیین همسویی تدابیر
عباسعلی زالی، احمد کرد
- تشریح پشتوانه علمی و مطالعات پشتیبان تدابیر مرتبط با حوزه تخصصی اندیشکده
فقه و حقوق اسلامی با رویکرد به حل مسائل اساسی کشور
۶..... ابوالقاسم علیدوست
- رویکرد «حق‌بنیان» در شناسایی و تبیین نظام‌مند عناصر «آرمان‌ها» در سند الگوی
اسلامی ایرانی پیشرفت
۷..... حمیدرضا فرمند
- ۸..... منطق ساختار کلان سند الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت
سیدحسین میرمعزی، حمید ابدی مرزونی
- ۹..... ارزیابی سند الگو از منظر موضوعات مهم مورد توجه نظریات و جوامع رقیب
شهریار نیازی

محور دوم: تبیین بایسته‌های اجرای سند الگو در حوزه سیاسی

- ۱۱..... آینده ژئوپلیتیک منطقه و موقعیت راهبردی ایران: فرصت‌ها و تهدیدها
محمد اخباری، عابد گل‌کرمی
- چارچوب مفهومی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت (مستخرج از بررسی مقایسه‌ای
پیشرفت ایران و ژاپن)
۱۳..... سعید حاجی ناصری

- نقش مردم و گروه‌های اجتماعی در تحقق تدابیر عدالت سیاسی سند الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت ۱۴
- سید کاظم سید باقری، سید مصطفی مرعشی
- مروری بر مفهوم «تمرکززدایی در ساختار اقتصادی - مالی کشور» (مندرج در تدبیر ۵۳ الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت) ۱۵
- سید محمد رضا سیدی
- گفتمان‌سازی و پایش تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت (بایسته‌های اجرایی الگو و تدابیر سیاسی) ۱۷
- علیرضا صدرا ۱۷
- تبیین نقش مردم در اجرای الگو و بسترسازی و تحقق تدبیر عدالت ۱۹
- سید محمد میرسندسی
- گسترش و تقویت تشکل‌های مردمی به منظور افزایش سرمایه اجتماعی و تحکیم ساختار درونی نظام ۲۰
- امین نواختی مقدم، عرفان عسلی صاف

محور سوم: تبیین و تشریح مبانی جامعه‌شناختی و انسان‌شناختی و بایسته‌های

اجرای تدابیر حوزه اجتماعی

- تشکیل جامعه بر اساس مرتبه عقل، ضرورتی در تحقق الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت ۲۳
- محسن ابراهیمی
- بایسته‌های تحقق انسجام اجتماعی، با تأکید بر نقش نخبگان ۲۴
- سوسن باستانی، کوثر خسروی
- بایسته‌های اجرا و تحقق تدابیر عرصه اجتماعی ۲۵
- محمد حسین پناهی
- مبانی انسان‌شناختی حق «آزادی اظهار عقیده» از دیدگاه اسلام ۲۷
- سید محمد مصطفی حسینی کاشانی، سید روح‌الله حسینی کاشانی

تأثیر فقدان سرمایه اجتماعی بر سرمایه انسانی؛ مطالعه موردی ایران با رویکرد اقتصادی برای دستیابی به برخی از اهداف مندرج در سند الگو ۲۸
سیدنظام‌الدین مکیان

محور چهارم: تبیین معنویت در فرازهای سند الگو

تبیین مبانی ارزش‌شناختی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با تأکید بر تئوری گردشگری و معنویت ۳۱
محمدحسین ایمانی خوشخو، مهدیه شهرابی فراهانی
تبیین و تشریح معنویت معطوف به تدبیر شماره ۴۵ سند الگو ۳۲
بهزاد حمیدیه
تبیین و تشریح معنویت معطوف به آرمان‌های سند الگو ۳۳
احمد شاکر نژاد
ظرفیت‌های ادبیات فارسی در تشریح و تحقق معنویت تمدن‌ساز در سند الگو ۳۴
سیدحسین شهرستانی
تبیین معنویت اسلامی معطوف به مبانی سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت (با تأکید بر مبانی خداشناسی و جهان‌شناختی و انسان‌شناختی) ۳۵
سیداحمد غفاری قره‌باغ

محور پنجم: تبیین و بایسته‌های اجرای تدابیر حوزه علم و آموزش و پرورش

تبیین جایگاه پژوهش در تحقق اهداف الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت ۳۷
علی افسری
پارامترهای جهان‌شمول در تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت ۳۸
جواد تقی‌زاده فیروزجایی
تبیین و تشریح تدبیر تربیت نیروی انسانی توانمند، خلاق، مسئولیت‌پذیر و دارای روحیه مشارکت جمعی در سند الگو با تأکید بر نقش آموزش عالی ۳۹
اصغر زمانی، مهتاب پورآتشی
جایگاه تبادلات علمی و نخبگانی بین‌المللی در سند الگو ۴۰
محمد مهدی شیخ جباری

تبیین، بایسته‌های اجرا و آثار تحقق تدبیر مشورت نخبگانی در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت ۴۱

سمیه ملک‌مکان، رسول عباسی

ارکان پرورش انسان از کودکی تا پیری ۴۲
علی‌اکبر موسوی موحدی

محور ششم: تبیین مبانی ایران‌شناختی و بایسته‌های اجرای تدابیر در حوزه آمایش

بازتاب ایرانیت در آینه‌الگو ۴۴
حسین آرامی، همت ایمانی

تبیین مدل مفهومی شهر هوشمند با نگاه به الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با رویکرد عملیاتی، شهر قم ۴۵

سیدمرتضی سقائیان‌نژاد، کاوه امین، محسن رنجبر

نگاهی به دیروز و امروز زیستگاه‌های انسانی ایران و پیش‌بینی برای آینده آنها ۴۶
اسماعیل شیعه

تبیین تدبیر ایجاد قطب‌های گردشگری طبیعی، علمی، فرهنگی، مذهبی و سلامت با محوریت مناطق و مراکز هویت‌ساز در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت ۴۸
منوچهر فرج‌زاده

پشتوانه‌های معرفتی و نظری ایران‌شناختی در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت ۴۹
عبرت محمدیان، محمدحسین رامشت

الگوی حمل و نقل و دسترسی عادلانه مناسب در شهرهای اسلامی ۵۱
خشایار موکوئی، حسین حق‌شناس، علیرضا صاحبقرانی

محور هفتم: تشریح، تبیین و بایسته‌های اجرای سند الگو در حوزه فناوری و نوآوری

نقش سیاست خارجی در توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در بستر اقتصاد سیاسی جهانی (الزامات اجرایی تدبیر شماره ۱۸ سند الگو در حوزه سیاست خارجی) ۵۴

همت ایمانی

- لزوم گذار اجتماعی- فنی در صنعت برق کشور مبتنی بر تحلیل شکاف سیاست‌ها و عملکرد حوزه برق ۵۶
- اشرف‌السادات پسندیده، غلامرضا حیدری
- حکمرانی اینترنت و ضرورت همکاری چند طرفه توسط جمهوری اسلامی ایران ۵۸
- طاهره جلیلی
- سازمان پلتفرمی، راه‌حلی سریع برای تحول دیجیتال سازمانی ۶۰
- سیدجواد حسینی
- مروری نظام‌مند بر نقش نهادهای دانش‌آفرین در توسعه، پیشرفت و پایداری ۶۱
- فاطمه‌سادات حسینی
- بررسی سند ملی آمایش سرزمین ۶۲
- امیرحسین خالقی
- درآمدی بر لزوم ارائه طراز برای فن‌آوری در انقلاب اسلامی در مسیر تمدن‌سازی ... ۶۳
- مجتبی ذوالفقاری، فهیمه پرویزیان، اسماعیل قادری‌فر، مهدی بهاری
- سیاست‌های راهبردی در توسعه فناوری و نوآوری صنعتی مبتنی بر دیپلماسی اقتصادی ۶۴
- محمدرضا رضوانی
- توسعه بازار و بازآفرینی مهارت‌ها و مصنوعات بومی کشور ۶۵
- محسن قرنفلی
- ترازبایی امنیت و تاب‌آوری سایبری کشور بر اساس شاخص جهانی امنیت سایبری (تعیین تدبیر شماره ۱۸ سند الگو) ۶۶
- محمدرضا کریمی قهرودی
- چیستی «پیشرفت» و نقش «نوآوری» در آن ۶۸
- داریوش محجوبی
- زیست‌بوم مناسب برای توسعه مهارت‌های بومی، حرفه‌ای و غیررسمی ۶۹
- جاوید نوبخت، مدینه رکاوندی، فاطمه جمشیدی

محور هشتم: تبیین و بایسته‌های اجرای سند الگو در حوزه فرهنگ

چگونه بستر تحقق تدابیر فرهنگی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، فراهم خواهد شد؟

۷۲ .....
حسن بنیانیان

۷۴ ..... (ص) محمدعلی ریاضی
احمد بیطرف، سیدجواد امین، محمدعلی ریاضی

آگاهی عمومی و یقظه اجتماعی، زمینه‌ساز پیاده‌سازی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
۷۵ .....

مصطفی جعفر پیشه‌فرد، محمدسعید جبل‌عاملی
۷۷ .....
بایسته‌های اجرایی در راهبرد فضای سایبری

سهیلا چگینی
۷۸ .....
بایستگی‌های انسانی اجرای الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

علی حیدری
۷۹ .....
بایسته‌های تأسیس "مرکز ارزیابی و اصلاح نظام جمهوری اسلامی ایران"

محمد خاقانی اصفهانی
۸۰ .....
ضرورت الزامات فرهنگی در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت

محمدعلی کی‌نژاد، آریتا بلالی اسکویی

محور نهم: تبیین و بایسته‌های اجرای سند الگو در حوزه کشاورزی و امنیت غذایی.

بایسته‌های اصلاح الگوی تولید و مصرف محصولات کشاورزی؛ ضرورت سلامت غذا و
حفظ محیط‌زیست
۸۲ .....

رضا ارجمندی
پایاده‌سازی تدابیر مرتبط با بخش کشاورزی در چارچوب مدیریت استراتژیک، مدل

کارت ارزیابی متوازن (BSC) .....
۸۴ .....
مجتبی پالوج

کود و سم؛ دو وجه تفکیک‌ناپذیر تولیدات کشاورزی و تیغ دولبه امنیت غذایی .....
۸۵ .....
ابراهیم پورجم، علی‌اصغر طالبی

- کشاورزی دانش‌بنیان ضرورت توسعه پایدار و تأمین امنیت غذایی کشور بایسته‌ها و نیازها..... ۸۷
- محمدحسن روزی‌طلب، عباسعلی زالی
- اصلاح و ترویج الگوی تغذیه سالم و حلال؛ نیازها و ضرورت‌ها ۸۹
- محمد شاهدی
- تجربه‌کاوی تعالی دانشگاه در مسیر پیشرفت: معرفی سازوکارهای بوم‌زاد برای بازآفرینی نظام آموزش عالی کشاورزی و منابع طبیعی کشور ۹۱
- محمد شریف شریف‌زاده، علی نجفی‌نژاد، غلامحسین عبدالله‌زاده
- محور دهم: تبیین و بایسته‌های اجرای سند الگو در حوزه حکمرانی و مدیریت پایدار محیط‌زیست
- سازوکارهای فرهنگی، سمن‌های محیط‌زیستی و حفاظت از محیط‌زیست ۹۴
- زهرآ پاژوکی‌نژاد
- چگونگی برقراری ارتباط بین تدبیر و عمل در موضوع آب ۹۵
- عباسقلی جهانی
- چالش‌ها و راهکارهای حفظ تنوع زیستی ایران..... ۹۷
- نعمت‌الله خراسانی
- اجرای الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت محیط‌زیست با تحقیق، آموزش و ترویج (تات)..... ۹۸
- منصور شاه‌ولی
- سازوکارهای لازم برای حفظ و بهره‌برداری امانت‌مدار از انفال ۹۹
- فرود شریفی
- بررسی نقش منابع طبیعی در توسعه کشور با در نظر گرفتن عدالت بین‌نسلی ۱۰۱
- صدیقه عرب امیری، سوگند صفری خارکشی
- ضرورت‌ها و نیازهای حفاظت و مدیریت پایدار و بهره‌برداری اصولی از منابع خاک کشور..... ۱۰۲
- منوچهر گرجی

محور یازدهم: تبیین و بایسته‌های اجرای سند الگو در حوزه جمعیت، خانواده و

سلامت

- ۱۰۵..... خدابخش احمدی
ظرفیت‌سازی تدابیر در دستیابی به خانواده پایدار در تراز تمدن اسلامی
- ۱۰۶..... غلامعلی افروز
خانواده تراز در سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
- ۱۰۸..... اکرم‌السادات سادات حسینی
کاربرد الگو در حیطه نظریه‌پردازی در علوم سلامت
- ۱۰۹..... شیما طباطبایی، ناصر سیم فروش
راهکارهای تنظیم نرخ باروری در بیش از سطح جانشینی و اجرای سیاست‌های حمایتی ارتقای جمعیت در نظام سلامت
- ۱۱۱..... مؤلفه‌های مؤثر
مداخلات روان‌شناختی خانواده‌محور بستری برای رشد مطلوب فرزندان: شناسایی سوگند قاسم‌زاده، غلامعلی افروز
- ۱۱۳..... شهلا کاظمی‌پور
تبیین لزوم بازنگری در سیاست‌های جمعیتی و بایسته‌های اجرای سیاست‌های افزایش نرخ باروری در بیش از سطح جایگزینی

بخش دوم (مقالات پوستری)

- ۱۱۶..... عبدالوهاب باهنر
الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، موانع و راهکارها
- ۱۱۷..... مریم بوستانی کیایی
نقش مدیریت گردشگری مذهبی با الگوی ایرانی- اسلامی در توسعه پایدار شهری (مطالعه موردی: شهر ساری)
- ۱۱۸..... مجتبی پالوج
تبیین و تشریح رسالت الگو برای کمک به راهبری کشور

- بررسی عوامل و شاخص‌های فنی و زیرساختی تأثیرگذار بر دولت الکترونیک با ارائه برنامه عملیاتی مناسب (مطالعه موردی استان خراسان رضوی)..... ۱۱۹
- اسماعیل خیرخواه، جاوید نوبخت، سیدحمیدرضا روحبخش معارف، احمد جنتی‌فر
فرصت‌ها و ظرفیت‌های مناطق آزاد جهت جذب سرمایه‌گذاری (با تأکید بر سند چشم‌انداز)..... ۱۲۱
- ابوالفتح فخرمحمدیان
بررسی نقش و جایگاه اقتصاد دانش‌بنیان در تحقق شعار جهش تولید ۱۲۲
- محمد کلامی، صابر خداوردیزاده، سجاد ابراهیم‌پور
نقش و جایگاه جمهوری اسلامی در اعتلای منزلت و حقوق زنان و ارتقای جایگاه اجتماعی و فرصت‌های عادلانه آنان و تأکید بر نقش مقدس مادری ۱۲۳
- زهره کمیجانی
بومی‌سازی بازی‌های رایانه‌ای در راستای اجرای سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با استفاده از ظرفیت‌های دیداری باستان‌شناسی ایران ۱۲۴
- بابک کوفگر
بررسی وضعیت تولید علم ایران در حوزه علم کامپیوتر با نگاهی به پیشرفت همکاری‌های بین‌المللی پژوهشگران ۱۲۵
- مرضیه مروتی
استفاده از ظرفیت نهاد قرص‌الحسنه برای اشتغال‌زایی و دستیابی به برخی از اهداف مندرج در سند الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت ۱۲۶
- سیدنظام‌الدین مکیان، محمدعلی فیض‌پور، مصطفی الراجی
بررسی راهبردهای خدمات الکترونیک و لزوم تدوین آن در بانکداری اسلامی ۱۲۷
- حامد مهدی‌خورانی، ام‌البنین عباس‌آبادی
توسعه مهارت‌های حرفه‌ای و غیررسمی با مدل نوآوری باز ۱۲۸
- جاوید نوبخت، سعید محمودی، مهدی آسیایی

اعضای کمیته علمی

دهمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

دکتر هادی اکبرزاده؛ (دبیر کنفرانس؛ استاد دانشگاه صنعتی اصفهان)

دکتر ایمان افتخاری؛ دانشیار پژوهشگاه دانش‌های بنیادی

دکتر غلامعلی افروز؛ استاد دانشگاه تهران

دکتر الهام امین‌زاده؛ دانشیار دانشگاه تهران

دکتر مصطفی ایزدی؛ استادیار دانشگاه عالی دفاع ملی

حجت الاسلام والمسلمین دکتر مسعود آذری‌بجانی؛ استاد پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

دکتر علیرضا آزموده اردلان؛ استاد دانشگاه تهران

دکتر ابراهیم برزگر؛ استاد دانشگاه علامه طباطبایی

دکتر حسن بنیانیان؛ عضو اندیشکده فرهنگ مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

دکتر محمدحسین پناهی؛ استاد دانشگاه علامه طباطبایی

دکتر محمدسعید جبل‌عاملی؛ استاد دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر حجت‌ا... حاجی‌حسینی؛ دانشیار سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران

دکتر رضا خجسته‌مهر؛ استاد دانشگاه شهید چمران

دکتر سیدمنصور خلیلی عراقی؛ استاد دانشگاه تهران

دکتر پرویز داودی؛ استاد دانشگاه شهید بهشتی

دکتر جلال درخشه؛ استاد دانشگاه امام صادق (ع)

دکتر غلامحسین رحیمی؛ استاد دانشگاه تربیت مدرس

آیت‌ا... علی‌اکبر رشاد؛ استاد خارج فقه و اصول

حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمدجواد رودگر؛ دانشیار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

دکتر عباسعلی زالی؛ استاد دانشگاه تهران

دکتر محمدهادی زاهدی‌وفا؛ دانشیار دانشگاه امام صادق (ع)

دکتر حسین سالار آملی؛ استاد دانشگاه صنعتی امیرکبیر

دکتر محمد مهدی شیخ‌جباری؛ استاد پژوهشگاه دانش‌های بنیادی

دکتر سهیلا صادقی فسایی؛ دانشیار دانشگاه تهران

دکتر علیرضا صدرا؛ استاد دانشگاه تهران

دکتر رسول عباسی؛ استادیار دانشگاه حضرت معصومه (س)

حجت الاسلام والمسلمین محمد عمومی؛ مدرس حوزه علمیه قم

دکتر موسی عنبری؛ دانشیار دانشگاه تهران

دکتر عبدالحسین کلانتری؛ دانشیار دانشگاه تهران

دکتر محمدعلی کی‌نژاد؛ استاد دانشگاه صنعتی سهند

دکتر سیدعلیرضا مرنیدی؛ استاد دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

دکتر رضا مکنون؛ استاد دانشگاه صنعتی امیرکبیر

حجت الاسلام والمسلمین سیدحسین میرمعزی؛ دانشیار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه

اسلامی

دکتر بابک نگاهداری؛ دانشیار دانشگاه علوم پزشکی تهران

دکتر شهریار نیازی؛ دانشیار دانشگاه تهران

حجت الاسلام والمسلمین احمد واعظی؛ دانشیار دانشگاه باقرالعلوم (ع)

اعضای کمیته‌های هماهنگی
دهمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

امور علمی

مسئول: دکتر موسی عنبری

همکاران: دکتر فاطمه ثقفی، دکتر محمدحسین رامشت، دکتر محمدحسن روزی‌طلب، دکتر محمد سلیمانی، حجت الاسلام والمسلمین سیدکاظم سیدباقری، دکتر رسول عباسی، دکتر محمدرحیم عیوضی، دکتر منوچهر فرج‌زاده، دکتر مجتبی قلی‌پور، دکتر شهریار نیازی

کمیته ارتباطات

مسئول: علی متقیان

همکاران: احسان عباسی و احمد کرد

کمیته انتشارات

مسئول: دکتر نجف الهیاری‌فرد

همکاران: دکتر غلامرضا زارع، دکتر یعقوب زارعی، غلامعلی فرامرزی‌صلحدار، سارا جلوداریان

کمیته اجرایی و پشتیبانی

دبیر کمیته اجرایی و مسئول پشتیبانی: محمدرضا رضانیا

همکاران پشتیبانی: سیروس قنادی و مصطفی نوری

کمیته فناوری اطلاعات

مسئول: وحید عبدالحسینی

همکاران: بهلول محمدی، رضا شجاعی و امیرمحمد طاهری

دبیرخانه

مسئول: همت ایمانی

همکاران: حسین بهنیا، سمیه ملک‌مکان و سیدکریم مصطفایی

بخش اول
(مقالات شفاهی)

محور اول:
کلیات و ساختار سند الگو

سازه‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری سیستم حکمرانی

در تمدن نوین اسلامی

محمد رضا اسمعیلی گیوی^۱

چکیده

هدف این پژوهش ارائه مدل جامع نظام حکمرانی و بایسته‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری آن در تمدن نوین اسلامی می‌باشد. در این مقاله ابتدا تفاوت‌های اساسی دو پارادایم اومانیستی و توحیدی را از جهت نرم‌افزاری در محورهای هستی‌شناختی، معرفت‌شناختی، انسان‌شناختی و ارزش‌شناختی بیان می‌شود. در ادامه تلاش شده با ارائه چارچوبی متمایز و با نگاه سیستمی، لایه‌ها و سازه‌های ابرسیستم حکمرانی تبیین شود. بدین منظور ابتدا لایه‌های چهارگانه نظام حکمرانی، شامل نرم‌افزار، سخت‌افزار، عملکرد و ادراک از عملکرد تشریح می‌شود و سپس تأثیر سازه‌های هسته نرم‌افزاری بر خرده سیستم‌های لایه سخت‌افزاری شامل اقتصاد، سیاست، فرهنگ و آموزش تبیین خواهد شد. در ادامه ضرورت تکامل و بلوغ سازه‌های لایه سخت‌افزاری شامل نهادها، ابزارها و ساختارها در نظام حکمرانی اسلامی به منظور تحقق تمدن نوین اسلامی بسط داده می‌شود.

واژه‌های کلیدی: ابرسیستم حکمرانی، پارادایم توحیدی، پارادایم اومانیستی، تمدن نوین اسلامی

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه تهران، s.givi@ut.ac.ir

ارزیابی اجرایی بودن الگو

حسن ایلانلو^۱، مجید دشتی^۲

چکیده

مسائل و چالش‌های مزمن در مسیر پیشرفت و تعالی کشور اسلامی از آسیب‌هایی نشئت می‌گیرند که نظام برنامه‌ریزی کشور با آن مواجه بوده و هست. طبق بیانات مقام معظم رهبری: «پیشرفت برای همه کشورها و همه جوامع عالم یک الگوی واحد ندارد. پیشرفت در کشور ما با شرایط تاریخی، جغرافیایی، اوضاع سرزمینی با وضع ملت ما با آداب و فرهنگ و میراث ما الگوی ویژه خود را دارد. باید جست‌وجو کنیم و آن الگو را پیدا کنیم». اکنون که سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در مرحله نهایی شدن است، ارزیابی سند الگوی تهیه شده از وجوه مختلف از جمله قابلیت اجرایی شدن آن باید مورد توجه جدی قرار بگیرد. در این مطالعه با بهره‌گیری از مطالعات آسیب‌شناسی اسناد برنامه‌ای و چشم‌انداز و تجارب جهانی به طور اختصار می‌توان به این نتیجه رسید که چنانچه فضای کلان محیط فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی برای اجرایی شدن کلیت پیشرفت به صورت کارآمد فراهم نشود احتمال تحقق افق و آرمان در سطح قابل قبول پیش‌بینی نمی‌شود.

واژه‌های کلیدی: سند الگو، پیشرفت، اجرا، آسیب‌شناسی اسناد برنامه‌ای، تجارب جهانی

۱. کارشناسی ارشد مدیریت دولتی، hasan.ilanlou@gmail.com

۲. کارشناسی ارشد، دانشگاه خوارزمی

چرایی و ضرورت طراحی کلان الگو و تبیین همسویی تدابیر

عباسعلی زالی^۱، احمد کرد^۲

چکیده

این مقاله ابتدا ضرورت طراحی کلان الگو را از سه منظر (قانونی، ملی و علمی) بررسی کرده و با توجه به مدل مفهومی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت (متشکل از علم، فکر، معنویت و زندگی) چارچوب تئوریک فرهنگ‌گرایی را جهت ارزیابی شاخص غیربخشی بودن (یا فرابخشی) تدابیر انتخاب می‌کند. سند الگو دارای چندین رکن است و از مهم‌ترین ارکان آن تدابیر است که می‌بایست به صورت چندبعدی، کلان و مرتبط با حوزه‌های اصلی جامعه طراحی شود و از آنجا که مفاد این سند به خصوص تدابیر آن ناظر به امر پیشرفت در ۵۰ سال آتی است؛ طراحی و اجرای دقیق تدابیر، اقدامات اساسی و عملیاتی کلانی است که برای حل بسیاری از مسائل جامعه ایرانی که از گذشته تا اکنون با آن روبه‌رو بسیار مؤثر واقع خواهد شد و از این رو باید در سیاستگذاری‌های کلان میان‌مدت و بلندمدت به آن توجه شود. بنابراین فرابخشی بودن این تدابیر در اجرای موثر و همه‌جانبه و هماهنگ همه سیاستگذاری‌های متعاقب آن اهمیت بسیاری پیدا می‌کند. در این مقاله سعی شده با روشی تحلیلی و استنباطی به بررسی غیربخشی (یا فرابخشی) و کلان بودن این تدابیر نیز بپردازیم. در شاخص غیربخشی (یا فرابخشی) بر پایه چارچوب نظری فرهنگی‌گرایی، به صورت آماري نشان داده شد که تدابیر طراحی شده به صورت متوازی در بخش‌های فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی توزیع شدند. با این وجود و با همه‌اهتمام صورت گرفته در طراحی دقیق سند الگو و طراحی تدابیر به عنوان سیاست‌های بالادستی دیگر سیاستگذاری‌های میان‌مدت و بلندمدت کشور؛ در نهایت اجرای موفق سند الگو نیازمند وفاق مردمی و نخبگانی همچنین نظارت عالی و مستمر با نگاه ملی و پیشرفت محور است.

واژه‌های کلیدی: شاخص غیربخشی، فرهنگ‌گرایی، ضرورت قانونی، علمی و ملی

۱. استاد دانشگاه تهران، zali@ut.ac.ir

۲. دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد دانشگاه تهران

تشریح پشتوانه علمی و مطالعات پشتیبان تدابیر مرتبط با حوزه تخصصی اندیشکده فقه و حقوق اسلامی با رویکرد به حل مسائل

اساسی کشور

ابوالقاسم علیدوست^۱

چکیده

در تدابیر ۶۰ گانه (مطابق آخرین نسخه از سند) برخی تدابیر از قبیل تدابیر ۱، ۹، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۵ و ۴۸ با حوزه تخصصی اندیشکده فقه و حقوق اسلامی ارتباط وثیق دارد؛ اگرچه عموم تدابیر به نوعی مرتبط با حوزه تخصصی این اندیشکده است. به دلیل ارتباط وثیق مورد اشاره، اندیشکده فقه و حقوق عهده‌دار تهیه و تبیین اسناد نقلی و عقلی تدابیر مزبور است. اجرای این تعهد اگرچه از جنس نظریه‌پردازی و پر کردن حفره‌های تئوریک مرتبط با این تدابیر است، لکن رویکرد در مطالعه، تهیه و اسناد پشتیبان، رویکرد حل مسائل اساسی کشور است؛ البته تا حدی که به این تدابیر مربوط می‌شود.

از این رو، اندیشکده ضمن ملاحظه هنجارهای شناخته شده در اجتهاد و رعایت انضباط فقهی مورد قبول فقیهان، اقتضائات زمان و مکان را نیز در نظر می‌گیرد و بر بنیان اجتهادی پایا و پویا، تعهد مورد اشاره را انجام می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: تدابیر، سند الگو، اسناد پشتیبان، انضباط فقهی، اجتهاد

پایا، اجتهاد پویا، اقتضائات معاصر

۱. استاد خارج فقه و اصول، رئیس اندیشکده فقه و حقوق اسلامی مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، ab.alidoust@gmail.com

**رویکرد «حق‌بنیان» در شناسایی و تبیین نظام‌مند عناصر «آرمان‌ها»
در سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت**
حمیدرضا فرهمند^۱

چکیده

شناخت نظام آرمان‌های انسان به روش‌های مختلف امکان‌پذیر است. در این مقاله بر پایه حقوق وجودی طبیعی- الهی در حیات فردی و اجتماعی انسان، نظام آرمان‌های انسان به دست آمده است. موجودیت انسان، موجب سزاواری‌هایی در سه بعد «بودن»، «برخورداری» و «رشد» و ایجاد حق مرتبط می‌شود. این حقوق مبتنی بر نیروها و قوا و ویژگی‌های مادی و معنوی انسان و فطرت خداداد وی است که در موجودیت فردی و اجتماعی وی امتداد می‌یابد. از این رو موجودیت اجتماعی انسان وابسته به موجودیت دو عنصر «جامعه» و «حکومت» است که لازم و ملزوم یکدیگرند- بدون وجود حکومت، چیزی به عنوان جامعه نمی‌تواند موجودیت یابد و بدون وجود جامعه، حکومت نیز موجودیت نمی‌یابد- و به لحاظ بهم‌پیوستگی با انسان، از سزاواری‌های سه‌گانه و در نتیجه حقوق وجودی مرتبط با آنها برخوردار هستند. آرمان‌ها به مثابه والاترین ارزش‌ها و اهداف فرازمانی و فرامکانی و مطلوب‌ترین خواسته‌ها برای انسان و جامعه انسانی محسوب می‌شوند. مجموع آرمان‌های فرد، جامعه و حکومت، نظام آرمانی انسان را تشکیل می‌دهد. از منظر جهان‌بینی توحیدی و اسلام، عناصری دیگری نیز به این نظام آرمانی افزوده می‌شود که موجب توسیع و تغییر مفهومی و محتوایی عناصر آرمانی و بیانگر وجوه متمایز آرمان‌های الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی با الگوهای جوامع دیگر است. نتایج حاصل از این روش، آرمان‌های سند الگوی ارتقاء یافته را پوشش می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: حقوق وجودی، نظام آرمان‌ها، آرمان‌های الگو، پیشرفت، فطرت

۱. عضو هیئت علمی جهاد دانشگاهی دانشگاه تهران، hrfarahmand@ut.ac.ir

منطق ساختار کلان سند الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت

سیدحسین میرمعزی^۱، حمید ابدی مرزونی^۲

چکیده

سند الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت سند بالادستی همه اسناد برنامه‌های کشور و سندی مرجع برای چشم‌انداز، سیاست‌ها و برنامه‌های کشور خواهد بود. این سند دارای ساختار کلان ویژه‌ای است که مشتمل بر دو بخش «اسلامی» و «ایرانی» است. بخش اسلامی سند مشتمل بر «مبانی نظری»، «مبانی عملی یا اصول»، «آرمان‌ها» و بخش ایرانی آن مشتمل بر «رسالت»، «افق» و «تدابیر» است. در این مقاله منطق حاکم بر ساختار کلان سند و نظام معنایی که گزاره‌های سند الگو را به این نحو در کنار هم سامان داده، بیان می‌شود. تبیین منطق این ساختار، علاوه بر پاسخگویی به ابهامات نخبان، بستر و زمینه‌ای برای به کارگیری بهتر این سند در مقام چشم‌اندازنگاری، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی خواهد بود. برای تبیین منطق ساختار کلان سند ابتدا سه مقدمه مهم و اساسی بیان شده که عبارتند از: «مفهوم فرامکتبی و مکتبی پیشرفت»، «تمدنی و کلان بودن مقیاس الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت» و «مسئله ثبات شریعت و تغییرات جوامع بشری». سپس، با تکیه بر این سه مقدمه، منطق تقسیم گزاره‌های سند به دو بخش «اسلامی» و «ایرانی» و تقسیم گزاره‌های هر بخش به سه بخش پیش گفته توضیح داده شده است.

واژه‌های کلیدی: ساختار سند، الگوی پیشرفت، پیشرفت اسلامی، الگوی

توسعه

۱. عضو هیئت علمی گروه اقتصاد و دانشیار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

h.mirmoezi@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی دانش. دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات

راهبردی

ارزیابی سند الگو از منظر موضوعات مهم مورد توجه نظریات و جوامع

رقیب

شهریار نیازی^۱

چکیده

هدف از تدوین این نوشتار، مقایسه سند الگو با شاخص‌ها و موضوعات مورد توجه غرب و الگوهای توسعه و بررسی مشترکات و تفاوت‌های سند الگو با مسائل، رویکردها و نظریات جوامع رقیب است. بر اساس ارزیابی‌های انجام شده مشخص شد که سند الگو از میان موضوعات مورد توجه الگوها و نظریات غربی کمتر مواردی را مغفول گذاشته است، همچنین نتیجه گرفته شد که الگو از منظر اسلامی- ایرانی نسبت به مسائل فرهنگی، معنوی، عدالت و اندیشه توجه بیشتری را مبذول داشته است و نیز در بسیاری از امور مربوطه به حکمرانی، توسعه پایدار، فضای مجازی، نوآوری و جهش با تفاوت در رویکرد به اغلب مسائل مورد توجه شاخص‌های بین‌المللی پرداخته است. سند الگو در مسئله مربوط به جهانی شدن، حقوق بشر و حقوق زنان و نیز تقابل فرهنگ‌ها و تمدن‌ها، دارای مواضع متفاوتی از الگوهای رایج غربی است.

واژه‌های کلیدی: الگو، جهانی شدن، حقوق، حقوق بشر، فرهنگ، فضای مجازی، نوآوری

۱. دانشیار دانشگاه تهران، shniazi@ut.ac.ir

محور دوم:

تبيين بایسته‌های اجرای سند الگو در حوزه
سیاسی

آینده ژئوپلیتیک منطقه و موقعیت راهبردی ایران: فرصت‌ها و تهدیدها

محمد اخباری^۱، عابد گل‌کرمی^۲

چکیده

نظام ژئوپلیتیکی جهانی، دارای ماهیتی دیالکتیک و پویا است که در نتیجه این پویایی، در دوره‌های زمانی مختلف ساختار جدیدی از قدرت با ابزار و نقشه نو چرخه قدرت را در دست گرفته و نظام نوینی را با فرمولی تازه شکل داده‌اند. جهان ژئوپلیتیک دوره‌ای از نظم و بی‌نظمی، ثبات و بی‌ثباتی، امنیت و ناامنی، موازنه و یا عدم توازن را تجربه می‌کند. جهان کنونی در یک دوره «گذار ژئوپلیتیکی» قرار دارد، این دوره گذار بین دو نظم ژئوپلیتیکی قرار دارد. یکی از مختصات این دوران، افزایش نیروهای مرکزگرای در نظام بین‌الملل است که در پرتو آن به موازات قدرت‌نمایی کنشگران غیردولتی، ظهور مراکز چندگانه قدرت نیز شتاب یافته است که حاصل آن تغییر تدریجی شکل و ماهیت نظام بین‌الملل می‌باشد، البته دولت‌ها و واحدهای سیاسی هنوز کنشگران اصلی سیاست جهانی محسوب می‌شوند. شرایط خاص و ساختارهای مختلف نظام منطقه‌ای جنوب‌غرب آسیا پس از دوران جنگ سرد سبب گسترش حضور بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای شد و این عوامل زمینه بی‌ثباتی، ائتلاف‌گرایی، شکل‌گیری معمای امنیت، گسترش تضادهای قومی و مذهبی را فراهم کرد. یافته‌ها حاکی است که پیشگیری از تهدیدهای امنیتی در آینده نیازمند درجه‌ای از حضور فعال ایران در مسائل سیاسی-امنیتی منطقه است. واقعیت‌های ژئوپلیتیک و ویژگی‌های قومی، فرهنگی و مذهبی ایران به گونه‌ای است که امنیت ملی آن را به مسائل منطقه‌ای متصل می‌کند. چالش‌های نوظهور امنیتی بر وابستگی متقابل امنیتی ایران با کشورهای همسایه افزوده است. برای پیشگیری از تهدیدهای آینده، ایران خواهان افزایش نقش و حضور فعال در نظام سیاسی امنیتی و نیز فعالیت‌های اقتصادی-

۱. دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، dr.m.akhbari@gmail.com

۲. دانش‌آموخته دکتری جغرافیای سیاسی، دانشگاه خوارزمی

فرهنگی در سطح منطقه است. به هم پیوسته شدن مسائل نوظهور ژئوپلیتیکی و سیاسی جدید در منطقه، چالش‌ها و فرصت‌های جدیدی را برای ایران به همراه داشته است. دفع چالش‌های امنیتی جدید و بهره‌گیری از فرصت‌های فراهم شده، نیازمند درجه‌ای از حضور موثر ایران در مسائل سیاسی امنیتی منطقه‌ای است.

واژه‌های کلیدی: ژئوپلیتیک، منطقه، موقعیت راهبردی ایران، مسائل نوظهور ژئوپلیتیکی، فرصت‌ها و چالش‌ها

چارچوب مفهومی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
(مستخرج از بررسی مقایسه‌ای پیشرفت ایران و ژاپن)

سعید حاجی ناصری^۱

چکیده

انسجام هر الگوی پیشرفتی ریشه در چارچوب مفهومی آن دارد. با توجه به اینکه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت دارای چارچوب مفهومی خاصی نیست. این مقاله درصدد است با ارائه یک چارچوب مفهومی که از بررسی مقایسه‌ای ایران و ژاپن استخراج شده است این کمبود را جبران کند.

واژه‌های کلیدی: چارچوب مفهومی، نظم سیاسی، بوروکراسی، توسعه، ایران و ژاپن

۱. استادیار علوم سیاسی دانشگاه تهران، s.hajinaseri@ut.ac.ir

نقش مردم و گروه‌های اجتماعی در تحقق تدابیر عدالت سیاسی سند

الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت

سید کاظم سید باقری^۱، سید مصطفی مرعشی^۲

چکیده

یکی از کلیدواژگان و مفاهیم مرکزی در سند الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، عدالت است و یکی از مهم‌ترین شاخه‌های آن، عدالت سیاسی می‌باشد که در بندهای مختلف این سند مورد توجه قرار گرفته است و بر معیارها و اصولی مانند گسترش، تحکیم و تقویت مردم‌سالاری دینی، مشارکت مردمی، نهادینه‌سازی مشارکت نظام‌مند نخبگان در تصمیم‌سازی‌های کلان، تقویت تشکلهای مردمی و احزاب ملی؛ تقویت فضای آزاداندیشی؛ ارزیابی و نقد علمی سیاست‌ها؛ ارتقای نظارت رسمی، مردمی و رسانه‌ای بر ارکان و اجزای نظام؛ برخورد بدون تبعیض با متخلفان و مفسدان؛ ارتقای آزادی‌های سیاسی و اجتماعی؛ تعیین و اجرای ضوابط و فرایندهای عادلانه؛ شفاف‌سازی و نظارت بر درآمد و رفتار مسئولان حکومتی، انتخاب مسئولان بر مبنای شایستگی تخصصی و پاسخگویی تاکید شده است که هر کدام در نوع خود می‌تواند سهمی مهم از عدالت سیاسی را ادا کند. این نوشته در جست‌وجوی نقش مردم و گروه‌های اجتماعی در تحقق تدابیر عدالت سیاسی سند الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت است. با بهره از روش توصیفی - تحلیلی و مطالعه متن‌محور، بر این فرضیه تاکید شده است که مردم و گروه‌های اجتماعی می‌توانند در اموری مانند تعالی بخشی به فهم و آگاهی یکدیگر از حقوق شهروندی، مشارکت سیاسی فعال، مطالبه عدالت؛ نظارت و رصدگری‌های مردمی و گروهی از طریق امر به معروف و نهی از منکر و نصیحت، راهیابی حکمرانی حزبی به نظام سیاسی برای دستیابی به ساختار عادلانه، می‌تواند برای طراحی و دستیابی به فرایند کلی سیاست‌گذاری‌ها و تصمیم‌های کلان، در جهت اجرای تدابیر عدالت سیاسی، نقشی اساسی بازی کنند.

واژه‌های کلیدی: مردم، گروه‌های اجتماعی، تدابیر عدالت سیاسی، سند الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت

۱. دانشیار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، sbaqeri86@yahoo.com

۲. پژوهشگر علوم اسلامی در حوزه علمیه قم

مروری بر مفهوم «تمرکززدایی در ساختار اقتصادی - مالی کشور» (مندرج در تدبیر ۵۳ الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت)^۱

سیدمحمدرضا سیدی^۲

چکیده

تاریخ توسعه نشان می‌دهد که مسیر آن با تمرکز در قدرت و تصمیم‌گیری آغاز می‌شود. تمرکز است که با تصدی همه قدرت‌ها و اختیارها، اوضاع نابه‌سامان کشورها را سروسامان می‌دهد و در ساختاری که رأس سلسله‌مراتب، محور همه تصمیمات است جامعه را از پراکندگی نجات می‌دهد و در مسیر توسعه، سازمان‌دهی می‌کند. تاریخچه نظریات علمی نیز مؤید همین مطلب است. نظریه دیوان‌سالاری^۳ و بر^۴ که طلایه‌دار نظریات سازمان است با تأثر از رویکرد ماشینی به مدیریت سازمان، همه قدرت و اختیار را در رأس سازمان، متمرکز و با نظمی دقیق و ماشینی، سازمان را به سمت اهداف خود هدایت می‌کرد؛ اما پس از طی مرحله استقرار و ثبات در توسعه کشورها، مشکلات تمرکز، آرام‌آرام خود را نشان داد و آن، دیگر، نظریه‌ای نبود که بتواند در رقابت نظریه‌ها، سیطره خود را حفظ کند. مزیت‌های منطقه‌ای، خرده‌فرهنگ‌ها، گرایش‌های سیاسی و یا اقوام و مذاهب گوناگون، همگی عناصری هستند که دیگر نمی‌توانستند در قالب خشک و متصلبی در کنار هم جای بگیرند؛ بنابراین الگوهای توسعه با توجه به این فرصت‌ها، به سمت عدم تمرکز گرایش پیدا کردند تا در توسعه کشورها از این مزایا نیز استفاده کنند. جمهوری اسلامی ایران نیز فارغ از این قاعده

۱. «تمرکززدایی در ساختار اقتصادی - مالی کشور با حفظ اقتدار حاکمیت از رهگذر واگذاری

اختیارات برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری به استان‌ها در چارچوب سیاست‌های ملی»

۲. دانش‌آموخته دکتری سیاست‌گذاری بخش عمومی، دانشگاه تربیت مدرس

s.m.r.seyedi@gmail.com

۳. بوروکراسی

نیست. کشوری که در ابتدا با ساختاری متمرکز در بخش‌های مختلف به پیشرفت‌های شایانی دست یافت به مرحله‌ای رسیده است که تمرکز نه تنها دیگر ثمره‌ای برای آن ندارد، بلکه در برخی بخش‌ها، مانع توسعه آن است؛ در نتیجه الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت در تدبیر ۵۳ خود، تمرکززدایی اقتصادی-مالی را چشم‌انداز پنجاه‌ساله آینده آن قرار می‌دهد. بر اساس این، مقاله حاضر، پس از مرور تعاریف، انواع، سطوح و رویکردهای تمرکززدایی، به آسیب‌های تمرکز و مزایای تمرکززدایی می‌پردازد و پس از بررسی آثار مثبت اقتصادی تمرکززدایی، الزامات اجرای قوتمند آن را عرضه می‌کند.

واژه‌های کلیدی: تمرکززدایی، انواع، سطوح، کارکردها، مزایا، آثار مثبت اقتصادی و الزامات

گفتمان‌سازی و پایش تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت (بایسته‌های اجرایی الگو و تدابیر سیاسی)

علیرضا صدرا^۱

چکیده

مسئله: الگو‌سازی اسلامی ایرانی پیشرفت، چهار مرحله داشته و دارد. اول. تبیین علمی نظری، دوم. ترسیم علمی عملی، سوم. ترویج علمی عمومی و چهارم. تحقق علمی عینی است. تبیین علمی نظری به ویژه حکمی فلسفی حتی کلامی، علمی انسانی و اجتماعی یا سیاسی و فقهی حقوقی پیشرفت و الگوی پیشرفت بیشتر انجام پذیرفته است. دوم. ترسیم علمی فنی مبانی، تدابیر، افق، رسالت و آرمان توسعه اقتصادی، تعادل سیاسی و تعالی فرهنگی اخیراً نهایی شده است. پیش‌فرض: سند الگو توسط مقام معظم رهبری ابلاغ شده تا از آغاز سال ۱۴۰۰ و تدوین برنامه پنج‌ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، عملیاتی شود. به مثابه سند پایین‌دستی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و سند بالادستی اسناد چشم‌اندازی و سیاست‌های کلان مجمع تشخیص مصلحت نظام است. هم‌اینک ترویج عمومی و تحقق عینی الگو در جریان است. پرسش اصلی: «بایسته‌های اجرا الگو و تدابیر سیاسی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت چه می‌باشند؟». پرسش‌های فرعی: «چرا؟ چیست؟ چگونه؟». فرضیه: «بایسته‌های اجرای الگو و تدابیر سیاسی: یکی ترویج علمی عمومی و دیگری پایش تحقق‌سازی علمی عینی؛ مهندسی، مدیریت و آسیب‌شناسی و آسیب‌زدایی تا بازمهندسی؛ مهندسی مجدد، مکرر و مستمر الگو و اوضاع پیشرفت کشور می‌باشند». توضیح فرضیه: یک. ترویج علمی عمومی؛ گفتمان‌سازی نخبگانی، مردمی و مدیریتی اقتصادی، سیاسی و فرهنگی دولتی، عمومی و خصوصی است.

۱. استاد دانشگاه تهران و رئیس اندیشکده سیاست مرکز الگوی اسلامی ایرانی

پیشرفت، sadra@ut.ac.ir

دو. تحقق‌سازی علمی عینی؛ اول. مهندسی نهادسازی و نظام‌سازی متناسب، دوم. مدیریت و سوم. آسیب‌شناسی و آسیب‌زدایی تا بازمهندسی؛ مهندسی مجدد، مکرر و مستمر؛ الف. الگو و ب. اوضاع پیشرفت کشور می‌باشد. مدیریت تحقق الگو، ۱. بسیج بهینه منابع، ۲. سازماندهی بهره‌وری، ۳. اداره اثربخشی و ۴. نظارت و کنترل به سامان یا پایش است. رصد (مانیتورینگ) تا تزریق (دیسپاچینگ) الگو در فرایند کارآمدسازی پیشرفت کشور می‌باشد. از طریق تنظیم چشم‌انداز ساز ۵، ۱۰، ۱۵ و ۲۰ ساله افق ۵۰ ساله الگو و نیز ترسیم سیاست‌های کلان تدابیر ۶۰گانه الگو توسط مجمع تشخیص مصلحت نظام است. نتیجه: بایسته‌های اجرایی الگو و تدابیر سیاسی الگو، گفتمان‌سازی و پایش تحقق الگوی پیشرفت و بخش سیاسی الگو می‌باشد. روش: تحلیل گفتمانی متون و منابع الگو و تجویز راهبرد گفتمان‌سازی و پایش است.

واژه‌های کلیدی: گفتمان‌سازی، تحقق‌سازی، پایش، الگو، اسلامی، ایرانی، پیشرفت

تبیین نقش مردم در اجرای الگو و بسترسازی و تحقق تدبیر عدالت

سیدمحمد میرسندسی^۱

چکیده

یکی از محورهای مهم در سند الگو، که از آن به عنوان یکی از پیش شرطهای توفیق تحقق اجرای الگو دیده شده «نقش و جایگاه مردم در ارتباط با الگوی پیشرفت» است. در اهمیت این محور از شرطهای اولیه برای تحقق اجرای الگو تردیدی وجود ندارد، چنان که در میان تدابیر پیشران و تدابیر الگو درهشت مورد به مردم در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، بهداشت، علمی و امنیتی- دفاعی اشاره شده است. از این نظر، پرسش‌هایی که در تحلیل و ارزیابی سند الگو مطرح می‌شود عبارتند از: مردم در چه معنایی در سند الگو قرار گرفته‌اند؟ با توجه به مفهوم‌شناسی مردم، تا چه اندازه تدابیر پاسخگویی نیازهای الگوی پیشرفت خواهد بود؟ برای تحقق اجرای الگوی پیشرفت، به چه معنایی از واژه «مردم» در آغاز و ادامه اجرای سند نیازمندیم؟

مردم را در این نوشتار با توجه به دوگانه‌های مفهومی «مردم درحالت توده- سازمان یافته؛ مشارکت پیوسته- مشارکت گسسته؛ کارکردی- نمایشی و اشتغال- اوقات فراغت» و سنخ‌شناسی نظام‌های سیاسی و جایگاه مردم در هر یک از آنها بررسی خواهیم کرد و راهبردهای اصلی مردم برای یاری رساندن به پیشبرد الگوی پیشرفت و ارتقای عدالت را از خلال این بحث مشخص خواهیم ساخت.

واژه‌های کلیدی: مردم، مشارکت مردم، نظام سیاسی

۱. استادیار دانشگاه امام حسین (ع) و عضو اندیشکده عدالت مرکز الگوی اسلامی ایرانی

پیشرفت، mirsondosi@yahoo.com

گسترش و تقویت تشکل‌های مردمی به منظور افزایش سرمایه اجتماعی و تحکیم ساختار درونی نظام

امین نواختی‌مقدم^۱، عرفان عسلی‌صاف^۲

چکیده

کشورها برای پیشرفت و توسعه همه جانبه خود در تمامی عرصه‌ها باید تشکل‌های برخوردار از بطن جامعه را با خود همراه کنند. مشارکت آگاهانه و هدفمند مردم جامعه در عرصه‌های گوناگون تأثیرات مثبت و فراوانی در پیشرفت و توسعه کشورها داشته است. دین اسلام نیز مکرراً بر مشارکت افراد در عرصه‌های دینی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی تأکید داشته است. نهادینه کردن این مشارکت‌ها سبب ارتقای سرمایه اجتماعی می‌شود و تحکیم و تثبیت این سرمایه اجتماعی به واسطه تشکل‌های مردمی نیز پیشرفت و توسعه را به دنبال خواهد داشت. بنابراین حضور فعالانه مردم جامعه در این تشکل‌ها و شرکت در این امور اجتماعی نوعی سرمایه اجتماعی است که اکثر کشورهای توسعه یافته به آن توجه دارند و آن را به عنوان یکی از عناصر مهم قدرت به حساب می‌آورند. مقام معظم رهبری مردم را دارای کرامت دانسته و برای نقش آنها در نظام سیاسی اهمیت بسیاری قائل می‌باشند. معظم‌له به چهار شاخص مهم و اصلی برای مردم (آگاهی، نظارت، مشارکت، همگامی) تأکید کرده و این چهار شاخص را ویژگی‌های اصلی ساختار اجتماعی توسعه دانسته و سازمان‌های مردم‌نهاد را فرصت بی‌بدیل اجتماعی در تحقق این شاخص‌ها در بستر تعامل و حفظ و ارتقای سرمایه اجتماعی در سایه فعالیت گروه‌های مردمی می‌دانند بنابراین این تشکلات تقویت کننده سرمایه اجتماعی بوده و جز ارزشمندترین نیازهای هر کشور است. سوال: ایجاد تشکل‌های مردمی و تشویق آنها برای مشارکت هر چه بیشتر مردم

۱. دانشیار گروه علوم سیاسی دانشگاه محقق اردبیلی، navakhti@yahoo.com

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات منطقه‌ای، دانشگاه محقق اردبیلی

در مسائل گوناگون تا چه اندازه می‌تواند در پیشرفت کشورها موثر واقع شود؟ فرضیه: مشارکت مردم در عرصه‌های گوناگون می‌تواند منجر به تحکیم پایه‌های نظام حاکم شده و کشور را به سمت پیشرفت و توسعه سوق دهد. روش پژوهش: این پژوهش مبتنی بر روش توصیفی- تحلیلی بوده و با بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای برای اثبات فرضیه خود تلاش خواهیم کرد.

واژه‌های کلیدی: الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، سرمایه اجتماعی،
تشکل‌های مردم‌نهاد، مشارکت مردمی

محور سوم:

تبیین و تشریح مبانی جامعه‌شناختی و
انسان‌شناختی و بایسته‌های اجرای تدابیر حوزه
اجتماعی

تشکیل جامعه بر اساس مرتبه عقل، ضرورتی در تحقق الگوی اسلامی -

ایرانی پیشرفت

محسن ابراهیمی^۱

چکیده

انسان موجودی «مدنی بالطبع» است که تأمین اقتضات و خواسته‌های او، در گرو حیات اجتماعی است؛ اما- آنچنان که از سخنان استاد شهید مطهری (ره) به دست می‌آید- در انسان ابعاد مختلف مادی و معنوی وجود دارد، اصل قرار دادن تأمین هر کدام از خواسته‌های مادی و معنوی، می‌تواند مبنایی برای تشکیل اجتماع باشد. ابعادی که به طور کلی می‌توان برای انسان تعریف کرد در سه مرتبه مادی، حیوانی و عقلانی قابل طرح است و بر این اساس بیان می‌شود که سیر تکاملی جوامع بشری در طول تاریخ تا تشکیل اجتماع بر اساس نیازها و اقتضات حیوانی پیش رفته است و با توجه به نقص‌هایی که این مرتبه دارد، برای دست یافتن به جامعه مطلوب در الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت، نیاز به بازتعریف جامعه بر اساس ابعاد و اقتضات مرتبه عقل و حرکت به سوی آن است؛ به این معنا که صرف تأمین نیازهای مادی و حیوانی نمی‌تواند مبنایی برای تشکیل جامعه مطلوب در الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت باشد؛ بلکه این اجتماع باید بر اساس نیازها و اقتضات برترین مرتبه وجودی انسان و توجه به کرامت الهی- یعنی عقل- انسان شکل بگیرد و ارتباطات اجتماعی بر اساس آن مشخص و معین شود.

واژه‌های کلیدی: اجتماع، استخدام، طبع مدنی انسان، مرتبه عقل

۱. دانش‌آموخته حوزه علمیه قم، دکتری فلسفه دانشگاه اصفهان، mhnebr@gmail.com

بایسته‌های تحقق انسجام اجتماعی، با تأکید بر نقش نخبگان

سوسن باستانی^۱، کوثر خسروی^۲

چکیده

نظم اجتماعی، چه با هدف دستیابی به پیشرفت و چه با هدف دستیابی به عدالت، نیازمند رسیدن به تعادل و توازن در یکپارچگی و انسجام اجتماعی توأم با میزانی از نظرات اجتماعی می‌باشد. بر همین اساس و با توجه به اینکه در الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت نیز تدابیری همچون تقویت تشکلهای مردمی به منظور تحکیم ساختارهای درونی و بالا بردن سرمایه اجتماعی گنجانده شده و این مقاصد در گرو انسجام اجتماعی هستند و از طرفی تشکلهای با محوریت نخبگان که نقشی بی‌بدیل در تغییرات هر جامعه دارند موجودیت می‌یابد، بنابراین پژوهش کیفی حاضر با هدف تبیین ملزومات و ضروریات انسجام اجتماعی با تأکید بر نقش نخبگان و نگاهی بر موانع و چالش‌های موجود بر سر راه انسجام اجتماعی انجام شده است. برای گردآوری اطلاعات با صاحب‌نظران و استادان حوزه علوم اجتماعی مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته صورت گرفت و تحلیل داده‌های کیفی به دست آمده با بهره‌گیری از نظام کدگذاری نظریه زمینه‌ای انجام شد. بر اساس یافته‌های پژوهش از مهم‌ترین موانع انسجام اجتماعی؛ استحاله ارزش‌ها، سیاست‌گذاری‌های ضداجتماعی و مقوم قشربندی و شکاف، فقدان قواعد و مقررات شفاف و متناسب، بحران اقتصادی، فقدان تعامل و گفتگو و نقد عنوان شده است. همچنین از لوازم تحقق انسجام اجتماعی که نقش‌آفرینی نخبگان نیز در مهیا شدن آنها مؤثر هستند، عبارتند از: گفتگو و تعامل در تمام سطوح و اقشار جامعه، پذیرش تکثر و تفاوت‌ها، وجود احزاب و تشکلهای مدنی فعال و واقعی، آگاهی از وضعیت موجود و شناخت مسائل.

واژه‌های کلیدی: انسجام اجتماعی، نظم اجتماعی، پیشرفت، عدالت، نخبگان

۱. استاد گروه علوم اجتماعی و مطالعات زنان و خانواده، دانشگاه الزهراء (س)

sbastani@alzahra.ac.ir

۲. کارشناس ارشد مطالعات زنان، دانشگاه الزهراء (س) (نویسنده مسئول)

akhosravi906@gmail.com

بایسته‌های اجرا و تحقق تدابیر عرصه اجتماعی

محمدحسین پناهی^۱

چکیده

با توجه به آماده شدن سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و نزدیک شدن آن به ابلاغ برای اجرا، ضرورت دارد که درباره مراحل و چالش‌های اجرایی شدن آن بحث و بررسی به عمل آید تا آمادگی لازم برای رفع موانع و چالش‌ها و زمین‌سازی برای هر چه موفق‌تر اجرا شدن و تحقق اهداف آن به وجود آید. در این مقاله پس از تعریف عرصه اجتماعی و طرح مسائل موجود در این عرصه، تدابیر مربوط در بین تدابیر نهایی شده، شناسایی شده‌اند. بر این اساس ۱۲ تدبیر (یعنی یک پنجم تدابیر الگو) شناسایی شده‌اند که کاملاً مربوط به عرصه اجتماعی بوده و هر یک به نحوی در جهت رفع مسائل و اصلاح وضعیت این حوزه قرار دارند. اما تحول در این عرصه و رفع مسائل موجود در گروه اجرایی شدن و تحقق این تدابیر و سایر تدابیر الگو قرار دارد، که در قسمت‌های بعدی مقاله مورد بحث قرار گرفته است. ابتدا شرایط و عوامل بسترساز اجرایی شدن و تحقق تدابیر اجتماعی و چالش‌های موجود در این زمینه، مانند چالش‌های ساختاری، فرهنگی و قانونی، مطرح شده‌اند؛ سپس فرایند تبدیل تدابیر به سیاست‌ها و برنامه‌ها و قوانین اجرایی در سطح سیاسی و آنگاه چگونگی تبدیل قوانین مصوب به آیین‌نامه‌های اجرایی در دستگاه‌های اجرایی و به اجرا در آمدن آنها و چالش‌های موجود در این فرایند مورد بحث قرار گرفته است. نتیجه کلی حاصل از این بررسی آن است که در فرایند عادی تبدیل تدابیر به سیاست‌ها و قوانین و اجرایی کردن قوانین مربوط در بوروکراسی ناکارآمد دولتی، بخش مهمی از اهداف تدابیر از دست رفته و خنثی شده و اثربخشی آن تقلیل خواهد یافت، همچنان که در مورد سایر اسناد این اتفاق افتاده است. بنابراین برای اجرایی شدن و تحقق این تدابیر باید

۱. استاد دانشگاه علامه طباطبایی و رئیس اندیشکده امور اجتماعی، جمعیت و نیروی انسانی

اقدامات ویژه‌ای به عمل آید، که در قسمت پایانی مقاله به آنها پرداخته شده است. با توجه به اینکه هدف نهایی اجرایی شدن سند الگو حرکت به سوی پیشرفت و تمدن نوین اسلامی از طریق مردم‌سالاری دینی است، همان‌گونه که در بخش رسالت سند الگو آمده است، این حرکت نیازمند کنشگری دولت و جامعه توأمان می‌باشد و دولت محوری به تنهایی راهکار مناسبی نخواهد بود و به نتیجه مطلوب نخواهد رسید. چنین هدفی نیاز به کنشگری جدی جامعه و اجزای آن، مانند سمن‌ها، اقوام، اجتماعات محلی و آحاد مردم، دارد، تا در عین مطالبه‌گری از دولت، خود نیز در فرایند اجرایی کردن الگو نقش‌آفرین باشند. چنین کاری نیاز به عزم ملی و بسیج اجتماعی و اعتماد متقابل دولت و جامعه مدنی دارد، که با فرهنگ سیاسی نخبگان فعلی امکان‌پذیر نیست و نیاز به نخبگان حاکمی با فرهنگ سیاسی جدیدی است که راه را برای تعامل واقعی و نهادمند دولت و ملت بگشاید.

واژه‌های کلیدی: سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، تدابیر عرصه اجتماعی، تدابیر سند الگو، اجرا و تحقق تدابیر و برنامه‌ها، راهکار توسعه و پیشرفت کشور

مبانی انسان‌شناختی حق «آزادی اظهار عقیده» از دیدگاه اسلام

سیدمحمد مصطفی حسینی کاشانی^۱، سیدروح‌الله حسینی کاشانی^۲

چکیده

آزادی اظهار عقیده، یکی از حقوق شهروندی بر اساس آموزه‌های اسلامی است و اگرچه با عنوان حقوق شهروندی بیان نشده است اما قرن‌ها پیش بر صیانت و حمایت از آزادی‌های فردی به صورت تحول‌گرایانه برای همه انسان‌ها تاکید کرده است و با مبانی انسان‌شناختی قوی و محکم از آن دفاع کرده است و این در حالی است که برخی گمان می‌برند، این حق را کنوانسیون‌های حقوق بشر، برای بشر به ارمغان آورده است؛ بر اساس آموزه‌های اسلامی و مبانی انسان‌شناسی به نظر می‌رسد انسان به گونه‌ای تعریف شده است که آزادی اظهار عقیده از لوازم ذاتی انسانیت انسان است و انسان بدون آن جز صورتی از انسان ندارد. در این تحقیق که با روش توصیفی و تحلیلی نگارش شده است به این سوال پاسخ می‌دهد که مبانی انسان‌شناختی آزادی اظهار عقیده بر اساس آموزه‌های اسلام کدامند؟ با تحلیل آیات و روایات و با تامل در مبانی انسان‌شناسی به این نتیجه رسیده است که انتخابگری ذاتی، کرامت ذاتی و میل به کمال و فضیلت، مبانی حق آزادی اظهار عقیده در اسلام است و این مبانی لزوم حمایت از آزادی اظهار عقیده را برای حکومت‌ها و شهروندان اثبات می‌کند.

واژه‌های کلیدی: مبانی انسان‌شناسی، آزادی اظهار عقیده، انتخاب‌گری، کرامت ذاتی، میل به کمال

۱. استادیار گروه حقوق جامعه المصطفی، svp1387@yahoo.com

۲. استادیار و مدیر گروه الهیات دانشگاه آزاد واحد رودهن

تأثیر فقدان سرمایه اجتماعی بر سرمایه انسانی؛ مطالعه موردی ایران با رویکرد اقتصادی برای دستیابی به برخی از اهداف مندرج در سند الگو

سید نظام‌الدین مکیان^۱

چکیده

در دهه‌های اخیر مفهوم سرمایه اجتماعی در ادبیات رشد اقتصادی مطرح شد. سرمایه اجتماعی دارای توانایی لازم برای جهت دادن رفتار افراد بر پایه ارزش‌ها و اعتماد اجتماعی است که روابط اجتماعی بر اساس اقدامات جمعی را تسهیل می‌کند. سرمایه اجتماعی عنصری مطلوب برای توسعه سرمایه انسانی به شمار می‌رود و هر چه میزان آن بالاتر باشد دستیابی جوامع به اهداف رشد و توسعه با هزینه کمتری انجام می‌گیرد. سرمایه اجتماعی نشان دهنده منابع اجتماعی و هنجارهای اجتماعی است که ارزش‌های مشترک را ترویج می‌دهد. در کنار سرمایه اجتماعی، سرمایه انسانی از جمله شاخص‌های اثرگذار بر رشد کشورها می‌باشد. بدون سرمایه اجتماعی و سرمایه انسانی مطلوب، رشد اقتصادی یا بهزیستی انسانی میسر نمی‌شود. یکی از مسائل و مشکلات کشورهای در حال توسعه، فقدان سرمایه انسانی ضروری برای رشد اقتصادی است. در بندهای ۴۳ و ۴۶ مجموعه تدابیر سند الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت در حوزه سرمایه انسانی طراحی و اجرای راه‌های پیشگیری از جرم و افزایش آگاهی و اخلاق اجتماعی و تقوای عمومی به منظور افزایش سرمایه اجتماعی و تحکیم ساختار درونی نظام و ارتقاء جایگاه کشور به موقعیت شایسته پیشرفت و عدالت در افق مورد نظر این سند در نظر گرفته شده است. در نتیجه، این مطالعه با استفاده از آمارهای دوره زمانی ۲۰۱۸-۲۰۰۴ میلادی برای تمامی استان‌های ایران و با استفاده از روش رگرسیون داده‌های تابلویی به بررسی تأثیر فقدان سرمایه اجتماعی بر سرمایه انسانی می‌پردازد. نتایج به

۱. دانشیار گروه اقتصاد، دانشگاه یزد، nmakiyan@yazd.ac.ir

دست آمده دلالت بر این دارد که فقدان سرمایه اجتماعی دارای تأثیر منفی و معنی داری بر سرمایه انسانی است. بنابراین، با تقویت سرمایه اجتماعی موجود در جهت اجرای بندهای ۴۳ و ۴۶ می‌توان به افزایش سرمایه انسانی و در نتیجه رشد اقتصادی در جهت اجرایی شدن بند ۷ مجموعه تدابیر سند الگو در جهت تقویت بنیه اقتصادی کشور کمک کرد.

واژه‌های کلیدی: سرمایه اجتماعی، سرمایه انسانی، رشد اقتصادی

محور چهارم:

تبیین معنویت در فرازهای سند الگو

تبیین مبانی ارزش‌شناختی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با تأکید بر تئوری گردشگری و معنویت

محمدحسین ایمانی خوشخو^۱، مهدیه شهراپی فراهانی^۲

چکیده

مبانی ارزش‌شناختی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت مبتنی بر ارزش‌های الهی است که در راستای تحقق هدف آفرینش انسانی بوده و در بستر فعالیت‌های اجتماعی شکل می‌گیرد. تئوری گردشگری و معنویت، بستر مناسبی است در جهت تبیین مبانی ارزشی انسانی و جهان‌بینی اسلامی، که ارزش‌های جهان‌شمول و والای انسانی را در ارتباط با خویشتن، جهان و خالق هستی در نظر داشته و در این میان ارتباط دوسویه‌ای با آن دارد. تبیین مبانی ارزش‌شناختی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت مبتنی بر تئوری گردشگری و معنویت به شیوه کیفی و روش تحلیل و توصیف با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و مصاحبه با خبرگان در سه بخش تفسیر مفاهیم، تبیین مبانی ارزش‌شناختی الگو با تأکید بر تئوری گردشگری و معنویت و ارائه راهکارهای عملیاتی انجام گرفته است. نتایج حاصل از یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد انسان محوریت ارزش و معنویت بوده و از سوی دیگر گردشگری رفتار اجتماعی به شمار می‌رود که این روابط علی و معلولی را عملیاتی می‌کند. گردشگری و معنویت ماهیتی ارزشی دارد که هدف آن تحقق اهداف الهی انسانی است و در این میان می‌تواند محور عملیاتی کردن مبانی ارزش‌شناختی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت قرار گیرد. از این رو رویکردهای برنامه‌ریزی توسعه گردشگری با محوریت معنویت، کارکرد عملیاتی مبانی ارزش‌شناختی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت را در سطح کلان و خرد فراهم می‌کند.

واژه‌های کلیدی: الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، مبانی ارزش‌شناختی، تئوری گردشگری و معنویت

۱. استاد دانشکده علوم گردشگری دانشگاه علم و فرهنگ

Mohammad.h.imani@gmail.com

۲. دکترای تخصصی مدیریت گردشگری دانشگاه علم و فرهنگ (نویسنده مسئول)

Mahdieh.shahrabi@yahoo.com

تبیین و تشریح معنویت معطوف به تدبیر شماره ۴۵ سند الگو

بهزاد حمیدیه^۱

چکیده

ولایت فقیه دارای ابعاد و وجوه گوناگونی است همچون ابعاد سیاسی، اجتماعی، توسعه، فقهی، اخلاقی و مانند آن. اما نوشتار حاضر به بعد معنوی ولایت فقیه می‌پردازد. این همان بعدی است که به بهترین شکلی می‌تواند سازگاری نظریه ولایت فقیه با مردم‌سالاری را تبیین کند و مبنای مستحکمی برای مشارکت عمومی و نهایتاً کارآمدی نظام فراهم کند. بر اساس تبیینات این نوشتار، آنچه در بند ۴۵ تدابیر سند الگو مطرح شده است، در واقع تبلوری روشن است برای سریان معنویت در سند الگو. در این نوشتار، دال مرکزی گفتمان ولایت فقیه را «تربیت و رشد معنوی» می‌دانیم و مولفه‌های مختلف ولایت فقیه چه در ترابط ولی با مردم و چه در ترابط مردم با ولی، بر اساس این دال مرکزی معناپردازی می‌شوند. روش کار این نوشتار بهره‌گیری از داده‌های نقلی و عقلی در حول مسئله‌محوری معنویت یعنی گذر از خودمحوری و انانیت و شکست بت نفس است. اگر یکی از اهم غایات رشد معنوی رسیدن به مقام بی‌مقامی و زدودن آثار نفس‌پرستی است، ولی امت طبق آیه شریفه ایتای زکات در رکوع نشان می‌دهد ولی امت کسی است که بت نفس را شکسته است و به جامعه نیز نظر تام دارد. این رشد معنوی ضامن آن خواهد بود که از سویی ولی فقیه به رغم ولایت مطلقه خود به استبداد فرونغلندد و از سوی دیگر، مردم و خواص و نخبگان ولایت‌پذیر شوند و همین دو عنصر ولایت‌پذیری و عدم خودکامگی ضامن آن خواهد بود که جامعه از مشارکت عمومی بهره‌مند شود و کارآمدی نظام صورت تحقق بندد.

واژه‌های کلیدی: ولایت مطلقه، رهبری کاریزماتیک، رشد معنوی، جمهوریت، خودشکنی

۱. استادیار دانشگاه تهران و عضو اندیشکده معنویت مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

تبیین و تشریح معنویت معطوف به آرمان‌های سند الگو

احمد شاکرنژاد^۱

چکیده

در بخش آرمان‌های سند الگو دستیابی به جایگاه عبودیت و خلافت الهی از طریق تحقق حیات طیبه به عنوان آرمان این سند ذکر شده است. راهبردی‌ترین مفهوم در این آرمان عبارت حیات طیبه است. مقاله حاضر درصدد است تا این مفهوم کلیدی را در چارچوب نظریه معنویت مقام معظم رهبری که می‌توان نام آن را نظریه معنویت نبوی نامید تبیین کرده و نشان دهد مهم‌ترین ارزش‌هایی که ذیل مفهوم حیات طیبه در این سند قید شده است برخاسته از این نظریه اجتماعی-سیاسی در عرصه معنویت است که علی‌رغم معنویت زاهدانه، عارفانه و قدیسانه برای خود آرمان تمدنی قائل است و برای تحقق این آرمان معنویت را به جای آنکه از جاده عزلت یا نخبه‌گرایی عرفانی بگذراند آن را در مسیر حمایت از مستضعفان، اخوت با مسلمانان، رویارویی مجاهدانه و قدرتمندانه با دشمنان، عزتمندی و قدرتمندی دیده و طالب قدرت معنوی برای ساخت تمدنی نوین بر اساس توحید است. برای اثبات این مدعا ابتدا بر اساس آراء ابروزیو و شلدراک مدل معنویت نبوی طراحی شده و سپس با تحلیل مفهوم حیات طیبه و مفهوم معنویت در بیانات رهبری شواهدی در وجود نظریه معنویت نبوی در بیانات رهبری ارائه می‌شود. در نهایت نیز با ایجاد ارتباط بین مفهوم حیات طیبه (و ارزش‌های مندرج ذیل آن در سند الگو) با نظریه معنویت نبوی در بیانات رهبری ابتدای این آرمان بر نظریه خاص ایشان درباره معنویت نشان داده می‌شود.

واژه‌های کلیدی: سند الگو، آرمان، معنویت نبوی، مقام معظم رهبری، حیات طیبه، معنویت تمدنی

۱. استادیار پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، a.shakernejad@gmail.com

ظرفیت‌های ادبیات فارسی در تشریح و تحقق معنویت تمدن‌ساز در

سند الگو

سیدحسین شهرستانی^۱

چکیده

شعر و ادبیات فاخر در دوران اسلامی به مدد توانایی‌های عاطفی و هنری خویش در خدمت تبیین و تبلیغ فرامین الهی بوده است. در اسلام در زمان برخی از خلفا و سپس سلطه بنی امیه، شاعران متعددی به اسلام ناب محمدی (ص) بایمان موثر و هنرمندانه خود با سرودن قصائد و قطعات ادبی به بیان فضائل اهل بیت علیهم السلام و مظلومیت ایشان پرداختند و بدین وسیله دیوار آهنین «منع تدوین حدیث» را شکستند. شعر و ادب فارسی، به عنوان رکن اساسی فرهنگ ایرانی، عمدتاً ادبیاتی اخلاقی و معنوی بوده و همواره به ترویج و اشاعه فضائل انسانی پرداخت است. در این مقاله به شیوه‌ای کتابخانه‌ای و تحلیلی - به صورت فشرده - به موضوعاتی چون: سریان معنویت در فرد و جامعه، دفاع از حق و عدالت، اخلاق و عرفان اسلامی، سبک زندگی و بیان هنرمندانه مضامین قرآن و حدیث توسط شاعران و ادیبان فارسی زبان از بیش از هزار سال پیش تا دوران معاصر می‌پردازیم و چگونگی بهره‌مندی آنان را از این رسانه نافذ و موثر و ظرفیت آن را در تحقق معنویت تمدن‌ساز در سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت بررسی می‌کنیم.

واژه‌های کلیدی: شعر و ادبیات فارسی، تمدن اسلامی، معنویت و اخلاق، سبک

زندگی

۱. استادیار دانشگاه هنر و عضو اندیشکده معنویت مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

تبیین معنویت اسلامی معطوف به مبانی سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت (با تأکید بر مبانی خدانشناسی و جهان‌شناختی و

انسان‌شناختی)

سیداحمد غفاری قره‌باغ^۱

چکیده

سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به مثابه سند بالادستی در میان اسناد ملی جمهوری اسلامی ایران، مشتمل بر بخش‌هایی همچون مبانی، آرمان‌ها، رسالت، افق و تدابیر است که سالیانی را توسط کارگروه‌های اندیشه‌ورز در مرکز الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت، مورد تحقیق نقادانه قرار گرفته و در نهایت، به خامه تحریر نهایی رسیده است. در این میان، سیاست‌گذاری مصوب در مرکز الگو بر آن است که موضوعاتی بنیادین همچون معنویت، ضروری است که در همه سطوح و ابعاد سند اشراب شود و حالت انضمامی نیابد. این نوشتار بر آن است که با روش تحلیلی، به بررسی جایگاه معنویت اسلامی در این سند بپردازد و برای این منظور، با تمرکز بر بخش مبانی پیشرفت، به تبیین مؤلفه‌های معنوی اشراب شده به این بخش پرداخته است. در پی این تحقیق، این نتایج به دست آمده است که مؤلفه بنیادین معنویت اسلامی، که عبارت از توحیدمحوری در ابعاد مختلف است، در بخش مبانی خدانشناسی مورد توجه قرار گرفته است؛ همچنین، مؤلفه‌های بنیادین معنوی همچون تطابق عوالم، آیت بودن جهان و نقش محوری سنت‌های الهی در ربوبیت جهان، در تدوین مبانی جهان‌شناختی مورد التفات قرار گرفته‌اند. از منظر سوم، ابعاد بنیادین انسان‌شناختی معنویت اسلامی همچون خلیفه‌اللهی انسان و محوریت اختیار در فضايب معنوی، در تدوین مبانی انسان‌شناختی اخذ شده‌اند.

واژه‌های کلیدی: معنویت، معنویت اسلامی، مبانی خدانشناختی، مبانی جهان‌شناختی، مبانی انسان‌شناختی، سند الگوی اسلامی-ایرانی، پیشرفت

۱. استادیار، عضو هیئت علمی مؤسسه حکمت و فلسفه ایران، yarazegh@yahoo.com

محور پنجم:

تبیین و بایسته‌های اجرای تدابیر حوزه علم و
آموزش و پرورش

تبیین جایگاه پژوهش در تحقق اهداف الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت علی افسری^۱

چکیده

در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت بر اصول گوناگونی نظیر عدالت، حفظ محیط زیست، استفاده پایدار و بهینه از منابع طبیعی و ثروت‌های عمومی، شکل‌گیری نظامات و مناسبات اجتماعی بر مبنای اصول و ارزش‌های اسلامی و حاکم کردن اصول، قواعد و عدالت اسلامی بر اهداف، سیاست‌گذاری‌ها، ساختارها، نهادسازی‌ها و تصمیمات اقتصادی تاکید شده است. به همین دلیل اجرای موفق این الگو مستلزم نوآوری‌های فکری و مطالعات گسترده و چندبعدی در حوزه علوم انسانی است. لازم است که پژوهشگران و سازمان‌های پژوهشی از روش‌ها و دیدگاه‌های جدید و نقادانه استفاده کرده و نظریه‌ها، ساختارهای موجود، سیاست‌ها و سازمان‌دهی‌ها را مورد نقد و تحلیل قرار دهند. همچنین لازم است که نتایج این مطالعات به طور مداوم در بحث‌های سیاسی و اجتماعی جامعه مطرح شده و در سیاست‌ها، قوانین و مقررات به کار گرفته شود. این امر خطیر مستلزم مشارکت گسترده فکری و پژوهشی نخبگان علمی کشور و به ویژه استادان و دانشجویان جوان بوده و در این راستا توصیه می‌شود که به منظور تدوین برنامه‌های پیشرفت و ارزیابی تحقق اهداف برنامه‌ها و ارائه برنامه‌ها و راهکارهای تکمیلی برنامه‌ها، یک نهاد پژوهشی بر اساس مشارکت استادان، پژوهشگران و دانشجویان شامل یک بخش سازمانی رسمی و یک مجمع علمی تاسیس شود. تعامل با کارشناسان و مدیران اجرایی، سازمان‌ها و اقشار گوناگون در جهت شناسایی مسائل و چالش‌های مهم کشور، استفاده از مشارکت فکری و پژوهشی استادان حوزه و دانشگاه، پژوهشگران و دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی، استفاده از قابلیت‌های پژوهشی دانشگاه‌ها و سازمان‌های پژوهشی و ایجاد هماهنگی میان آنها و ارائه برنامه‌های مؤثر پیشرفت کشور از اهم وظایف این نهاد پژوهشی می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: توسعه اقتصادی، الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، پژوهش

۱. دانش‌آموخته دکتری علوم اقتصادی از دانشگاه علامه طباطبائی

پارامترهای جهان‌شمول در تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

جواد تقی‌زاده فیروزجایی^۱

چکیده

الگوی پیشرفت هر کشوری را می‌توان به دو قسمت تقسیم کرد. اول، قسمتی که بر مبنای اصول ارزشی و فرهنگی بومی آن کشور است و قسمت دوم پارامترهایی هستند که در پیاده‌سازی اجرایی این الگو موثر است. در تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت که از مبنای ارزشی اسلام بهره خواهد برد و بر مبنای منافع ملی است، عوامل اجرایی در این الگو وجود دارد که مختص جامعه خاصی نیست و با کمک گرفتن از تجربیات کشورهای پیشرفته می‌توان الگوی کامل‌تری را تدوین کرد. بعضی از این پارامترها را می‌توانیم با موارد زیر برشمردیم: رصد و آمارگیری دقیق از پارامتری پیشرفت، میزان و نحوه ورود منابع مالی و انسانی به ارگان‌های علمی و فناوری، پشتیبانی از مراکز علمی و فناوری، سیاست‌گذاری کلان علمی کشور و حمایت از پروژه‌های بزرگ، آمادگی برخورد با تحولات و مبانی جدید علمی و اهمیت تربیت مدیران سیاست‌گذار و تدوین ساختار مدیریتی غیرشخص‌محور. در این مقاله سعی شد از بررسی نقشه راه پیشرفت کشورهای پیشرفته، این پارامترهای اجرایی را استخراج کرده و به جایگاه آن در الگوی پیشرفت کشورمان بپردازیم. همچنین با جایگاه این پارامترهای اجرایی را در سند الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت بررسی خواهیم کرد.

واژه‌های کلیدی: شاخص‌های پیشرفت، منابع مالی، تحولات و مبنای علمی جدید، سیاست‌گذاری کلان

۱. دانشکده فیزیک دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی، firozjaee@kntu.ac.ir

تبیین و تشریح تدبیر تربیت نیروی انسانی توانمند، خلاق، مسئولیت‌پذیر و دارای روحیه مشارکت جمعی در سند الگو با تأکید بر

نقش آموزش عالی

اصغر زمانی^۱، مهتاب پورآتشی^۲

چکیده

پژوهش حاضر با هدف "تبیین و تشریح تدبیر تربیت نیروی انسانی توانمند، خلاق، مسئولیت‌پذیر و دارای روحیه مشارکت جمعی در سند الگوی اسلامی ایرانی - پیشرفت با تأکید بر نقش آموزش عالی" انجام شده است. این پژوهش کاربردی و از نظر ماهیت تحقیق، تحقیق توصیفی - تحلیلی است و در آن از روش تحلیل محتوایی و بررسی اسنادی به عنوان راهبرد پژوهش استفاده شده است و برای تفسیر و تحلیل داده‌ها نیز از روش تحلیل توصیفی و تحلیلی بهره‌گیری شده است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که موضوع پژوهش به عنوان یکی از تدابیر سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، دارای پشتیبانی در مبنای جامعه‌شناختی، افق و آرمان‌های سند می‌باشد و همراستا با برخی از تدابیر این سند می‌باشد. همچنین بررسی‌ها نشان می‌دهد که با وجود همراستایی‌ها و حمایت‌هایی که در این سند نسبت به موضوع پژوهش شده است، اما زمینه‌های اجرایی شدن این تدبیر، وظایف هر یک از دستگاه‌ها و نحوه ارزیابی عملکرد و به طور کل ضمانت اجرایی تدابیر در آن مغفول و مبهم مانده است و برخی اصطلاحات موجود در این بند از تدبیر سند، نسبی می‌باشد و بر اساس دیدگاه‌های مختلف قابل تفسیر هست. بر همین اساس پیشنهاد می‌شود تا سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت ضمن شفافیت در بیان تدابیر سند و آموزش و اطلاع‌رسانی ملی، سازوکاری را برای ارزیابی و اجرای سند فراهم آورد. همچنین سهم و یا وظیفه نهادهای کشوری به خوبی روشن و با نقشه راه مناسب به این موضوع ورود شود.

واژه‌های کلیدی: الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، مشارکت جمعی، تربیت نیروی انسانی توانمند، مسئولیت‌پذیر، آموزش

۱. عضو هیئت علمی، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، ofogh557@yahoo.com

۲. عضو هیئت علمی، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی

جایگاه تبادلات علمی و نخبگانی بین‌المللی در سند الگو

محمد مهدی شیخ جباری^۱

چکیده

سند الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت در چندین تدبیر به نقش و جایگاه مهم علوم در پیشرفت کشور می‌پردازد. به ویژه تدبیر ۱۲ از این سند به اهمیت و جایگاه تعاملات و تبادلات علمی و نخبگانی در سطح بین‌المللی اختصاص دارد. در این متن ابتدا به تبیین مفاد و محتوای این تدبیر و اینکه از پس اجرایی شدن درست آن چه آثاری در سطح علمی کشور خواهد داشت، می‌پردازیم. همچنین درباره بایسته‌های بسترهای فکری، سیاست‌گذاری و اجرایی مورد نیاز برای تحقق این تدبیر بحث می‌کنیم. واژه‌های کلیدی: همکاری بین‌المللی، مبادلات علمی، تدبیر ۱۲ سند الگو

---

۱. استاد پژوهشگاه دانش‌های بنیادی، jabbari@theory.ipm.ac.ir

تبیین، بایسته‌های اجرا و آثار تحقق تدبیر مشورت نخبگانی در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت سمیه ملک‌مکان^۱، رسول عباسی^۲

چکیده

برای رسیدن به شفافیت در عرصه علمی و عملی و در افکار عمومی لازم است نخبگان اجرایی و علمی بدانند که تصمیمات با استناد به کدام منطق علمی گرفته می‌شود و همچنین مبنای قانونی آنها کدام است تا نخبگان بتوانند اشکالات احتمالی تصمیمات را برطرف سازند. لیکن در عمل، متأسفانه به دلیل آنکه اطلاعات کمی در اختیار نخبگان قرار می‌گیرد آنها نمی‌توانند مشورت‌های سازنده‌ای ارائه دهند. بنابراین انتشار پیش‌نویس سیاست‌ها، قوانین، مقررات و برنامه‌ها به عنوان یک ضرورت، معنی پیدا می‌کند. با توجه به تغییر مسیر رویکردهای جهانی به سمت مشورت عمومی مناسب است نظام برنامه‌ریزی و مقررات‌گذاری ایران نیز بیش از پیش به این امر اهتمام ویژه‌ای داشته باشد. در این مطالعه تلاش می‌شود با بررسی مؤلفه‌ها و الزامات اجرایی تدبیر شماره ۵۴ الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت یعنی «انتشار عمومی پیش‌نویس سیاست‌ها، قوانین، مقررات و برنامه‌های غیرمحرمانه کشور در سطح ملی و استانی و نظرخواهی از دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها و مراکز و انجمن‌های علمی معتبر»، به صورتی دقیق بایسته‌ها و لوازم تحقق آن تشریح شود. به همین منظور در ابتدا با تشریح مفاهیم اساسی تدبیر و ارائه پیشینه‌ای در مورد اقدامات صورت گرفته تاکنون، صورت‌بندی مشخصی به دست خواهد آمد و در انتها نیز به نتایج، دستاوردها، چالش‌ها و موانعی که در مسیر اجرایی شدن آن امکان بروز دارند اشاره می‌شود.

واژه‌های کلیدی: مشورت نخبگانی، انتشار عمومی، سیاست‌ها، قوانین، برنامه‌های غیرمحرمانه، مؤسسات و انجمن‌های علمی معتبر

۱. دانشجوی دکتری مدیریت دولتی دانشگاه تهران (نویسنده مسئول)

smalekmakan90@ut.ac.ir

۲. عضو هیئت علمی دانشگاه حضرت معصومه (س) قم

ارکان پرورش انسان از کودکی تا پیری

علی‌اکبر موسوی موحدی^۱

چکیده

این مقاله در ارتباط با بند ۸ تدابیر در خصوص تحول و ساختار محتوایی نظام تعلیم و تربیت نگاشته شده است. تربیت و پرورش نیروی انسانی پیشرفته نیاز به برنامه‌ریزی بلندمدت دارد. انسان در دوران‌های سنی از کودکی تا پیری نیاز به مراکز تربیت و پرورش دارد که ارکان آن متشکل از خانواده اصیل، مدرسه دانشمدار، دانشگاه عالم‌پرور و دانش‌بنیان، فرهنگستان حکمت‌بنیان و جامعه فرهنگی می‌باشد. شان، موقعیت و احترام اجتماعی مربیان، معلمان، استادان جایگاه و محور اول اهمیت برای تربیت و پرورش انسان است. بنابراین در قدم اول شایسته است آموزگاران علم و معنی را شناسایی و یا تربیت کرد تا زیرساخت ارکان فوق ساخته شود.

برای اجرایی شدن موضوع فوق موارد ذیل پیشنهاد می‌شود:

- لزوم اصلاح دیدگاه مسئولان ذی‌ربط برای برنامه‌ریزی یکپارچه آموزش و پرورش از کودکی تا پیری. برای تبیین این موضوع نیاز به رصد خانه علمی برای کشور است که موفقیت‌های گذشته و حال ایران و سایر ملل را بررسی و امار و نقشه آن تهیه شود.

- سرمایه‌گذاری خاص با همت عالی دولت و ملت برای پشتیبانی از علم و مراکز واقعی دانش‌محور

- ساخت آزمایشگاه‌های ابزار دقیق برای آزمایش و محاسبه

- منزلت اجتماعی و اقتصادی مربیان، معلمان، استادان. برای تبیین این موضوع نیاز به شورای هم‌اندیشی از معلمان و استادان مجرب می‌باشد و از تجربه موفق گذشته و حال در ایران و سایر ملل می‌باید استفاده کرد.

- شایسته است شبکه رسمی که نظام آموزش و پرورش است با شبکه غیررسمی برای پرورش اندیشه و ضمیر معنوی انسان با استفاده از تجربه‌های گذشته در کشور و سایر کشورها پیوند داده شود.

واژه‌های کلیدی: انسان، دانش، تجربه، خانواده، مدرسه، دانشگاه، فرهنگستان، جامعه، رصد علمی، شبکه‌سازی، آزمایشگاه، ابزار دقیق

۱. استاد مرکز تحقیقات بیوشیمی و بیوفیزیک، دانشگاه تهران، moosavi@ut.ac.ir

محور ششم:

تبيين مباني ايران شناختي و بايسته‌هاي اجراي
تدابير در حوزه آمایش

بازتاب ایرانی‌ت در آیین‌ه الگو

حسین آرامی^۱، همت ایمانی^۲

چکیده

ایرانی بودن یکی از وجوه بارز و مولفه‌های اصلی الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت به عنوان نسخه بومی توسعه بلندمدت ایران است. جنبه ایرانی‌ت الگو از منظر هفت شاخص: ۱- حلال مسائل اساسی کشور، ۲- شکوفاکننده قابلیت‌های ماندگار، ۳- بهره‌مندی از تجارب ملی و حکمت‌های عملی حکمرانی، ۴- ارتقابخش مهارت‌های حرفه‌ای و بومی، ۵- تهیه شده با مشارکت نخبگان، ۶- انعکاس دهنده مطالبات تاریخی ایرانیان و ۷- آگاه از روحیات عمومی ایرانیان قابل سنجش می‌باشد به گونه‌ای که می‌توان گفت هر چه بازتاب این شاخص‌ها در سند الگو پررنگ‌تر باشد الگو ایرانی‌تر تلقی می‌شود. از این رو جستجو و ردیابی بازتاب این شاخص‌ها در سند الگو مورد توجه قرار گرفته است. به علاوه برای ارایه تصویری جامع‌تر از بازتاب مقوله ایرانی بودن، در سر فصل‌های پنج‌گانه الگو موضوع ایرانی‌ت ردیابی شده است. مرور نسبتاً جامع الگو حاکی از این است که مجموعه شاخص‌های بیان‌کننده ایرانی‌ت به طرز مناسبی در سند ملاحظه و منعکس شده است. با توجه به فرایند تدوین سند و مشارکت گسترده نخبگان از یکسو و توجه محتوایی هم به ویژگی‌های سرزمینی ایران و هم به ویژگی‌های فردی و اجتماعی ایرانیان از سوی دیگر می‌توان ادعا کرد این سند بازتاب دهنده یک الگوی پیشرفت بر اساس آموزه‌های و حیانی و اقتضایات جغرافیایی، تاریخی و فرهنگی سرزمین ایران برای زیست متعالی و حرکت پیش رونده ملت ایران است.

واژه‌های کلیدی: الگوی پیشرفت، ایرانی بودن، حکمت عملی، عدالت، آزادی، مشارکت نخبگان، تجارب ملی، سرمایه‌های ملی، مطالبات تاریخی، روحیات ایرانی

۱. دبیر اندیشکده آمایش بنیادین مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، arami@mporg.ir

۲. دانشجوی دکتری دانشگاه علامه طباطبائی، hemmat.imani@gmail.com

تبیین مدل مفهومی شهر هوشمند با نگاه به الگوی اسلامی ایرانی

پیشرفت با رویکرد عملیاتی، شهر قم

سیدمرتضی سقائیان نژاد^۱، کاوه امین^۲، محسن رنجبر^۳

چکیده

مدل‌های مفهومی وظیفه انتقال مفاهیم انتزاعی و فلسفی را به صورتی قابل درک به عالم واقعیت دارند تا با افزایش قابلیت استدراک و فراهم ساختن کیفیت اشراف بر جنبه‌های متعدد یک مفهوم، موقعیتی را فراهم آورند تا یک مفهوم پیچیده و مرکب، تبدیل به عناصری ملموس و قابل تحلیل شود. شهر هوشمند یک از مفاهیمی است که به علت وسعت دامنه نظری و عملیاتی از یک سو و تغییرات سریع و گسترده در بازه زمانی اندک، تبدیل به مفهومی به نظر بدیهی و سهل اما در واقعیت بسیار پیچیده، ممتنع و بسیار جزءنگر شده است. از سوی دیگر بستر پیاده‌سازی آن یعنی شهر، خود نیز از مفاهیم بسیار پیچیده و دارای تظاهرات متفاوت در فرهنگ‌ها، ایدئولوژی‌ها و حتی سیاست‌های مختلف است. پیاده‌سازی شهر هوشمند به عنوان تسهیل کننده پیشرفت بر پایه الگوی اسلامی ایرانی و در شهر خاص و دارای معیارهای ویژه اسلامی ایرانی، نیازمند تدوین یک الگوی مفهومی بومی و منطبق بر شرایط اختصاصی کشور می‌باشد. از آنجا که تدوین الگوی مفهومی نیازمند اشراف بر تمامی جوانب مفهوم شهر هوشمند اسلامی ایرانی می‌باشد، با استفاده از مشارکت نخبگانی و کارشناسی منتخب از میان اثرگذاران بر مفهوم شهر، تلاش شده است تا مدل مفهومی منطبق بر واقعیت و پوشش‌دهنده بخش بزرگی از جزئیات مترتب با شهر هوشمند و پیاده‌سازی آن در کشور باشد. در نهایت تلاش شده است تا در گرافیک مدل نتایج به ساده‌ترین و سریع‌الانتقال‌ترین شکل ارائه شوند.

واژه‌های کلیدی: شهر هوشمند، مدل مفهومی، رویکرد عملیاتی، شهر قم، الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی

۱. استاد دانشگاه صنعتی اصفهان و شهردار قم

۲. استادیار برنامه‌ریزی شهری و دبیر گروه اندیشه‌ورز پیشرفت شهر قم (نویسنده مسئول)

Kavehamin@ymail.com

۳. معاون برنامه‌ریزی و سرمایه انسانی شهرداری قم

نگاهی به دیروز و امروز زیستگاه‌های انسانی ایران و پیش‌بینی برای آینده آنها

اسماعیل شیعه^۱

چکیده

این مقاله به طور عمده در ارتباط با مبانی ایران‌شناختی و در چهارچوب تدابیر شماره ۷، ۲۸، ۳۳، ۳۴ و ۳۵ از سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت نگاشته شده است. کشور عزیز ما ایران، در درازای سده‌ها و هزاره‌های پیشین، که به ویژه قسمت‌های ممتازی از آن، از آغاز دوران اسلامی تا دوران معاصر را در بر می‌گیرد، از دیدگاه سامانه‌های سکونتگاهی و به نسبت ویژگی‌های زمان، دارای ساختارهای به هم پیوسته و برنامه‌ریزی شده‌ای در عرصه‌های کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و محیطی بوده است. چنین روالی، در پهنه‌های گسترده‌ای از کشور و تا دوران معاصر و کارساز شدن نوگرایی جهانی برساختار سکونتگاهی گذشته ادامه داشته است. در دوران معاصر، روند سکونت در زیستگاه‌های کشور به پیروی از روند دگرگونی برون‌زای زیستگاه‌ها و ناتوانی در کارآ بودن مدیریت‌های شهری و منطقه‌ای به گسترش مهاجرت‌ها، افزایش نا برابر جمعیت در حوزه‌های گوناگون، متمرکز اجرا شدن برنامه‌ها، دگرگونی در رکود یا رونق اقتصادی، تغییر در شیوه معیشت غالب جمعیت از ساختار کشاورزی به سوی صنعتی شدن و سپس گسترش دامنه‌های معیشت خدماتی و تجاری و عواملی مانند آنها انجامیده است. این دگرگونی‌ها بر روند زیست و گونه‌های مختلف سکونتگاهی در پهنه‌های مختلف کشور اثر گذارده و بر خلاف سنت‌های دیرین گذشته، ساکنان را با مبانی هویت بخش زیستگاه‌های کهن بیگانه کرده و مشکلات مختلفی را در عرصه‌های گوناگون پدیدار ساخته است. نمایان شدن بافت‌های خودرو و نامتجانس با محیط و

۱. استاد شهرسازی دانشگاه علم و صنعت ایران، عضو اندیشکده آمایش بنیادین مرکز الگوی

اسلامی ایرانی پیشرفت، es_shieh@iust.ac.ir

همراه با تراکم‌های جمعیتی و ساختمانی نا مرتبط، گونه‌ای ویژه از سکونت‌گزینی را پیش روی قرار داده است. هدف از این نوشتار، شناساندن بیشتر روند سکونتگاهی پر بار گذشته و ویژگی‌های آن از یک سو و مقایسه ساختارهای پیوسته آن با روند جاری سکونتگاهی موجود در کشور است. در دنباله نیز به بررسی این جستار پرداخته می‌شود که اگر روال موجود زیستگاهی در کشور به حالت موجود ادامه یابد، برای آینده آنها چه گمانه‌هایی و در چه زمینه‌هایی توان انگاشت دارد. در این رهگذر، این نوشتار در پی آن است که بر اساس پیشرفت گونه‌های مختلف فناوری و به ویژه فناوری آمار و اطلاعات و روند اسکان و برنامه‌ریزی‌های شهری و منطقه‌ای، آینده سکونتگاه‌های کشور باید با چه راهبردهایی همراه شود. این موارد، می‌تواند افزون بر آنکه ارزش‌های سکونتگاه‌های گذشته را یادآور شده و کاربرد نوین آنها را به نسبت شرایط زمان مورد توجه قرار دهد، نگرش برنامه‌ریزان شهری و منطقه‌ای را به این دگرگونی‌ها برانگیخته و با طرح تمهیداتی برای مشکلات و مسائل زیستگاهی آینده به چاره‌جویی بپردازد.

واژه‌های کلیدی: سکونتگاه‌های ایران، گذشته، حال، آینده

تبیین تدبیر ایجاد قطب‌های گردشگری طبیعی، علمی، فرهنگی، مذهبی و سلامت با محوریت مناطق و مراکز هویت‌ساز در الگوی

اسلامی ایرانی پیشرفت

منوچهر فرج‌زاده^۱

چکیده

امروزه فعالیت‌های گردشگری از مهم‌ترین منابع اقتصادی بسیاری از کشورها شده است و به همین جهت از آن به عنوان یک صنعت یاد می‌شود. کشور ایران با داشتن جاذبه‌های فراوان گردشگری یکی از کشورهای مهم در زمینه گردشگری جهان محسوب می‌شود. با توجه به این استعداد بالقوه یکی از تدابیر مهم الگوی اسلامی ایران پیشرفت، تدبیر توسعه گردشگری در کشور می‌باشد که از طریق ایجاد قطب‌های مختلف گردشگری درصدد بسترسازی برای رونق گردشگری در کشور می‌باشد که این مهم از طریق باز اندیشی و بازنگری در برنامه‌های توسعه در کشور فراهم خواهد شد. این مقاله با تبیین مشخصات مهم این تدبیر از نظر سابقه در کشور، الزام‌ها و پیامدهای آن سعی کرده جنبه‌های مختلف آن را تحلیل و نتیجه‌گیری کند. بر همین اساس بررسی‌های صورت گرفته نشان می‌دهد که شکل‌گیری دیپلماسی فعال، حمایت از بخش‌های غیردولتی فعال در گردشگری، تامین امنیت بیشتر گردشگران و ... از مهم‌ترین الزام و پیش‌شرط‌های رونق گردشگری در کشور می‌باشد که در صورت تحقق می‌تواند پیامدهای مهمی همچون شکوفایی اقتصادی، تعاملات بیشتر فرهنگی و اجتماعی، ایجاد اشتغال و ... را داشته باشد. البته ممکن است در صورت نظر نگرفتن برخی تمهیدات پیامدهای منفی مانند مسائل زیست‌محیطی در برنامه توسعه گردشگری در کشور به وجود آید که در مقاله مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

واژه‌های کلیدی: الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، تدبیر ایجاد قطب‌های گردشگری، ایران، پیامدهای گردشگری، پیش‌نیازهای توسعه گردشگری

۱. استاد دانشگاه تربیت مدرس و عضو اندیشکده آمایش بنیادین مرکز الگوی اسلامی ایران

پیشرفت، farajzam@modares.ac.ir

پشتوانه‌های معرفتی و نظری ایران‌شناختی در الگوی اسلامی ایرانی

پیشرفت

عبرت محمدیان^۱، محمدحسین رامشت^۲

چکیده

سند راهبردی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، دارای پنج عنوان کلان است که نخستین آن، «مبانی» است و در آن صحبت از اهم پیش‌فرض‌های اسلامی، فلسفی و علمی جهان‌شمول معطوف به پیشرفت شده است. این عنوان خود شامل هفت مؤلفه است که شالوده‌های نظری و روح جمعی حاکم بر بنیادهای فکری الگو، در آن به نمایش گذاشته شده است. یکی از این هفت مؤلفه به «مبانی ایران‌شناختی» اختصاص یافته است. چرا که الگو با دو صفت خاص (اسلامی و ایرانی) توصیف شده است. در مؤلفه «مبانی» ایران‌شناختی دو بند از ۵ بند آن به ویژگی‌های ساکنان سرزمین ایران اختصاص دارد و نمی‌توان این مؤلفه‌ها را جزء ذاتی سرزمین ایران دانست، ولی نباید از آن چشم‌پوشی کرد زیرا تأثیر آنها به صورت گزاره‌هایی در «افق» و «تدابیر» منعکس است. در سند راهبردی الگو، به طور کلی هشت گزاره معطوف به «مبانی» ایران‌شناختی تدوین شده است که تحلیل اسناد پشتیبان آن بر اساس روش تحلیل متن «ژنت» دارای نتایج زیر است:

* «مبانی» ایران‌شناختی در سند راهبردی الگو توسط شش نظریه در حوزه دانش انسانی و اجتماعی پشتیبانی می‌شود و «تدابیر» معطوف به ایران‌شناختی خود سبب ایجاد نظریه‌های جدیدی در پژوهشگران تدوین‌کننده «تدابیر» شده است.

* نظریه‌های «دستگاه جغرافیایی»، «هویت آینه‌ای»، «از قرطبه تا اصفهان»، «سایپر-ورف»، «حکمت‌آفرینی زبان فارسی» و نظریه «شناخت‌شناسی مکانی» از جمله

۱. دانشجوی پسا دکتری دانشگاه اصفهان

۲. استاد دانشگاه اصفهان، mh.raamesht@gmail.com

دیدگاه‌های نظری است که اصول و مؤلفه‌های «مبانی ایران‌شناختی» را پشتیبان می‌کنند.

* نظریه «هویت مکانی» و نظریه «اتحادیه کشورهای محور مقاومت» از جمله دیدگاه‌های منبعث از بند ۵۷ و ۳۱ «تدابیر» است که برای تحقق آنها ارائه شده است. واژه‌های کلیدی: الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، ایران، توسعه، سند راهبردی

الگوی حمل و نقل و دسترسی عادلانه مناسب در شهرهای اسلامی

خشایار موکوئی^۱، حسین حق شناس^۲، علیرضا صاحبقرانی^۳

چکیده

سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، یک چهار چوب و الگوی پایه برای دستیابی به تمدن نوین اسلامی ایرانی است. در بند هفت تدابیر این سند، یکی از تدابیر برای دستیابی به اهداف و آرمان‌های تمدن اسلامی، احیا و گسترش الگوها و نمادهای اسلامی ایرانی به ویژه در پوشش، معماری و شهرسازی است. از این رو برای دستیابی به تمدن اسلامی نیاز به ساخت شهرهایی داریم که متناسب با اصول شهر اسلامی از جمله: خدامحوری، کاربری‌های شهر اسلامی، نفی ارتفاع، عدالت، محیط‌زیست، فضای سبز، زیبایی، ایمنی و قاعده لاضرار اشاره باشند. به همین جهت، در یک شهر که از اصول اسلامی پیروی می‌کند لازم است تمامی اجزاء آن به طور عمومی و جزئی از جمله حمل و نقل به طور خاص بر اصول شهرهای اسلامی منطبق شود و از آن پیروی کند. این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی و با بهره‌گیری از مطالعات کتابخانه‌ای و مرور منابع مرتبط به دنبال پاسخ به دو پرسش چگونگی تاثیر مفاهیم و اصول برگرفته از اسلام در شهر اسلامی و چگونگی تاثیر ویژگی‌های شهر اسلامی بر نظام حمل و نقل شهری با توجه به ادبیات موجود در حمل و نقل و شهرهای اسلامی است. در انتها این پژوهش نتیجه می‌گیرد که حمل و نقل در یک شهر اسلامی باید متناسب با اصول شهر اسلامی باشد یعنی حمل و نقل باید متناسب با ساختار شهر اسلامی (نفی ارتفاع و مسجدمحوری) باشد و از طرفی باید بتواند دسترسی مناسبی برای انواع کاربری‌های شهر اسلامی تهیه کند و در معابر به زیباسازی و فضای سبز توجه ویژه شود و

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته برنامه‌ریزی حمل و نقل، دانشگاه صنعتی اصفهان

khshayarmokoe@gmail.com

۲. استادیار دانشکده مهندسی حمل و نقل دانشگاه صنعتی اصفهان

۳. دکترای شهرسازی، استادیار دانشکده مهندسی حمل و نقل، دانشگاه صنعتی اصفهان

همچنین مواردی مثل: عدالت، حفظ محیط‌زیست و افزایش ایمنی استفاده از مخلوقات الهی باید در سیاست‌های حمل و نقلی لحاظ شوند. در انتهای این مقاله، پیشنهادهایی برای اصلاح و تکمیل بندهای ۴، ۵، ۷، ۲۸ تدابیر ارائه شده و یک بند مستقل نیز در مورد دسترسی عادلانه و ایمن آحاد افراد جامعه به امکانات مورد نیاز زندگی اسلامی ایرانی پیشنهاد شده است.

واژه‌های کلیدی: شهر اسلامی، جابه‌جایی، حمل و نقل اسلامی، خدامحوری، عدالت

محور هفتم:

تشریح، تبیین و بایسته‌های اجرای سند الگو در

حوزه فناوری و نوآوری

نقش سیاست خارجی در توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در بستر اقتصاد سیاسی جهانی (الزامات اجرایی تدبیر شماره ۱۸ سند الگو در حوزه سیاست خارجی)

همت ایمانی^۱

چکیده

امروزه در عصر جهانی شدن و گسترش ارتباطات، فضای مجازی در کنار فضای واقعی نقش سرنوشت‌سازی در پیشرفت کشورها دارد. در واقع پیشرفت، بدون توجه جدی به حوزه فضای مجازی کشور مقدور نیست. تدبیر ۱۸ سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت^۲ یکی از گزاره‌های مهمی است که در راستای تقویت و ارتقای زیرساخت، فناوری و خدمات فضای مجازی ایران تدوین شده است. حوزه فضای مجازی در ایران، به منظور تامین امنیت ملی و ثروت‌آفرینی در مسیر پیشرفت کشور نیازمند تحول اساسی است. در این زمینه علاوه بر اقدامات حکومتی، دو مسئله اساسی مشارکت مردمی و همکاری‌های بین‌المللی باید مورد توجه جدی قرار گیرد. تمرکز این پژوهش به بررسی مسئله همکاری‌های بین‌المللی و الزامات اجرایی تدبیر ۱۸ در حوزه سیاست خارجی است. سؤال پژوهش این است که چگونه می‌توان با توسعه همکاری‌های بین‌المللی، زیرساخت، فناوری و خدمات فضای مجازی ایران را با هدف تامین امنیت ملی و تقویت نقش ثروت‌آفرینی آن در پیشرفت کشور ارتقاء داد؟ در این راستا، ادعای پژوهش این است که با رعایت الزامات رفتاری گوناگون در حوزه سیاست خارجی کشور و توجه به

۱. دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، دانشگاه علامه طباطبائی

Hemmat.Imani@gmail.com

۲. تدبیر ۱۸ سند الگو: «ارتقای دانش و توسعه بومی و تامین امنیت و تاب‌آوری زیرساخت، فناوری و خدمات فضای مجازی با مشارکت مردمی و همکاری‌های بین‌المللی در تراز کشورهای پیشرو جهان»

دیپلماسی علمی، فناوری و اقتصادی و در پیش گرفتن رویکرد همکاری جویانه در تعامل با کشورهای پیشرو در حوزه فضای مجازی، می‌توان به چنین هدفی دست یافت. بر این اساس، در این پژوهش به تشریح الزامات رفتاری سیاست خارجی ایران به منظور تحقق تدبیر ۱۸ سند الگو خواهیم پرداخت.

واژه‌های کلیدی: فضای مجازی، پیشرفت، سیاست خارجی، همکاری‌های بین‌المللی، دیپلماسی علم و فناوری، دیپلماسی اقتصادی

لزوم گذار اجتماعی - فنی در صنعت برق کشور مبتنی بر تحلیل شکاف

سیاست‌ها و عملکرد حوزه برق

اشرف‌السادات پسندیده^۱، غلامرضا حیدری^۲

چکیده

در سال‌های اخیر، مبحث انرژی پایدار به عنوان یکی از مقولات مهم تغییر در سیستم انرژی جهان مطرح شده است. اهداف گذار انرژی، در واقع سیاست‌گذاری متوازن کشورها در حوزه انرژی و در راستای سه محور رشد و توسعه اقتصادی، دسترسی و امنیت انرژی و پایداری محیط‌زیست یعنی اهداف مثلث انرژی می‌باشد. تغییر در سیستم انرژی در خلا رخ نمی‌دهد، بلکه نیازمند آمادگی کشورها برای گذار انرژی، مبتنی بر یک رویکرد اجتماعی- فنی است. به این ترتیب که تحول فناوری و سایر عناصر سیستم انرژی یعنی حکمرانی، نهادها، قوانین و سیاست‌ها، مدل‌های کسب و کار، سرمایه و سرمایه‌گذاری و مشارکت جامعه بایستی در فرایند گذار به صورت همزمان رخ دهد. با در نظر گرفتن این مبحث مطرح در سیاست‌گذاری حوزه انرژی در جهان، این سوال در این مقاله مد نظر قرار گرفته که سیاست‌های کشور در حوزه برق، در دوران پس از جنگ تحمیلی تاکنون چه اهدافی را دنبال کرده است؟ آیا گذار در این سیاست‌ها مشاهده می‌شود یا نوعی پایداری در سیاست‌گذاری‌های حوزه برق وجود داشته است؟ همچنین با توجه به اهداف بر شمرده در سیاست‌ها در طی سال‌های مورد نظر، عملکرد سیستم برق به چه صورتی بوده است؟ نتایج تحلیل‌های این مقاله که مبتنی بر روش تحلیل مضمون می‌باشد نشان داد سیاست‌های حوزه برق کشور به صورت متوازن اهداف مثلث انرژی به خصوص مبحث پایداری محیط‌زیست را مورد توجه قرار نداده است، همچنین هماهنگی افقی و عمودی در سیاست‌گذاری‌ها

۱. پژوهشگاه نیرو (نویسنده مسئول)، apasandideh@nri.ac.ir

۲. پژوهشگاه نیرو، gghaydari@nri.ac.ir

مشاهده نمی‌شود و به عبارتی سیاست‌ها اثربخشی لازم را دارا نبوده‌اند. ضمن اینکه با در نظر گرفتن شاخص‌های مرتبط با هر یک از اهداف مثلث انرژی و انجام محاسبات آنها در حوزه برق، روند هر یک از شاخص‌ها نشان داد عملکرد سیستم برق از اهداف سیاست‌ها فاصله زیادی داشته و بنابراین سیاست‌ها از کارایی لازم نیز برخوردار نبوده‌اند. همچنین نوعی پایداری در سیاست‌ها مشاهده می‌شود که در تمامی دوره‌های مورد بررسی علی‌رغم حضور دولت‌های مختلف تغییری در آنها مشاهده نمی‌شود. نتایج به دست آمده که به نوعی ارزیابی سیاست‌گذاری حوزه برق کشور می‌باشد ضرورت آمادگی برای گذار سیستم برق و انرژی کشور را از وضعیتی که با آن مواجه می‌باشد را نشان می‌دهد. در این گذار تمامی عناصر دخیل در نظام اجتماعی- فنی صنعت برق یعنی حکمرانی و سیاست‌گذاری، قوانین و نهادها، سرمایه و سرمایه‌گذاری، صنعت و محیط نوآورانه کسب و کار و حتی نقش مردم در آینده حوزه انرژی نیازمند تکامل و تغییر می‌باشند.

واژه‌های کلیدی: گذار انرژی، پایداری، عملکرد، اجتماعی- فنی، سیاست‌های حوزه برق

حکمرانی اینترنت و ضرورت همکاری چند طرفه توسط جمهوری

اسلامی ایران

طاهره جلیلی^۱

چکیده

نارضایتی از وضعیت موجود حکمرانی اینترنت باعث ایجاد تلاش‌های جدیدی در سطح بین‌المللی برای ایجاد تغییر در وضعیت فعلی حکمرانی اینترنت شده است. بر این اساس و با در نظر گرفتن رویکرد کشورهای چین، روسیه، آمریکا و همچنین کشورهای اروپایی به حکمرانی اینترنت، سوال این است که چه رهیافتی در مورد حکمرانی اینترنت می‌تواند منافع ملی جمهوری اسلامی ایران را تأمین کند؟ آنچه مسلم است در جهان کنونی، هیچ کشوری قادر به استفاده از مزایا و مواجهه با چالش‌های موجود در عرصه بین‌المللی بدون همکاری با سایر بازیگران نیست. افزایش توان کشورها و همچنین مشارکت در روندهای بین‌المللی مستلزم همکاری دوجانبه و چندجانبه با کشورها و سازمان‌های بین‌المللی است. بنابراین چنانچه جمهوری اسلامی ایران خواستار حضور موثر در حکمرانی اینترنت، استفاده از جنبه‌های مثبت مانند انتقال و توسعه فناوری و مقابله با جنبه‌های منفی مانند حملات سایبری است، لازم است با بلوک‌های قدرت در زمینه‌های اقتصادی، سیاسی-امنیتی، هنجاری و سایر زمینه‌ها همکاری کند. با توجه به بررسی‌های صورت گرفته، به نظر می‌رسد پیشبرد منافع ملی جمهوری اسلامی ایران در این حوزه نیازمند رویکردی چند طرفه است. چند طرفه بدین معنا که لازم است ضمن شناسایی ظرفیت‌های بلوک‌های قدرت در حکمرانی اینترنت، شامل چین، روسیه و اتحادیه اروپا، متناسب با نیازهای جمهوری اسلامی ایران با بلوک‌های مذکور همکاری صورت پذیرد. همکاری با چین با توجه به نگاه غالب اقتصاد محور چین به فضای سایبر می‌تواند کمک به برطرف کردن نیازهای توسعه‌ای

۱. کارشناسی ارشد وزارت امور خارجه، t_jalili2000@yahoo.com

کشورمان باشد. همکاری با این کشور باعث ارتقای دانش فناوری، خدمات سایبر و همچنین انتقال فناوری است که در راستای تدبیر شماره ۱۸ سند الگوی است. علاوه بر آن تأمین امنیت فضای سایبر، زیرساخت‌ها و داشتن فضای ایمن سایبری آن گونه که در تدبیر شماره ۱۸ و ۱۹ آمده است نیازمند همکاری‌های بین‌المللی است. بر این اساس، همکاری با روسیه در ابعاد امنیتی فضای سایبر پیشنهاد این مقاله می‌باشد. همچنین همکاری با کشورهای اروپایی در حوزه هنجاری و مقررات‌گذاری حکمرانی اینترنت می‌تواند در جهت تدبیر شماره‌های ۱۹ و ۲۰ و گستراندن اخلاق فضای سایبر بر پایه ارزش‌ها، فرهنگ و هویت اسلامی و ایرانی مندرج در سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت باشد.

واژه‌های کلیدی: تحولات فناوری، اینترنت، سازمان ملل متحد، حکمرانی اینترنت، همکاری بین‌المللی، راهبرد جمهوری اسلامی ایران

سازمان پلتفرمی، راه حلی سریع برای تحول دیجیتال سازمانی

سیدجواد حسینی^۱

چکیده

پیچیدگی مشکلات موجود کشور و تنوع و تعدد آن به همراه تغییرات محیطی شدیدی با آن همراه شده است حل مشکلات اقتصادی و اجتماعی کشور را با ابزارهای سنتی غیرممکن ساخته است و اصرار بر استفاده از ابزارهای سنتی تنها باعث انباشتگی بیشتر مشکلات، ایجاد خستگی تصمیم و کاهش سرمایه‌های اجتماعی لازم برای بازسازی و توسعه جامعه می‌شود. مهم‌ترین ابزاری که در حال حاضر در سایه پیشرفت‌های دانش سازمانی و آی تی توامان حاصل شده است تکنولوژی است به نام سازمان‌های پلتفرمی که از آن به عنوان انقلاب بعدی حوزه مدیریت، اقتصاد و اجتماع نام برده می‌شود. خوشبختانه با تلاش شرکت‌های دانش‌بنیان و فناور کشور همزمان با توسعه این تکنولوژی در دنیا هم‌اکنون این دانش و ابزارهای آن در کشور ما توسعه یافته است و فرصتی تاریخی برای کاهش شکاف بین توسعه اجتماعی و اقتصادی کشور با دیگر کشورهای دیگر ایجاد کرده است. آشنایی متخصصان، سیاست‌گزاران و مسئولان محترم کشور با این ابزار و توانمندی موجود در کشور می‌تواند راه را برای استفاده از این فرصت تاریخی با یک تکنولوژی بومی فراهم و سرعت حل مشکلات کشور را چند ده برابر کند. در این ارائه مطالبی برای آشنایی با سازمان‌های پلتفرمی، ویژگی‌های آن و فرصت‌های موجود برای توسعه این دانش در کشور و همچنین معرفی ظرفیت‌های موجود در کشور در تولید و پیاده‌سازی این تکنولوژی بیان خواهد شد.

واژه‌های کلیدی: سازمان پلتفرمی، دولت الکترونیک، چالاک‌ی سازمانی،

بهره‌وری سازمانی تحول دیجیتال

۱. مدیر عامل شرکت خدمات فناوری تکچی شرق، hosseini@techchi.ir

مروری نظام‌مند بر نقش نهادهای دانش‌آفرین در توسعه، پیشرفت و

پایداری

فاطمه‌سادات حسینی^۱

چکیده

این نگاشته به مرور نظام‌مند ۴۷ مطالعه انجام شده در حوزه ارتباط نهادهای دانش‌آفرین و دانشگاه‌ها با مقوله‌های توسعه، پیشرفت و پایداری می‌پردازد. پس از آن الگوی مفهومی مستخرج از این مطالعات بدین شکل ارائه داده می‌شود: مطالعات انجام شده حول محور نقش نهادهای دانش‌آفرین در راستای توسعه، پیشرفت و پایداری دربرگیرنده سه حوزه دانشی یعنی مؤلفه‌های معرفتی (توسعه پایدار، پایداری و پیشرفت)، نهادی (دانشی، نهادی، فیزیکی) و ناپایداری (ابعاد و راه‌حل‌ها) هستند. علاوه بر آن مشخص شد که هر چند مطالعات وسیعی در حوزه ارتباط توسعه پایدار و نهادهای دانش‌آفرین و پس از آن ارتباط این نهادها با پایداری انجام شده است؛ لکن حول محور ارتباط پیشرفت با نهادهای دانش‌آفرین و دانشگاه‌ها با کمبود تحقیقات روبه‌رو هستیم. مضافاً رویکرد موجود در اغلب پژوهش‌ها رویکردی جزءنگرانه و از هم گسیخته و غیرمنسجم می‌باشد و عموم راه‌حل‌های ارائه شده نیز منطبق با رویکردی سازگارانه می‌باشد و در راستای ارائه رویکردهای اصلاح‌طلبانه و علی‌الخصوص تحولی با ضعف جدی در مطالعات روبه‌رو هستیم.

واژه‌های کلیدی: نهادهای دانش‌آفرین، دانشگاه، پیشرفت، توسعه پایدار،

پایداری

۱. دانشجوی دکترای دانشگاه علامه طباطبائی، f_hossaini313@yahoo.com

بررسی سند ملی آمایش سرزمین

امیرحسین خالقی^۱

چکیده

برنامه‌ریزی آمایش سرزمین (Land use Planning) تلاش دولت‌ها برای استفاده بهتر از فضای قلمرو سرزمینی خود است و به نوعی پیش‌نیاز برنامه‌ریزی‌های جامع اقتصادی و امنیتی و اجتماعی به شمار می‌آید. آمایش سرزمین منتقدانی هم دارد که معتقدند معایب چنین برنامه‌ریزی پرهزینه‌ای بسیار بیشتر از مزایای آنست و دلایلی شنیدنی هم دارند. سند ملی آمایش سرزمین ایران که به تازگی مصوب شده است، یکی از گام‌های اصلی در مسیر برنامه‌ریزی جامع فضایی/جغرافیایی کشور به حساب می‌آید. در این گفت‌وگو به مرور مختصری از روش‌شناسی و سیاست‌های سند پرداخته و برخی پیامدهای احتمالی و دلالت‌های آنها بررسی خواهد شد، همچنین ارتباط میان این سند و دیگر اسناد بالادستی نیز مد نظر قرار خواهد گرفت.

واژه‌های کلیدی: آمایش، سند سرزمین، ایران، اسناد بالادستی، سرزمین ایران، برنامه‌ریزی

۱. دکتری مدیریت، مدیر پروژه در مؤسسه مطالعات بهره‌وری و منابع انسانی

درآمدی بر لزوم ارائه طراز برای فن آوری در انقلاب اسلامی در مسیر تمدن سازی

مجتبی ذوالفقاری^۱، فهیمه پرویزیان^۲، اسماعیل قادری فر^۳، مهدی بهاری^۴

چکیده

انقلاب اسلامی با رویکرد نیل به تمدن سازی وارد عرصه سیاست و فرهنگ دنیای معاصر شد و توانست در بسیاری از حوزه‌ها رویکردی موفق و البته متفاوت با دنیای پیچیده امروز ایجاد کند. یکی از حوزه‌های موفق حوزه فن آوری می‌باشد که می‌توان گفت در آینده‌ای نزدیک ان شاء الله به یکی از الگوهای موفق و پیشرو در جهان تبدیل خواهد شد. در این میان و به منظور راهبری صحیح سند فن آوری و با توجه به ویژگی‌ها خاص انقلاب اسلامی موضوع تعیین طراز برای فن آوری انقلاب اسلامی موضوعی مهم به نظر می‌رسد. مقاله حاضر تلاش کرد درآمدی بر تعیین برخی مولفه‌های اساسی در تعیین طراز برای فن آوری انقلاب اسلامی ارائه کند. به طور مشخص در خصوص تعیین طراز برای فن آوری در انقلاب اسلامی، موضوعاتی چون انقلاب اسلامی و فن آوری، فن آوری و خانواده، اشاره‌هایی از قرآن کریم دز حوزه تدوین طراز برای فن آوری در انقلاب اسلامی، فن آوری در خدمت عدالت، رفاه و مستضعفان و بالاخره فن آوری و زنان بحث‌هایی ارائه شده است. در تمامی مباحث ایجاد و توسعه فن آوری مشروط بر اینکه صرفاً در خدمت رفاه واقعی و بلندمدت بشر و بالاخره سعادت دنیوی و اخروی بشر باشد مورد دقت و بررسی قرار گرفته است.

واژه‌های کلیدی: انقلاب اسلامی، فن آوری، طراز، تمدن سازی، قرآن کریم

۱. دانشیار، مهندسی مکانیک، دانشگاه اراک، m-zolfaghari@araku.ac.ir

۲. دانشیار، مهندسی شیمی، دانشگاه اراک

۳. دکتری تخصصی، معاونت فن آوری‌های راهبردی معاونت علمی و فن آوری ریاست جمهوری

۴. کارشناس امور فن آوری و نوآوری، دانشگاه اراک

سیاست‌های راهبردی در توسعه فناوری و نوآوری صنعتی مبتنی بر دیپلماسی اقتصادی محمد رضا رضوانی^۱

چکیده

یکی از مهم‌ترین وظایف اقتصاد صنعتی، ارائه سیاست‌های عمومی مرتبط با فعالیت و رفتار بنگاه‌ها و چگونگی مداخلات اقتصادی دولت در بازارها است که از جمله می‌توان به سیاست‌های تحقیق و توسعه، ایجاد انگیزه برای خلاقیت، ابداع، نوآوری، همچنین، رقابت‌پذیری صنعتی، پیشرفت فنی و تکنولوژیکی، اشاره کرد. از منظر مبانی رشد و توسعه، آنچه که امروزه کشورها را در گروه توسعه یافته و رقابت قرار می‌دهد، به میزان بهره‌گیری از فناوری‌های برتر و نوین و قدرت رقابت‌پذیری در فرآیند تولید، مربوط است که می‌تواند عرصه نویدبخش در کاهش هزینه‌ها، بالا بردن کیفیت محصولات، تنوع تولید و گسترش بازار، در بخش‌های بی‌شماری از صنایع مختلف باشد. در نظریه‌های جدید تجارت بین‌الملل و رقابت‌پذیری صنعتی نیز، تجارت بین‌الملل، وابستگی زیادی به پیشرفت فنی و فناوری‌های نوین دارد. به نحوی که، معیار ارزیابی قدرت نرم در عرصه دیپلماسی اقتصادی و به عنوان یک رویکرد اقتصادمحور در سیاست خارجی، تلقی می‌شود. از سوی دیگر، راهبرد مقابله با تحریم‌های اقتصادی در منظومه اقتصاد مقاومتی، مستلزم اقدامات فعالانه در عرصه بازارهای جهانی است. بر این اساس، در مقاله حاضر، نقش کلیدی و متقابل دیپلماسی اقتصادی بر توسعه فناوری، نوآوری و مرزهای دانش و نیز افزایش قدرت رقابت‌پذیری، مورد تحلیل و توصیف واقع شده است. دستاوردهای تحقیق، در قلمرو دیپلماسی اقتصادی ایران و ناظر بر عناصر درونزا و برون‌گرا است که توصیه‌های سیاستی مبتنی بر اسناد توسعه‌ای کشور، سند چشم‌انداز بیست‌ساله، تدابیر و اسناد برنامه‌ای مرکز الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت و سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی را تاکید دارد.

واژه‌های کلیدی: فناوری، نوآوری، رقابت‌پذیری صنعتی، دیپلماسی اقتصادی

۱. دکترای اقتصاد صنعتی گرایش بین‌الملل، مدرس مراکز علمی و عضو کارگروه چرخه نوآوری

مرکز الگوی اسلامی و ایرانی پیشرفت، rmRezvani.sem@gmail.com

توسعه بازار و بازآفرینی مهارت‌ها و مصنوعات بومی کشور

محسن قرنفلی^۱

چکیده

توجه و تاکید بر توسعه پایدار در جوامع بشری و گسترش روز افزون صنایع خلاق و فرهنگی در میان کشورهای گوناگون، فرصت مغتنمی را برای احیا و بازتولید دانش‌ها و مهارت‌ها، محصولات و خدمات بومی فراهم کرده است. امروزه توجه و به کارگیری دانش‌ها و مهارت‌های بومی در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی به عنوان یک امر مهم و پراهمیت تلقی می‌شوند زیرا گسترش کاربرد فرآورده‌های بومی، علاوه بر کاهش هزینه‌های محیط‌زیست، حس خود باوری و اتکا به منابع داخلی را تقویت خواهد کرد. مطلوبیت دانش و مهارت‌های بومی در فرایند توسعه پایدار در کشورهای پیشرفته به خوبی پذیرفته شده است و در این ارتباط کاربرد موفقیت‌آمیز دانش‌ها و فنون کشاورزی بومی در کشورهای صنعتی را می‌توان به عنوان مثال روشنی بر کارایی دانش و مهارت‌های بومی اشاره کرد. صنایع بومی و سنتی معرف ذوق و خلاقیت اقوام مختلف در پاسخ به نیازهای مادی و معنوی در بستر زیست‌بوم آنها می‌باشد و از این رو به واسطه درون‌زا بودن آنها، به عنوان یک سرمایه علمی، فرهنگی و دانش ضمنی محسوب می‌شوند. البته این سرمایه همواره در معرض کهنگی و منسوخ شدن قرار دارد و تنها کلید موفقیت پذیرش دانش‌ها و مهارت‌های بومی، ادغام مبتکرانه با دانش‌ها و فناوری‌های نوین و باز تولید صنعتی آنها می‌باشد. توسعه بازار، رونق تولید و مصرف محصولات و خدمات خلاق و گسترش صادرات این فرآورده‌ها از جمله عوامل بسیار مهم در احیای دانش‌ها و مهارت‌های بومی تلقی می‌شود. از این رو با اتخاذ سیاست‌ها و سازوکارهای تشویقی و تعامل موثر دولت، بخش خصوصی و نهادهای مردمی می‌توان احیای دانش‌ها و مهارت‌های بومی را به فرصت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مبدل ساخت.

واژه‌های کلیدی: دانش‌های بومی، صنایع خلاق، باز آفرینی مهارت‌های بومی

۱. استادیار دانشگاه علم و فرهنگ، معاون آموزشی جهاد دانشگاهی

ترازیابی امنیت و تاب‌آوری سایبری کشور بر اساس شاخص جهانی امنیت سایبری (تبیین تدبیر شماره ۱۸ سند الگو)

محمد رضا کریمی قهرودی^۱

چکیده

گذار شتابان جوامع به سوی جامعه سایبری- فیزیکی، جامعه الحاقی یا جامعه هوشمند و نفوذ و گسترش روزافزون فضای سایبر در همه ارکان جامعه و همه عرصه‌های زندگی فردی و اجتماعی، نقش و اهمیت امنیت و تاب‌آوری سایبری را بسیار مهم، برجسته و حیاتی کرده است؛ از این رو تدبیر شماره ۱۸ سند الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت به ارتقای دانش و توسعه بومی و تأمین امنیت و تاب‌آوری زیرساخت، فناوری و خدمات فضای سایبر در تراز کشورهای پیشرو جهان تاکید کرده است. به منظور ظرفیت‌سازی، ارتقا و ارزیابی وضعیت امنیت سایبری کشورها در سطوح ملی، منطقه‌ای و جهانی؛ شاخص جهانی امنیت سایبری^۲ توسط اتحادیه بین‌المللی مخابرات و با همکاری و مشارکت کشورهای عضو و سازمان‌ها و مراکز مطرح جهانی تهیه و توسعه داده شده است. شاخص جهانی امنیت سایبری دربرگیرنده پنج رکن قانونی، فنی، سازمانی، ظرفیت‌سازی و همکاری‌های مشترک و مشتمل بر ۲۵ معیار و ۱۵۷ سوال است. رکن قانونی، بر اساس وجود نهادها و چارچوب‌های قانونی مرتبط با امنیت و جرایم سایبری و رکن فنی بر اساس وجود نهادها و چارچوب‌های فنی که با امنیت سایبری سر و کار دارند اندازه‌گیری می‌شود، رکن سازمانی مرتبط با نهادها و راهبردهای هماهنگ‌سازی و سیاست‌گذاری برای توسعه امنیت سایبری در سطح ملی و رکن ظرفیت‌سازی بر تحقیقات و توسعه، برنامه‌های تحصیلاتی و آموزشی، متخصصان مجاز و نهادهای بخش عمومی که ظرفیت‌سازی را ترویج می‌کنند، تاکید دارد و

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه صنعتی مالک اشتر، favad10@gmail.com

2. Global Cybersecurity Index(GCI)

بالاخره رکن همکاری بر اساس وجود مشارکت‌ها، چارچوب‌های همکاری و سازوکارها و شبکه‌های به اشتراک‌گذاری اطلاعات، اندازه‌گیری می‌شود. مقاله حاضر در ابتدا به توصیف و تبیین تدبیر ۱۸ سند الگو و سپس به مرور پیشینه و سیر تکاملی این شاخص و معرفی جدیدترین ویرایش شاخص جهانی امنیت سایبری در سال ۲۰۲۰ میلادی و در ادامه به ترازبایی، بررسی و تحلیل جایگاه و رتبه کشورمان در آخرین ارزیابی سال ۲۰۱۸ میلادی پرداخته است. سرانجام مهم‌ترین نقاط قوت و ضعف کشورمان بر اساس این ارزیابی بررسی و تجویزها و راهکارهایی برای نیل به اهداف و الزامات این تدبیر ارائه شده است. با توجه به اهمیت روزافزون این موضوع و رشد روزافزون تهدیدات سایبری در افق الگو؛ لازم است مجمع و قوای سه‌گانه کشور و همه بازیگران مرتبط، برای نیل به زیست‌بوم امنیت سایبری، سیاست‌ها، خط‌مشی‌ها، قوانین و طرح و برنامه منسجم امنیت سایبری ملی را تدوین و اقدامات و ابتکارات جدی برای نیل به اهداف و الزامات این تدبیر و تأمین امنیت و تاب‌آوری زیرساخت، فناوری و خدمات فضای سایبر اتخاذ کنند.

واژه‌های کلیدی: امنیت سایبری، تاب‌آوری سایبری، ترازبایی، شاخص جهانی امنیت سایبری، تدبیر ۱۸ سند الگو

چیستی «پیشرفت» و نقش «نوآوری» در آن

داریوش محجوبی^۱

چکیده

عبارت «مرکز الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت» شامل پنج واژه کلیدی است: (۱) مرکز، (۲) الگو، (۳) ایران، (۴) اسلام، (۵) پیشرفت. این نوشته بر بررسی عملکرد واژه کلیدی «پیشرفت» متمرکز است. بدون بررسی دقیق و جامع «پیشرفت» در عملکرد «مرکز» این خطر وجود دارد که مفهوم پیشرفت را خارج از بافتار (کانتکس) به کار ببریم. این نوشته برای بررسی واژه پیشرفت از بررسی فرایند تفکر و «مدل مفهومی درخت اندیشه» استفاده می‌کند. مدل مفهومی درخت اندیشه، که بر مبنای عملکرد دانش و دانایی شکل گرفته، شامل این بخش‌های اصلی است:

* شاخسار درخت اندیشه: نماد تفکر، روش، رسانه، طراحی و نوآوری + پژوهش و نوگرایی، آینده‌نگری، ... است.

* تنه درخت اندیشه: نماد متدولوژی (روش‌شناختی) و دانش‌شناسی (اپیستمولوژی) است.

* ریشه درخت اندیشه: نماد هستی‌شناسی (انتولوژی) و ارزش‌ها است.

به این ترتیب مدل درخت اندیشه مفهومی و اجرایی و همزمان تحلیلی و هم منسجم است. استفاده از یک «مدل مفهومی» برای بررسی و تبیین پیشرفت، از طرف دیگر، با نقش واژه «الگو» در لیست پنج‌گانه بالا هماهنگ است؛ که «مدل» خود نزدیک‌ترین واژه به «الگو» است. نقش «نوآوری» در راستای پیشرفت در ادامه این نوشته مرور خواهد شد. نقش «نوآوری» در راستای پیشرفت در ادامه این نوشته مرور خواهد شد.

واژه‌های کلیدی: پیشرفت، تفکر، روش، نوآوری، مدل درخت اندیشه

۱. استاد مدعو در دانشکده کارآفرینی. پژوهشگر در موسسه تحقیقاتی ای-سی-سی در

تگزاس، dariusm@utexas.edu

زیست‌بوم مناسب برای توسعه مهارت‌های بومی، حرفه‌ای و غیررسمی

جاوید نوبخت^۱، مدینه رکاوندی^۲، فاطمه جمشیدی^۳

چکیده

واژه و عبارت اکوسیستم یا بوم سازندگان و یا به تعبیری زیست‌بوم اولین بار در علم زیست‌شناسی مطرح شد و آن عبارت است از: محیطی متشکل از همه اجزای زنده و غیرزنده که در یک مکان خاص با تعامل همزمان بر یکدیگر اثر متقابل داشته و در نهایت منجر به رشد و پرورش گونه‌های خاص از موجودات در طی زمان می‌شوند. این واژه در سال‌های بعد توسط متخصصان حوزه‌های مختلف، از زیست‌شناسان به عاریه گرفته شده و در عرصه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، مدیریتی و فناوری برای مجموعه‌های متشکل از تاثیرگذاران هر عرصه، اکوسیستم‌های مختلف تعریف شد، از جمله اکوسیستم کارآفرینی، اکوسیستم فناوری و نوآوری، اکوسیستم اقتصادی، اکوسیستم استراتژی، اکوسیستم دیجیتالی و ...

در ایران نیز از اوایل دهه نود همزمان با ورود رویداد کارآفرینی آخر هفته واژه اکوسیستم زیاد شنیده شد و واژه «زیست‌بوم» به عنوان معادل فارسی اکوسیستم در هر موضوع به کار گرفته شد.

مهارت نیز واژه دیگری است که به طور خلاصه به توانایی پیاده‌سازی دقیق و آسان علم و دانش در عمل تعریف می‌شود. اما سنجش و اندازه‌گیری آن دارای چالش‌های فراوانی است، به طوری که سازمان توسعه همکاری‌های اقتصادی در گزارشی که درباره تحلیل وضعیت مهارت نیروی کار و نوآوری منتشر کرده، به این نکته اشاره می‌کند که مهارت به علت دشواری اندازه‌گیری، در موارد بسیاری صرفاً به عنوان ترکیبی از

۱. دکتری مهندسی صنایع - رئیس منطقه ۳ مراکز رشد دانشگاه آزاد اسلامی

j.nobakht@gmail.com

۲. کارشناس ارشد مدیریت - مدرس مراکز جامع علمی کاربردی خراسان رضوی

۳. دانشجوی کارشناسی مدیریت مالی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد

آموزش رسمی، آموزش غیررسمی و تجربه در نظر گرفته می‌شود. حال اگر ما بتوانیم مهارت‌های بومی، حرفه‌ای و غیررسمی مورد نیاز در توسعه اشتغالزایی را در قالب یک زیست‌بوم مناسب ببینیم، مدلی ارزشمند را برای توسعه و بهینه‌سازی این مهارت‌ها که در زیست‌بوم کارآفرینی کشور نقش بسزایی دارند، به صورتی علمی و جدیدتری باز تعریف کرده‌ایم.

این مدل، زیست‌بوم نوآوری بنگاهی است که نقش مهمی در عملکرد نوآورانه تاثیرگذاران رسمی و غیررسمی یک موضوع ایفا کرده و مجموعه‌ای تکامل یافته از کلیه تاثیرگذاران و عناصر در برگیرنده به صورت شبکه‌ای چند وجهی با ابعادی وسیع‌تر از بازیگران، نیازمندی‌ها، منابع، فرایندها، نهادها و روابط مکمل و جایگزین توسعه دهندگان آن موضوع را شامل می‌شود. بنابراین سعی بر این است که با استفاده از این زیست‌بوم و با توجه به سند الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت که از مباحث اصلیش خلایقیت و نوآوری در بازآفرینی و توسعه مناسب مهارت‌های حرفه‌ای و غیررسمی بازیگران مورد نیاز بنگاه‌های اقتصادی و تولیدی می‌باشد، به مدلی مناسب برای پشتیبانی و توسعه اشتغالزایی از طریق ارتقاء سطح مهارت‌های بومی، حرفه‌ای و غیررسمی در کشور برسیم.

واژه‌های کلیدی: اکوسیستم، زیست‌بوم نوآوری بنگاهی، مهارت، بومی، حرفه‌ای، رسمی و غیررسمی، الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت

محور هشتم:

تبيين و بایسته‌های اجرای سند الگو در حوزه
فرهنگ

چگونه بستر تحقق تدابیر فرهنگی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، فراهم خواهد شد؟

حسن بنیانیان^۱

چکیده

ابتداء همه مبانی، اصول، آرمان، رسالت، افق‌ها و تدابیر در طراحی الگوی اسلامی ایرانی به بنیادهای اعتقادی و ارزشی مطرح شده در دین مبین اسلام، نشان می‌دهد که اجرای این سند مستلزم تحولات فراگیر در همه اجزاء تشکیل دهنده جامعه است و تحقق این تحولات نیازمند شکل‌گیری یک گفتمان ملی است که با تحقق چهار راهبرد کلان زیر صورت خواهد گرفت:

- ۱- شکل‌گیری یک نظام مدیریت کارآمد اجرایی با رویکرد فرهنگی و تربیتی مبتنی بر اندیشه‌های اسلامی برای پیگیری تحولات، به عنوان پیشران تحقق سه راهبرد زیر.
- ۲- بسیج همه سازمان‌ها و نهادهای فرهنگی، آموزشی، سیاسی، اقتصادی، دفاعی، قضایی و ... کشور برای بازسازی قوانین و نظام‌های اجرایی در راستای تدابیر پیش‌بینی شده در الگو
- ۳- اعمال مدیریت فرهنگی متناسب با الگو در فرهنگ عمومی جامعه برای استقبال و پشتیبانی از اجرای الگو
- ۴- طراحی نقشه جامعی برای به حداقل رساندن آسیب‌های حاصل از جهانی شدن، جهانی سازی و جنگ نرم دشمن.

شناخت از ظرفیت‌ها، فرصت‌ها، تهدیدات، محدودیت‌ها و موانع شکل‌گیری چنین نظام مدیریت تحول‌آفرینی، موضوع محوری این مقاله است و پیشنهاد شده که با پیش‌بینی تدبیر مستقلى برای شکل‌گیری این نظام مدیریت سند تکمیل شود. الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی پیشنهادی، اراده دارد که یک سبک زندگی مبتنی بر فطرت انسانی و متکی به مبانی و اصول اسلامی را که تفاوت بسیار زیادی با زندگی جاری جوامع دیگر به خصوص جوامع پیشرفته دارد را به حکمرانان و مردم ایران پیشنهاد کند و با فرض

۱. عضو اندیشکده فرهنگ مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، info@bonyanian.ir

پذیرش تدریجی اجزای آن، کلیت تدابیر پیش‌بینی شده توسط مدیرانی که دوره به دوره از رهگذر انتخابات مردمی در راس سازمان‌ها و ساختارهایی اجرایی قرار می‌گیرند عملیاتی شود. مدیرانی که از یک سو باید با شناخت و باور قوی به این محتواها، متعهد به اجرای این سند باشند. از طرف دیگر رضایت مردمی را فراهم سازند که در شرایط موجود به شدت تحت تاثیر توقعات و سبک زندگی هستند که عمدتاً از طریق زندگی مدرن وارداتی و بعضاً رسانه‌های بیگانه القا می‌شود.

اگرچه در سند پیشنهادی در عناوین ابتدایی بخش تدابیر، یک مجموعه تدابیر فرهنگی پیش‌بینی شده است تا بستر فرهنگی لازم فراهم شود. لیکن از آنجا که اجرای کلیت این سند مستلزم وجود اراده و باور عمیق و پذیرش آگاهانه مدیران نظام حکمرانی و کارگزاران سازمان‌های گوناگون اجرایی است. از طرف دیگر، به واسطه اصل وجود مردم‌سالاری، مستلزم پذیرش قلبی مدیران و فعالان بخش خصوصی، نخبگان فرهیخته و اکثریت بالایی از مردم جامعه است تا همسویی اراده مدیران و پذیرش مردم، امکان تحقق این سند را فراهم سازد و این تحولات گسترده فرهنگی در شرایطی باید محقق شود که فرایندهای جهانی شدن و جهانی سازی و تلاش متمرکز دشمنان این نظام الهی، حداکثر تلاش خود را برای ایجاد موانع فرهنگی، اقتصادی و سیاسی را به کار گرفته‌اند. از این روی، شکل‌گیری یک مدیریت فرهنگی مقتدر و در عین حال با لطافت لازم برای عرصه فرهنگ جامعه، نقش پیشران برای اجرای این سند را ایفا می‌کند.

در این مقاله برای اثبات این نقش پیشرانی و خصوصیات چنین نظام مدیریت فرهنگی، پس از توضیحات عناصر فرهنگی بسترساز اجرای سند و ظرافت‌های لازم در نحوه اعمال مدیریت مناسب فرهنگی در جامعه اسلامی با معرفی فرصت‌ها، تهدیدات، نقاط قوت و ضعفی که در مسیر ساماندهی چنین مدیریت تربیتی و فرهنگی کارآمدی وجود دارد. با توضیح موانع موجود تلاش خواهد شد این سوال پاسخ داده شود که: چه تدابیر تکمیلی باید برای شکل‌گیری بستر فرهنگی لازم برای تحقق الگو پیش‌بینی شود؟

واژه‌های کلیدی: الگوی پیشرفت، فرهنگ، نظام مدیریت فرهنگی، بستر فرهنگی، تدابیر تکمیلی

جهاد تبیینی راهکاری برای تبیین و ترویج اسلام ناب محمدی (ص)

احمد بیطرف^۱، سیدجواد امین، محمدعلی ریاضی

چکیده

موضوع پیشرفت از اهدافی است که همه دولت‌ها به دنبال دستیابی و تحقق آن هستند و برای رسیدن به این هدف، نیازمند برنامه‌ریزی بلندمدت بر اساس الگوی مناسب هستند. امروز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، بر اساس نظرات خبرگان و نخبگان تهیه و در دسترس قرار گرفته و اکنون سخن از اجرایی شدن آن است. در راستای اجرای تدابیر ۱ تا ۶ مندرج در این سند، جهاد تبیینی و یا به تعبیر مقام معظم رهبری (مد ظله العالی)؛ مبارزه برای روشنگری، راهکار اجرایی و جهادی مقدس و هفتمند در جهت ترویج و تبلیغ عملی دین حق بوده و کاراثرترین ابزار برای تفکیک اسلام ناب از اسلام‌های جعلی است. در این مقاله با هدف شناخت مفهوم جهاد تبیینی و راهکارهای اجرایی آن، موضوع بر اساس بیانات مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) مورد بررسی قرار گرفته است. بنابراین، جست‌وجوی موضوعی در بیانات معظم‌له و با استفاده از رویکرد کدگذاری محوری، کدهای دارای محور مشترک دسته‌بندی و مفاهیم مربوطه تشکیل شدند. پس از آن نیز با استفاده از کدگذاری انتخابی، مقولات مربوطه شناسایی شدند. در نهایت، مفهوم جهاد تبیینی با استفاده از روش داده‌بنیاد در قالب شناخت و ترویج شعائر، نیروی انسانی انقلابی، تبیین و روشنگری، اخلاص و هوشمندی تبیین و نیز راهکارهای تحقق آن ارائه شده است. در نهایت نتایج تحقیق به تایید ۳۷ نفر از خبرگان دانشگاهی و تحقیقاتی که مورد پرسش محققان قرار گرفته بودند، رسیده است. در ادامه مقاله نیز با تحلیل محتوای بیانات معظم‌له، روش تحقق جهاد تبیینی استخراج و مورد اشاره قرار گرفته است.

واژه‌های کلیدی: الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، تبیین، روشنگری، اسلام، جهاد

۱. دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی، دانشگاه عالی دفاع ملی

آگاهی عمومی و یقظه اجتماعی، زمینه‌ساز پیاده‌سازی الگوی اسلامی

ایرانی پیشرفت

مصطفی جعفر پیشه‌فرد^۱، محمدسعید جبل‌عاملی^۲

چکیده

از آنجا که الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، یک سند بالادستی نسبت به همه‌ی اسناد برنامه‌ای کشور و چشم‌اندازها و سیاست‌گذاری‌های کلان کشور است، نهادهای سیاست‌گذار و برنامه‌ریز کشور مخاطبان اصلی الگو در سطح کلان و در حوزه ماموریت خود هستند. اما بر اساس آنچه در سند الگو و در بخش رسالت ملت ایران و جمهوری اسلامی ایران تصریح شده است، عموم مردم ایران نیز مخاطب الگو هستند و باید از ظرفیت عظیم آحاد ملت ایران به ویژه نخبگان در مراحل تبیین و گفتمان‌سازی و پیاده‌سازی، مدیریت کلان اجرا و نظارت به نحو مطلوب استفاده شود. مردم ایران از یک سو در مسیر پیشرفت کشور از مزایای الگو بهره‌مند خواهند شد و از سوی دیگر نقش راهبری پیشرفت نظام اسلامی را بر عهده دارند و از این حیث نقش تعیین‌کننده در پیشرفت کشور را خود مردم بر عهده دارند. بنابراین توجه به منابع انسانی و زمینه‌سازی برای تأمین نیروی انسانی مورد نیاز برای راهبری و اجرای الگو و ساختارسازی برای همراه کردن انسان‌های خلاق، با انگیزه، شجاع و متعهد نسبت به آرمان‌های والای نظام اسلامی و با عزم و اراده جدی برای پیشرفت، از جمله مهم‌ترین عوامل تاثیرگذار و تحول‌آفرین در مسیر تحقق الگوی پیشرفت است. با توجه به نقش تعیین‌کننده مردم در پیاده‌سازی و اجرای الگو، لازمه تحول و پیشرفت، بیداری آحاد جامعه و یقظه اجتماعی است. بر اساس آموزه‌های قرآن کریم، همه ما مامور هستیم که برای خدا قیام کنیم و فرقی نمی‌کند این قیام فردی باشد یا جمعی و بعد از قیام

۱. استاد خارج فقه و اصول، جامعه المصطفی العالمیه، m.jafar1110@yahoo.com

۲. استاد دانشکده مهندسی صنایع، دانشگاه علم و صنعت ایران، jabal@iust.ac.ir

مسئله تفکر مطرح شده است. یعنی لازم نیست قبل از قیام، نسبت به اصل قیام و چگونگی آن اندیشه شود یا راهبرد و خط‌مشی ارائه شود. تفکر در این امور در مرحله بعد از قیام و حرکت، قرار دارد و اولین قدم، قیام و بیدار شدن از خواب غفلت است. اگر بیداری اتفاق افتاد و آگاهی حاصل شد، آنگاه راجع به، راهبردها و اهداف، می‌توان فکر کرد. این نگاه به معنی این است که بیداری آحاد مردم و جامعه اسلامی، خود آگاهی و پرهیز از غفلت نقطه شروع برای پیشرفت واقعی است. در این مقاله با بهره‌گیری از آیات نورانی قرآن کریم، سیره نبوی (ص) و تجربیات موفق نظام اسلامی، ابتدا به نقش و جایگاه نظام تعلیم و تربیت و نیز خود آگاهی عمومی و یقظه اجتماعی برای آماده‌سازی انسان‌هایی که راهبری و اجرای الگو را عهده‌دار خواهند بود اشاره شده است و سپس ظرفیت‌های سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در این راستا تبیین شده است.

واژه‌های کلیدی: الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، یقظه اجتماعی، منابع انسانی، نظام تعلیم و تربیت

بایسته‌های اجرایی در راهبرد فضای سایبری

سهیلا چگینی^۱

چکیده

امروزه روند توسعه ارتباطات در بستر فضای مجازی سرعتی روزافزون یافته است؛ اما این توسعه پرشتاب، صرفاً فرصت‌ساز نیست و درون خود، امکان تهدیدهای نوپدید را نیز فراهم آورده است. هدف راهبردی پژوهش، به تصویر کشیدن وجوب مصونیت و افزایش سطح امنیت در لایه‌های زیرساخت، خدمات و کسب‌وکارها و محتوای فضای سایبری است تا حرکت از نظریه‌ها به سوی اولویت‌بخشی به سیاست‌گذاری و تدابیر عملیاتی میسر شود. زیرساخت قوی و تأمین‌کننده استقلال در فضای مجازی، امکان ایجاد مراکز داده به منظور میزبانی داده‌های داخلی و افزایش سطح دسترسی عمومی به این فضا را فراهم می‌آورد؛ در بخش خدمات و کسب و کارها نیز علاوه بر ایجاد زمینه‌های لازم برای فعالیت و تعامل، موجب افزایش خدمت‌رسانی به شهروندان، حضور در بازارهای جهانی و منطقه‌ای، به اصلی‌ترین منبع تأثیرگذاری یا صادرات داده نیز تبدیل می‌شوند؛ سومین مرحله که تحقق محتوای بومی و داخلی و از مهم‌ترین راهبردها است، بدون تحقق دو بخش قبل امکان‌پذیر نخواهد بود. تجزیه و تحلیل نتایج نشان می‌دهد، تحقق دو بخش اول منوط به تمهیدات اجرایی در راهبرد فضای سایبری است (اولین مدل تحقیق) و تحقق محتوای بومی و داخلی با برنامه‌ریزی‌هایی برای مشارکت مردم، نخبگان و نهادهای فرهنگی کشور در تجهیز فضای سایبری میسر می‌شود (مدل دوم تحقیق). با توجه به نقش حیاتی فضای مجازی در هدایت امور جامعه، در اولویت قرار دادن راهبردهای آن، سبب تحقق اجزای دیگر الگوهای اسلامی- ایرانی پیشرفت خواهد شد.

واژه‌های کلیدی: فضای سایبر^۲، شبکه ملی اطلاعات، افکار عمومی، نهادهای فرهنگی

۱. دکترای علوم ارتباطات اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی (ره)، s.chegini@cfu.ac.ir

۲. کنترل پدیده‌های هوشمند از طریق هدفمندسازی اطلاعات دریافتی

بایستگی‌های انسانی اجرای الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

علی حیدری^۱

چکیده

الگوی پایه اسلامی ایرانی پیشرفت به عنوان ترسیم‌گر اهم مبانی و آرمان‌های پیشرفت و افق مطلوب کشور در نیم قرن آتی، ابلاغ شده است و هم اکنون این سند بالادستی در فرایند تضارب آراء و تعاطی افکار قرار گرفته است تا عندالاقضاء تکمیل شده و ارتقاء یافته و ابلاغ شود. در ایران معاصر تجارب تدوین و اجرای احکام و اسناد بالادستی نظیر قانون اساسی، فرمان هشت ماده‌ای امام، برنامه‌های توسعه پنجگانه، سیاست‌های کلی نظام و سند چشم‌انداز بیست ساله وجود دارد که کمابیش توفیقات نسبی در تحقق آنها وجود داشته است ولیکن با توجه به ظرفیت‌های بالفعل و بالقوه تمدن اسلامی ایرانی، بین دستیافته‌های آنها تا مطلوبات و حتی مقدورات، فاصله معناداری وجود دارد. در این مقاله ضمن آسیب‌شناسی و کالبدشکافی موضوع، تلاش داریم تا به یکی از علل و عوامل اصلی عدم تحقق کامل احکام و اسناد بالادستی موصوف یعنی "عامل انسانی" بپردازیم و الزامات و اقتضائات مربوط به عامل انسانی را در مسیر تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، برشماریم. برای حصول اطمینان از تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت بایستی مردم (لشکریان پیشرفت) برای ایجاد زمینه مشارکت و همراهی با مداخلات اصلاحی و توسعه‌ای توجه کرد و برای ایجاد آرامش خاطر و اطمینان‌بخشی آنان نسبت به آینده، یک نظام رفاه و تامین اجتماعی چندلایه را سامان داد.

واژه‌های کلیدی: الگوی اسلام ایرانی پیشرفت، بایستگی‌های انسانی، لشکریان پیشرفت، نظام رفاه و تامین اجتماعی چند لایه، تکافل اجتماعی

۱. دکترای مدیریت- نایب رئیس هیئت مدیره سازمان تامین اجتماعی

بایسته‌های تأسیس "مرکز ارزیابی و اصلاح نظام جمهوری اسلامی ایران"

محمد خاقانی اصفهانی^۱

چکیده

ویراست جدید سند الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت در صفحه ۱۵ تدبیر شماره ۴۷ محور زیر را یکی از تدابیر لازم برای تحقق اهداف این سند دانسته است: "بالندگی و گسترش آزاداندیشی با رعایت هنجارهای اخلاقی به منظور ارزیابی و نقد علمی سیاست‌ها، برنامه‌ها، قوانین و عملکردهای گذشته و اکنون برای تصحیح پیوسته آنها و پاسداشت ارزش‌ها و اصلاح مسیر انقلاب اسلامی". تدبیر شماره ۵۱ نیز در ص ۱۶ این سند چنین تصریح کرده است: "تهادینه‌سازی پاسخگویی مسئولان، نظارت رسمی و مردمی و رسانه‌ای بر ارکان و اجزای مدیریتی نظام و پیشگیری از تداخل منافع عمومی و منافع خصوصی کارگزاران حکومت، با اصلاح ساختارها و قوانین فسادزا و برخورد سرسختانه و بدون تبعیض با خلافکاران و مفسدان". فرضیه جستار حاضر این است که: به علت فقدان نهاد مناسبی برای تدوین کارنامه نظام و اصلاح عملکردها، ارزیابی‌های انجام شده توسط مسئولان و مدافعان نظام نتوانسته است نقاط ضعف و قوت انقلاب را دسته‌بندی و برای رفع نقاط ضعف به شکل نظام‌مند برنامه‌ریزی کند. راه برون‌رفت از این نقیصه تشکیل مرکزی تخصصی زیر نظر رهبری انقلاب است تا هم بر مبنای نظامات معتبر و متعارف ارزیابی در دنیا و هم بر اساس آموزه‌های اسلامی در دو سطح عمومی و محرمانه نقاط ضعف و قوت نظام و انقلاب را رصد و تحلیل و بر مبنای آن پیشنهادهای اصلاحی خود را در دو دسته مرتبط با جمهوریت و اسلامیت تدوین کند تا برای اجرا به بخش‌های مربوط ابلاغ شود.

واژه‌های کلیدی: کارنامه انقلاب اسلامی، اصلاح نظام، مردم‌سالاری دینی، تمدن نوین اسلامی، علم‌سنجی

۱. استاد گروه عربی دانشگاه اصفهان، m.khaqani@fgn.ui.ac.ir

ضرورت الزامات فرهنگی در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت

محمدعلی کی‌نژاد^۱، آریتا بلالی اسکویی^۲

چکیده

مقام معظم رهبری، دهه چهارم انقلاب را دهه پیشرفت و عدالت نامیده‌اند و در راستای آن، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت را مطرح کرده‌اند. فرهنگ یکی از حوزه‌های تاثیرگذار در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت است که بایستی در بحث اجرایی کردن این الگو نیز به عنوان یک الزام اساسی مد نظر قرار گیرد. در این راستا مهندسی فرهنگی یکی از راهبردهای مهم در راستای مدیریت فرهنگ برای پیشرفت است که همواره مورد تاکید رهبری بوده است. پیوست فرهنگی حامل پیام‌های مهمی است که می‌تواند ایده‌های الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی را جامه عمل پوشانده و در جهت تحقق اهداف بیانیه گام دوم انقلاب بسترسازی مناسبی برای سبک زندگی اسلامی ایرانی در راستای اهداف الگوی پیشرفت و تمدن نوین اسلامی را ایجاد کند. با گفتمان‌سازی فرهنگ اسلامی ایرانی و الگوی پیشرفت در جامعه بایستی الزامات اجرایی را در این سند مهم در جهت بومی‌سازی و اسلامی کردن آن در نهایت ذیل الزامات فرهنگی بسترسازی و تحقق داد تا ان‌شاءالله به ام‌القری و تمدن رسول‌اللهی که مد نظر بنیان‌گذار انقلاب امام راحل می‌باشد، نایل آییم.

واژه‌های کلیدی: الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی، الزامات فرهنگی، پیوست فرهنگی

۱. استاد دانشکده عمران دانشگاه صنعتی سهند، ma_kaynejad@tabriziau.ac.ir

۲. دانشیار دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه هنر اسلامی تبریز (نویسنده مسئول)

a.oskoyi@tabriziau.ac.ir

محور نهم:

تبیین و بایسته‌های اجرای سند الگو در حوزه

کشاورزی و امنیت غذایی

بایسته‌های اصلاح الگوی تولید و مصرف محصولات کشاورزی؛ ضرورت سلامت غذا و حفظ محیط‌زیست

رضا ارجمندی^۱

چکیده

ضایعات و مصرف بیش از حد نیاز در مرحله تولید و مصرف محصولات کشاورزی در کشور وجود دارد به نحوی که اگر کاهش ضایعات در تولید و مصرف در حد متعادل اجرا شود کشور مسیر خود کفایی را طی خواهد کرد. طبق آمار ارائه شده در سال ۱۳۹۷ از حدود ۱۲۰ میلیون تن محصولات کشاورزی حدود ۳۵ میلیون تن ضایع شده و از دسترس خارج شد. این مقدار دارای ارزش ۲۲ میلیارد دلار و تامین کننده غذای ۲۳ میلیون نفر از جمعیت کشور می‌باشد. ضایعات تولید شامل مصرف اضافی در بذور، آب، سموم و کودهای شیمیایی، انرژی، ماشین‌آلات، منابع انسانی، خسارت آفات، بیماری‌ها، علف‌های هرز و غیره می‌شود که در صورت مصرف بهینه می‌توان در هزینه تولید صرف‌جویی و افزایش تولید به نتیجه رسید. ضایعات مصرف مربوط به پس از تولید محصولات کشاورزی است که خسارت آفات انباری، انواع بیماری‌ها، دور ریز مواد غذایی، اضافه مصرف ... که دارای اهمیت بسیاری است. پس از اجلاس جهانی توسعه پایدار در سال ۱۹۹۲ میلادی در شهر ریودوژانیرو کشور برزیل که با حضور سران دولت‌ها تشکیل شد، از همه سران خواسته شد که برای کاهش ضایعات و اصلاح الگوی مصرف در کشورشان اقدام کنند. در ایران نیز شورای اصلاح الگوی مصرف تشکیل و در هشت مورد از جمله مواد غذایی تصمیم‌گیری شد. با عنایت به ارزش‌های فرهنگی و دستورات اسلامی باید در اصلاح الگوی مصرف به ویژه مواد غذایی توجه خاصی مبذول شود. در دستورات اسلامی از مصرف مسرفانه در همه موارد منع شده است. در کلام

۱. دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات و عضو اندیشکده آب، محیط‌زیست،

امنیت غذایی و منابع طبیعی، hrezaarjmandi@gmail.com

الله مجید بیان شده که "بخورید و بیاشامید" اسراف نکنید خداوند اسراف کنندگان را دوست ندارد". بنابراین ما بایستی در مصرف بهینه در همه زمینه‌ها تلاش کنیم تا سلامت جسمی و روحی و محیط‌زیست سالم حاصل شود. مصرف اضافی، افزایش ضایعات و استفاده بی‌رویه از منابع و مشکلات جسمی برای اشخاص و خسارت به محیط‌زیست فراهم می‌شود.

واژه‌های کلیدی: اصلاح الگوی مصرف، ضایعات مواد غذایی، سلامت جسمی و

روحی

پیاده‌سازی تدابیر مرتبط با بخش کشاورزی در چارچوب مدیریت استراتژیک، مدل کارت ارزیابی متوازن (BSC)

مجتبی پالوج^۱

چکیده

برنامه‌های پنج‌ساله توسعه حاوی راهبردهایی هستند که تحلیل آن تجارب درس‌هایی برای الگوی پیشرفت اسلامی- ایرانی دارد. در الگوی پیشنهادی تعدادی از تدابیر که در همانی‌سازی می‌توان از آن تحت عنوان راهبرد نام برد مرتبط با کشاورزی است. مهم‌ترین تدبیر، "تأمین امنیت و ایمنی غذا و ترویج تغذیه سالم و ارتقای سازوکارهای نظارت بر تولید و توزیع مواد غذایی و مصرفی" است. پیاده‌سازی و اجرای مطلوب این تدبیر که "تدبیر ۳۵ سند الگو" است یک چالش مهم مدیریتی است و یکی از بهترین مدل‌آزمون شده برای پیاده‌سازی و عملیاتی کردن؛ مدل BSC است. مدیریت استراتژیک و استفاده از روش ارزیابی متوازن^۲ (BSC)، این امکان را فراهم می‌سازد تا با تلفیق دارایی‌های نامشهود (منابع انسانی، اطلاعاتی و سازمانی) و دارایی‌های مشهود (منابع مالی) و تولید سنج‌های کارآمد ضمن تبدیل تدبیر به اقدامات و وظایف مشخص و مستمر کارکنان و واحدهای عملیاتی، امکان ارزیابی عملکرد را نیز به طور موثری میسر می‌سازد. بنابراین با عنایت به اینکه پیاده‌سازی و اجرایی و عملیاتی کردن تدابیر بسیار مهم است، تلاش می‌شود ضمن معرفی مدل فوق، با تبدیل تدبیر مذکور در الگو به اقدامات هماهنگ و موثر در چارچوب مدل مذکور، امکان به کارگیری این مدل برای تحقق الگو نشان دهد، تا با بهره‌گیری از آن، زمینه رشد فزاینده بخش، برای دستیابی به چشم‌انداز بلندمدت و رسالت و تحقق اهداف مصرح مندرج در الگوی پیشرفت بیش از پیش فراهم آید.

واژه‌های کلیدی: پیاده‌سازی، اجرا، تدبیر، راهبرد، کشاورزی، برنامه، پیشرفت

۱. استادیار موسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی و دبیر انجمن

علمی توسعه روستایی ایران، mpalouj1404@gmail.com

2. Balanced scorecard (BSC)

کود و سم؛ دو وجه تفکیک‌ناپذیر تولیدات کشاورزی و تیغ دولبه امنیت

غذایی

ابراهیم پورجم^۱، علی اصغر طالبی^۲

چکیده

آمریکا و دول استکباری همسو، از سال ۱۹۷۶ نظریه کنترل ملتها از طریق غذا را رسماً در دستور کار سیاست خارجی خود قرار دادند که آثار زیانبار پنهان و آشکار آن در استقلال کشورها و ملتها کاملاً مشهود است. بنابراین امنیت غذایی امروزه تامین‌کننده امنیت ملی کشورها است و باید به عوامل دخیل در آن توجه ویژه صورت گیرد. کودهای شیمیایی و غیرشیمیایی از مهم‌ترین نهادهای بخش کشاورزی و حتی منابع طبیعی کشور است که اگر به درستی استفاده شود، به ازای استفاده یک واحد ممکن است تا ۱۰ برابر در افزایش محصول نقش ایفا کند. علاوه بر این، کیفیت و کمیت محصول، مستلزم وجود مقادیر کافی و متعادل از عناصر غذایی، در خاک و گیاه است. سموم مختلف نیز از دیگر نهادهای اجتناب‌ناپذیر تولیدات کشاورزی و منابع طبیعی است. طبق اطلاعات موجود، حذف سموم از چرخه تولیدات کشاورزی کشور سالانه بیش از چهار میلیارد دلار کاهش محصول را در پی خواهد داشت. بنابراین کودها و سموم کشاورزی، اثر مهمی در حفاظت و تقویت گیاه، حاصلخیزی و باروری خاک و بهبود تولیدات بخش کشاورزی و منابع طبیعی کشور دارند. از طرفی مصرف بی‌رویه یا بی‌برنامه هر کدام از این نهادهای ضروری، می‌تواند عواقب جبران‌ناپذیری بر سلامت جامعه، محیط‌زیست و حتی کمیت و کیفیت محصول داشته باشد. امروزه در اثر افزایش جهانی مصرف کود و آفت‌کش‌ها که پیامد آن زوال باروری خاک، آلودگی هوا،

۱. استاد دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس، گروه بیماری‌شناسی گیاهی

pourjame@modares.ac.ir

۲. دانشیار دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس، گروه حشره‌شناسی

talebiala@modares.ac.ir

آب و غذا و بروز انواع بیماری‌ها در انسان است، نگرانی‌های روزافزونی درباره محیط‌زیست جهانی ایجاد شده است. در شرایط نامتعادل چند دهه اخیر، علی‌رغم استفاده روزافزون کشاورزان از سموم برای مقابله با آفات و بیماری‌های گیاهی، تعداد و میزان خسارت این آفات، با گذشت زمان افزایش یافته است و رابطه مستقیمی بین میزان استفاده از سموم شیمیایی و افزایش تعداد آفات گیاهی وجود دارد. اگرچه طبق اطلاعات موجود، میزان مصرف سم و کود در کشور ما از میانگین جهانی کمتر است، اما شواهد حاکی از اثرات نامطلوب این نهاده‌های ضروری است که علت آن را باید در عدم مصرف برنامه‌ریزی شده (بد مصرفی)، عدم کیفیت نهاده یا مواد تکنیکال آن و از همه مهم‌تر عدم وجود سازوکارهای نظارتی مطلوب و اجرای ضوابط موجود جست‌وجو کرد. این نوشته در صدد کنکاش در این خصوص و راهبردهای خروج از مشکل؛ مانند توجه ویژه به تولید این نهاده‌ها در داخل کشور با توجه به ظرفیت‌های علمی و انگیزه‌های اقتصادی موجود، طراحی سازوکار مناسب تولید و توزیع و مصرف کود و سم مطابق با نظام دارویی کشور به عنوان یک تجربه موفق موجود و اصلاح نوع و شیوه مصرف کود و سم در کشور و کاهش هر چه بیشتر مصرف آنها با اجرای روش‌های بهینه مدیریت خاک، آفات و بیماری‌های گیاهی، مبتنی بر ظرفیت‌های موجود در داخل کشور است. با توجه به اهمیت و جایگاه امنیت غذایی در سلامت و شادابی جامعه، کار، فعالیت، خلاقیت و نوآوری، این مهم قطعاً مورد توجه همه نهادهای و دستگاه‌های دولتی، قانون‌گذاری و مرکز اگلوئوس اسلامی ایرانی پیشرفت قرار دارد.

واژه‌های کلیدی: کود، سم، امنیت غذایی، آفات، بیماری‌ها، مدیریت آفات

کشاورزی دانش بنیان ضرورت توسعه پایدار و تأمین امنیت غذایی

کشور؛ بایسته‌ها و نیازها

محمدحسن روزی طلب^۱، عباسعلی زالی^۲

چکیده

اهمیت کشاورزی به منظور تأمین غذای مورد نیاز مردم از دوران باستان مورد توجه حکمرانان و دولتمردان سلسله‌های مختلف در طول تاریخ ایران زمین بوده است. ایرانیان باستان از حدود ۷ هزار سال قبل نقش بسیار مهمی در اهلی کردن و اصلاح گونه‌های گیاهی و پرورش دام‌های اهلی داشته‌اند. ابتکار و دانش ایرانیان در توسعه علم و فناوری طراحی و حفر قنات برای انتقال آب از مناطق کوهستانی به دشت‌های حاصلخیز کشاورزی و همچنین طراحی و ساخت تأسیسات فنی برای ذخیره‌سازی و انتقال آب مورد نیاز کشاورزی موجب تحسین مجامع علمی و فرهنگی جهان قرار دارد. توسعه پایدار و همه‌جانبه کشور بدون توسعه علمی کشاورزی که سازگار با شرایط اقلیم خشک و نیمه‌خشک باشد مقدور نخواهد بود. امروز در جهان هیچ کشور توسعه یافته‌ای نیست که کشاورزی پیشرفته نداشته باشد و هیچ کشوری نیست که کشاورزی پیشرفته داشته باشد ولی توسعه یافته نباشد. توسعه دانش بنیان کشاورزی و مدیریت پایدار منابع طبیعی می‌تواند زیربنای توسعه اقتصادی و صنعتی کشور و ضامن سلامت جسمی و روانی مردم باشد. در راستای تحقق تأمین امنیت غذایی با تأکید بر تولید در داخل کشور (تدبیر ۳۵) الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت برای توسعه دانش بنیان کشاورزی ضروری است همانند بسیاری از کشورهای جهان اقدامات اساسی در ارتباط

۱. دبیر اندیشکده آب، محیط زیست، امنیت غذایی و منابع طبیعی مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت mroozitalab@gmail.com

۲. رئیس اندیشکده آب، محیط زیست، امنیت غذایی و منابع طبیعی مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

با حمایت و پشتیبانی بیشتر دولت، افزایش بهره‌وری از منابع و نهاده‌های تولید، کاهش تصدی‌گری دولت و تحول در شرایط و ساختار آموزشی و پژوهشی کشاورزی کشور ایجاد شود. این تحول همچنین نیازمند افزایش دانش و مشارکت همه جانبه کشاورزان و بهره‌برداران و همچنین سرمایه‌گذاری بیشتر به ویژه بخش خصوصی در توسعه زیربناها و تولید نهاده‌های کشاورزی همچون بذر، نهال، کود، سم، واکسن ... می‌باشد. در چنین شرایطی تولید کنندگان و سرمایه‌گذاران کشاورزی می‌توانند با بهره‌گیری صحیح از منابع طبیعی و شرایط مختلف اقلیمی نقش بسیار مهمی در تامین امنیت غذایی و توسعه اقتصادی کشور داشته باشند.

واژه‌های کلیدی: توسعه پایدار کشاورزی، مدیریت پایدار منابع طبیعی، توسعه اقتصادی

اصلاح و ترویج الگوی تغذیه سالم و حلال؛ نیازها و ضرورت‌ها

محمد شاهدی^۱

چکیده

نیازهای غذای جامعه با توجه به نیازهای بدن افراد، حفظ سلامت آحاد جامعه و پیشگیری از بیماری‌ها با تأمین زمینه‌های لازم برای آن بر اساس آمار و اطلاعات موجود و پتانسیل‌های بالقوه کشور تبیین و مشخص شده است. برای تأمین حداکثری این نیازها که امکان تولید آن در داخل کشور هست برنامه‌ریزی خاصی ضروری است. اگر عزم جزم شود و به تدریج در جهت تأمین این نیازها حرکت شود کشور می‌تواند در بسیاری از زمینه‌ها، غذای مورد نیاز را در داخل تولید و تأمین کند. اطلاعات مربوط به این نیازها با توجه به آمار و اطلاعات منتشر شده در نشریات معتبر موجود ارائه شده است. بدیهی است که این مهم در صورتی به نتیجه خواهد رسید که مسئولان اجرای آن را بپذیرند و برای رسیدن به آن عزم جزم کرده و از توجه به نیازهای روزمره فراتر رفته و آینده‌نگری لازم را داشته باشند. برخی از راهکارهای چگونگی رسیدن به این نیازها نیز در این مقاله و به طور مجمل ارائه شده است. نکته مهم دیگر اینکه جامعه باید به تدریج به سوی الگوی مصرف مناسب از نظر سلامت و توجه به پتانسیل‌های تولیدی کشور و فرهنگ و آداب و رسوم و دستورالعمل‌های اسلامی ایرانی سوق یابد. در این مقاله راهکارهای ترویج انتخاب صحیح مواد غذایی و تغذیه صحیح و سالم، با توجه به نیازهای بدن و توانایی‌های تولید کشور و توانایی اقتصادی قشرهای مختلف جامعه نیز ارائه شده است. بدیهی است پیش‌زمینه موفقیت در رسیدن به این هدف و در نهایت اصلاح الگوی مصرف، خواست مسئولان، آموزش جامعه تولید کننده و مصرف کننده از طریق رسانه‌های جمعی، مدارس، دانشگاه‌ها، فضای مجازی و غیره است. از مهم‌ترین پیش‌نیازهای اجرایی، داشتن مدیران آگاه و معتقد به جامعه الگو و گرفتار

۱. استاد دانشگاه صنعتی اصفهان، عضو وابسته فرهنگستان علوم و عضو اندیشکده امنیت غذا،

آب و محیط‌زیست مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، shahedimo@gmail.com

نشدن در خواسته‌های خویشتن پرستانه و علاقه‌مند بودن به تعالی جامعه است. حقیقت آنکه اگر مدیران سالم (سلامت جسمی، روانی و اجتماعی- معنوی) و فرهیخته و آگاه و عالم به امور مدیریت خود وجود نداشته باشند و اگر سیستم آموزشی و فرهنگ‌سازی‌ها، خود گرفتار اوامر نفسانی باشند، تلاش‌ها جز آب در هاون کوفتن و به نتیجه نرسیدن اثربخشی دیگری نخواهد داشت. البته برای اصلاح امور مدیریتی و آموزشی جامعه راهکارهای مناسب وجود دارد و باید به تدریج و با برنامه صورت گیرد که جایگاه طرح آن این مقاله نیست.

واژه‌های کلیدی: نیازهای غذایی جامعه، نیازها و ضرورت‌ها برای اصلاح، الگوی تغذیه سالم

تجربه کاوی تعالی دانشگاه در مسیر پیشرفت: معرفی سازوکارهای بومزاد برای بازآفرینی نظام آموزش عالی کشاورزی و منابع طبیعی کشور

محمد شریف شریفزاده^۱، علی نجفی نژاد^۲، غلامحسین عبداللهزاده

چکیده

تعالی نهاد دانشگاه مستلزم نهادینه‌سازی ارزش‌های اصیل اسلامی ایرانی از یک سو و ظرفیت‌سازی برای ارزش‌آفرینی جامعه‌محور از طریق ماموریت‌های هم‌افزا و پیوسته آموزشی، پژوهشی و فناوری، کارآفرینی و ترویجی از سوی دیگر است. در این مقاله، تجربه بومی و درون‌زاد دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان برای تعالی مسیر الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت بر مبنای ارزش‌های مد نظر در این الگو معرفی خواهد شد. از این جمله می‌توان به همگرایی تحصیل و اشتغال دانشجویان در بستر همکاری دو نهاد اجتماعی (خانواده و دانشگاه) در قالب سازوکار کسب‌وکارهای دانشجویی خانواده‌پشتیبان اشاره کرد. تجربه دیگر مربوط به بنه‌های کسب‌وکار دانشجویی به عنوان سازوکاری برای بازآفرینی ارزش‌های بومی و تجربه سنتی تعاون‌گری در فرآیند کسب‌وکارآفرینی نوین دانشگاهی است. سرانجام، سازوکار پذیرش بر اساس پیشینه کاری با امکان ادامه کسب و کار مرتبط با رشته‌های آموزش عالی کشاورزی و منابع طبیعی مطرح خواهد شد. این سازوکارها نهادهای مهم اجتماعی همانند خانواده را به دانشگاه پیوند می‌زنند و از این رو موجب نوعی پیوستگی اجتماعی بین نظام آموزش عالی و سایر نظامات پیشرفت می‌شوند. علاوه بر این، از مجرای تمرین تعاونی در عرصه کسب‌وکار و کارآفرینی، فرصتی برای تبادل آموزه‌ها، ارتقای

۱. دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان (نویسنده

مسئول)، sharifsharifzadeh@gmail.com

۲. دانشیار گروه آبخیزداری/ ریاست دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

اشتغال‌پذیری و تشریک مساعی برای تحقق خیر مشترک فراهم می‌شود. هر چند تصمیم‌گیری درباره سودمندی این ابتکارات نیازمند گذر زمان و بازاندیشی و ارزشیابی فرآیند و پیامد است، اما فلسفه شکل‌گیری این ابتکارات بر مبنای طراحی و پیاده‌سازی سازوکارهای بومی مبتنی بر درک پیشینه تاریخی و اجتماعی و نیز ظرفیت‌های وضعی دانشگاه در خور توجه است. بنابراین به منظور ارتقای نقش آفرینی دانشگاه‌ها در مسیر تعالی بر پایه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، پیشنهاد می‌شود به جای محوریت‌بخشی به مفاهیم و رویدادهای عمدتاً وارداتی، به بازشناخت و ارتقای مقیاس ابتکارات بومی توجه شود. این مهم نیازمند بازنگری در الگوی حکمرانی دانشگاهی در کشور و عدول از رویه دستوری بالا به پایین در این حوزه (در قالب ابلاغ شیوه‌نامه، دستورالعمل، آیین‌نامه از حوزه ستادی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به دانشگاه‌ها) و در عوض، تشویق دانشگاه‌ها به طرح‌ریزی سازوکارهای مقتضی متناسب با حوزه فعالیت و نیز ظرفیت‌های پیشرفت محلی و منطقه‌ای خویش و تسهیم آموزه‌ها با سایر دانشگاه‌ها است.

واژه‌های کلیدی: دانشگاه متعالی، دانشگاه ارزش آفرین، دانشگاه کارآفرین، ابتکارات بومی، تجربه‌های زیسته نهادی

محور دهم:

تبیین و بایسته‌های اجرای سند الگو در حوزه
حکمرانی و مدیریت پایدار محیط زیست

سازوکارهای فرهنگی، سمن‌های محیط‌زیستی و حفاظت از

محیط‌زیست

زهرا پازوکی‌نژاد^۱

چکیده

امروزه، آگاهی محیط‌زیستی در میان ذی‌نفعان، افراد و جوامع مختلف، در حال رشد است. افزایش دانش و آگاهی، نتیجه تلاش‌ها و فعالیت‌های گروه‌هایی است که به منافع عمومی و محیط‌زیست توجه دارند. این گروه‌ها شامل سازمان‌های غیردولتی (NGO) در سطح بین‌المللی، منطقه‌ای و ملی و همچنین، گروه‌هایی است که در زمینه توانمندسازی بخش‌های حاشیه‌ای جامعه مانند زنان، بومیان، جوانان و ... در جامعه فعالیت دارند. چنین سازمان‌هایی برای تقویت رویکردهای مردمی به منظور حفاظت محیط‌زیست و حفظ منابع طبیعی تلاش می‌کنند. مقاله حاضر، به بررسی ارتباط بین الگوی اسلامی پیشرفت و تشکل‌های مردمی محیط‌زیستی، سه شاخص تکثرگرایی، تسالم و تسامح و قانون‌گرایی به طور خاص در رابطه با سازمان‌های مردم‌نهاد محیط‌زیستی می‌پردازد و نیز عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر تحکیم و تقویت این شاخص‌ها برای تسهیل ورود سازمان‌های مردم‌نهاد محیط‌زیستی برای حفاظت از محیط‌زیست و منابع طبیعی کشور را بیان می‌کند. علاوه بر این، مقاله حاضر، به فعالیت‌های سازمان‌های مردم‌نهاد محیط‌زیستی می‌پردازد که عبارتند از: مشارکت، حمایت، انجام پروژه‌ها، نظارت و تحقیق و همچنین همکاری و شبکه‌سازی با سایر سازمان‌های غیردولتی و ادارات دولتی. در پایان مقاله نیز به سازوکارهای فرهنگی منطبق با سند الگوی اسلامی پیشرفت اشاره شده است.

واژه‌های کلیدی: الگوی اسلامی پیشرفت، سازوکارهای فرهنگی، تشکل‌های مردم‌نهاد، حفاظت از محیط‌زیست

۱. دکترای جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی از دانشگاه مازندران - عضو هسته پژوهشی توسعه و

محیط‌زیست دانشگاه مازندران، zahrapazoki1464@gmail.com

چگونگی برقراری ارتباط بین تدبیر و عمل در موضوع آب

عباسقلی جهانی^۱

چکیده

یکی از تدابیر مصوب در ویرایش دوم الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت که هم‌اکنون در مسیر تصویب نهایی قرار دارد مربوط به اصلاح الگوی حکمرانی در بخش آب کشور می‌باشد. ضرورتی به توضیح بیشتر نیست که، مقوله بحران آب یکی از ابر چالش‌های کشور در وضع موجود و به ویژه سال‌ها و دهه‌های آتی را تشکیل می‌دهد و چنانچه تدابیر مناسب برای مواجهه و مقابله با ابعاد مختلف این بحران اندیشیده نشود در آینده نه چندان دور، پایداری سرزمین به صورت جدی در معرض مخاطره قرار خواهد گرفت. بدین دلیل نیز می‌باشد که رویکرد به انجام اصلاحات در الگوی حکمرانی آب از سوی مرکز الگو، در کلیه مراحل روند شکل‌گیری کلیت این سند مورد توجه قرار گرفته و در متن تدابیر، گزاره مورد نیاز در این خصوص گنجانیده شده است. سوال اساسی و تعیین‌کننده‌ای که مطرح است این است که برای تحقق عملی این تدبیر بسیار مترقی و منطبق با نیازهای واقعی، در سپهر نظام مدیریت کشور چه مسیری باید طی شود؟ و چه نوع برنامه‌ها و اقدامات در سطوح مختلف تدارک دیده شود؟ و آیا منظور از اصلاح الگوی حکمرانی به طور انتزاعی صرفاً به درون بخش آب مربوط می‌شود و یا اینکه بدون در نظر گرفتن پیوند بین بخش آب و سایر محرک‌ها و پیشران‌های پیشرفت، اصلاح الگو مفید به فایده نخواهد بود؟

در این نوشته تلاش شده برای پاسخگویی به سوالات بنیادی فوق، مقدماتاً با بررسی روند تاریخ تکوین مدیریت آب و ارزیابی دیدگاه‌ها و نظریه‌های موجود در این زمینه، با ارائه دلایل و شواهد، چرایی رویکرد به اصلاح الگوی حکمرانی آب به عنوان یک ضرورت ملی تبیین و توضیح داده شده و سپس پیشنهاد‌های لازم برای طی مسیر از

۱. کارشناسی ارشد، عضو اندیشکده اندیشکده آب، محیط‌زیست، امنیت غذایی و منابع طبیعی

مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، jahani1325@hotmail.com

الگو تا عمل ارائه شود. در واقع می‌توان یکی از دلایل ناکامی اسناد بالادستی تهیه شده در نیل به اهداف تعیین شده در نظام حکمرانی کشور را به فقدان اسناد حد واسطه، به نحوی که بتواند پیوند و همبستگی بین گزاره‌های اسناد را تا عرصه عمل و بعد از آن برقرار کند مربوط دانست. این نوع اسناد اصولاً یا وجود نداشته و یا اینکه با انسجام لازم و برخورداری از یک فرایند هوشمندانه، توأم نبوده است. بنابراین در این نوشته تهیه اسنادی نظیر نقشه راه چگونگی پیاده‌سازی حکمرانی مطلوب در آب و شیوه تهیه این سند که به دلیل بین‌بخشی و چند وجهی بودن موضوع مدیریت آب، نیازمند یک گفت‌وگو و اجماع ملی است توضیح داده شده و در دنباله چگونگی بهره‌برداری از نقشه راه برای تهیه برنامه‌های عملیاتی و به تبع آن اسناد پایین‌دستی ارائه شده است. ضمن اینکه درباره الزامات، ظرفیت‌های مورد نیاز و شیوه نظارت و ارزیابی کلیه اقدامات نیز پیشنهاد‌های مناسب درج شده است. شایان ذکر است که ماهیت اصلاح الگوی حکمرانی در آب خود یک فرایند چرخشی و تکاملی است بنابراین، تحقق مؤلفه‌های اصلاح خود نیازمند پویایی در کل فرایند است. به این موضوع بسیار مهم نیز در این نوشته پرداخته شده است.

واژه‌های کلیدی: حکمرانی آب، الگوی مصرف آب، مدیریت پایدار آب

چالش‌ها و راهکارهای حفظ تنوع زیستی ایران

نعمت‌الله خراسانی^۱

چکیده

تأثیر فزاینده انسان بروی کره زمین باعث تغییراتی در بوم‌سامانه‌های طبیعی و بروز بحران‌های مختلف در حوزه محیط‌زیست در سطح جهان شده است. روند کاهشی و از بین رفتن تنوع زیستی یکی از نگرانی‌های عمده برای حفظ محیط‌زیست و بقا انسان‌ها است. تحقیقات نشان داده است که تنوع زیستی، تأثیرات مثبتی بر بهره‌وری، پایداری، چرخه‌های غذایی و خود تنظیمی گونه‌های زیستی می‌گذارد، چنان‌که کنوانسیون بین‌المللی حمایت از تنوع زیستی (CBD) کاهش گونه‌ها را به عنوان مهم‌ترین مشکل و معضل جهانی معرفی کرده است. در ایران نیز یکی از چالش‌های اصلی محیط‌زیست را می‌توان از دست رفتن تنوع زیستی دانست. ایران بیش از ۱۳۰۰ گونه جانوری مهره‌دار و ۸۲۰۰ گونه گیاهی دارد، اما انقراض گونه‌های گیاهی و جانوری در ایران شدت یافته و هم‌اکنون حدود ۱۰ درصد جمعیت جانوری و ۲ درصد گونه گیاهی در لیست قرمز قرار دارند. مقاله حاضر به صورت کتابخانه‌ای و مروری به بررسی چالش‌های پیش روی تنوع زیستی ایران می‌پردازد. در این نوشتار پس از بررسی کلی تنوع زیستی ایران و اهمیت و ارزش‌های آن، با بررسی مهم‌ترین عوامل تهدیدکننده تنوع زیستی، چالش‌های پیش رو شناسایی شده و راهکارهای مؤثری در جهت مدیریت و حفاظت از تنوع زیستی ارائه شده است.

واژه‌های کلیدی: محیط‌زیست، تنوع زیستی، انقراض گونه‌ها

۱. استاد دانشگاه تهران و عضو اندیشکده آب، محیط‌زیست، امنیت غذایی و منابع طبیعی

اجرای الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت محیط‌زیست با تحقیق، آموزش و

ترویج (تات)

منصور شاه‌ولی^۱

چکیده

الگوی پایه اسلامی ایرانی پیشرفت محیط‌زیست با سه‌گام قابل اجرا است: اول. حکمرانی تمدن‌ساز اسلام با حکمت متعالیه محیط‌زیست. دوم. وحدت حوزه و دانشگاه با حکمت متعالیه محیط‌زیست. سوم. ترویج دادخواهی زیست‌محیطی امام زمان (عج)، بر مبنای حکمت متعالیه محیط‌زیست بین منتظران آن حضرت در جامعه ملی و بین‌الملل. این مقاله با بررسی ادبیات الگوی پایه ا. ا. پ. محیط‌زیست آشکار می‌کند که ملازمت حکمت نظری و عملی متعالیه نیازمند فلسفه بومی و دینی است؛ رهبر انقلاب اسلامی ایران در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری (۴ اسفندماه ۱۳۹۹) گفتند: از وظایف مهم فضلا و متفکرین، تقویت مبانی فکری نظام اسلامی به منظور عملیاتی کردن مفاهیم دینی مورد نیاز جامعه است. در هر برهه‌ای که این مفاهیم عملیاتی شد، برای کشور و ملت و آبروی جمهوری اسلامی، ارزشمند بود و هر جا که غفلت کردیم از برکات آن محروم شدیم. نگارنده، برای عملیاتی کردن سند نظری الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت محیط‌زیست متعالی در آخرین سال گفتمان نخبگانی این سند را با کمک دانشگاه‌ها، حوزه علمیه و وزارت خانه جهاد کشاورزی و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان تبلیغات اسلامی، سازمان تقریب مذاهب و سازمان سمت برای سه برنامه اجرائی تحقیق، آموزش و ترویج (تات) و تمدن‌سازی اسلامی با حکمت محیط‌زیست متعالی ارائه می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، محیط‌زیست متعالی، تحقیق،

آموزش و ترویج

۱. استاد دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز، shahvali@shirazu.ac.ir

سازوکارهای لازم برای حفظ و بهره‌برداری امانت‌مدار از انفال

فرود شریفی^۱

چکیده

هیچ انسانی در آفرینش و خلق انفال و ثروت‌های طبیعی نقش نداشته است. بهره‌برداری و استخراج ثروت‌های عمومی و الگوی بهره‌مندی بهینه عادلانه از این منابع کمتر مورد بحث و بررسی قرار گرفته است، اصل (چهل و پنجم) قانون اساسی به روشنی مشخص کرده که، "انفال و ثروت‌های عمومی" در اختیار حکومت اسلامی است تا بر طبق مصالح عامه نسبت به آنها عمل کند. از منظر اصل ۵۰ قانون اساسی، حفاظت محیط‌زیست وظیفه عمومی تلقی می‌شود و فعالیت‌هایی که با آلودگی محیط‌زیست یا تخریب آن ملازمه پیدا کند ممنوع است. از مسائل مهم حوزه‌های اقتصادی و حقوقی کشور در سال‌های اخیر، تخریب منابع طبیعی، محیط‌زیست و افزایش زمین‌خواری و تغییر کاربری است. بر خلاف تصور موجود و در تضاد با نص اصول قانون اساسی، تخریب و تصرف صرفاً به صورت غیرقانونی انجام نمی‌گیرد. یکی از روش‌های متداول کسب ثروت‌های نامشروع و بادآورده و خالی از نگاه کارآفرینی به صورت قانونی، تصویب مواد و تبصره قانونی در مواد بودجه سالانه و سپس بوجود آوردن شرایط و اقدام به انتقال، تغییر کاربری و اخذ مجوزهای قانونی تسهیلگر تغییر کاربری در فقدان الگوی بهره‌برداری امانت‌مدار از انفال است. با وجود اهمیت فراوان کشاورزی، منابع طبیعی، انفال و اراضی در نظام اسلامی و ایرانی و ملاحظات عدالت و اقتصاد مقاومتی، منابع آب، اراضی، انفال و منابع طبیعی طی چند دهه گذشته قربانی سیاست‌های متاثر از نظام قانون‌گذاری و سلیقه اشخاص، با نگاه کوتاه بین و توسعه به هر قیمت شده‌اند. جنگل تراشی، زمین‌خواری و تغییر کاربری باعث درآمد‌های نجومی برای گروهی معدود شده و در عوض، حقوق عمومی، امنیت غذایی و حقوق نسل‌های آینده را نیز به مخاطره انداخته و دستگاه قضایی را نیز مملو از پرونده‌های ریز و درشت کرده است. از عوامل دیگر تشدید زمین‌خواری و تخریب منابع طبیعی اعمال

۱. استاد پژوهشکده حفاظت خاک و آبخیزداری، عضو اندیشکده آب، محیط‌زیست، امنیت

غذایی و منابع طبیعی، fs1338@yahoo.com

مدیریت‌های چندگانه در انفال و نحوه عمل دستگاه‌های دخیل است. معمولاً اشخاصی که مبادرت به تصرف انفال می‌کنند سازمان یافته و حرفه‌ای عمل می‌کنند و از وجود وکلا و حقوقدان‌های مبرز بهره می‌برند، به دلیل ارزش ثروت‌های طبیعی و تعدد مراکز تصمیم‌گیری، امکان اعمال سلیقه مجریان، تعارض در سیاست‌گذاری، ابهام، تداخل وظایف به وجود آمده و مالا منجر به محکومیت متولیان در مراجع قضایی می‌شود. بنابراین با اوضاع توصیف شده چرخه تصرفات کماکان ادامه دارد. این امر موجب بروز مشکلات بیشتر اجتماعی و حقوقی می‌شود. دیدگاه‌های متفاوت در مورد احیاء اراضی، علل اقتصادی مانند تورم، نقدینگی و نبود زمینه‌های مطمئن در به کارگیری سرمایه‌ها، نگرانی از آینده، فقدان یک نظام اقتصادی سالم، منسجم، کارآمد، عدم شفافیت در بهره‌برداری از انفال، سرمایه‌های موجود را از مسیر صحیح خارج و به سمت و سوی سوداگری غیرمولد سوق داده است. آثار و تبعات این ناهنجاری باعث ترویج فساد اداری، افزایش فاصله فقیر و غنی و فاصله طبقاتی شده و باعث مخدوش کردن عدالت اجتماعی، ایجاد موانع در توسعه و موجب به مخاطره انداختن امنیت غذایی، انقراض تنوع زیستی و وضعیت غیرقابل برگشت می‌شود. بدون شک وضعیت فعلی مطلوب نیست و ادامه این روند به معنای استمرار پیامدهای منفی بیشتر خواهد بود، با اصلاح ساختار بنیادی، اولین مسئله‌ای که باید توجه شود این است، سیاست‌گذاری، تدوین الگو و برنامه حفاظت و بهره‌برداری شفاف‌سازی و دارای جایگاه مستقل و از قوه مجریه و قوه مقننه منفک شود. به عبارت دیگر جایگاه حفاظت، بهره‌برداری، ایجاد درآمد از انفال، مشترکات و ثروت‌های عمومی کشور نمی‌تواند در تغییر مکرر و در اختیار مقامات مستعجل، پراکنده و سلابی باشد که ماهیتاً مسئول منافع بلندمدت کشور نیستند، چرا که عمر و اعتبار کوتاه اسناد، و تغییرات پی در پی، اجازه اندیشیدن برای بلندمدت را منتفی می‌کند. استقلال بودجه دولت از درآمدهای حاصل از بهره‌برداری از منابع طبیعی و ثروت‌های عمومی و انتقال این درآمدها به صندوق ذخیره انفال برای حفاظت و بهره‌برداری امانت‌مدار و مبتنی بر عدالت از جمله دیگر راهکارها می‌تواند باشد. نهایتاً رسیدگی حقوقی و کیفری به موارد اختلافات در خصوص انفال به محاکم تخصصی ویژه و متمرکز محول شود.

واژه‌های کلیدی: الگوی حفاظت و بهره‌برداری، ثروت‌های عمومی، مشترکات، صندوق ذخیره انفال، محاکم تخصصی

بررسی نقش منابع طبیعی در توسعه کشور با در نظر گرفتن عدالت

بین‌نسلی

صدیقه عرب امیری^۱، سوگند صفری خارکشی^۲

چکیده

این مطالعه به دنبال یافتن پاسخ مناسبی در خصوص این پرسش است که آیا تاکنون در بودجه عمومی دولت نقش و جایگاهی برای توسعه کشور، همراه با رعایت عدالت بین‌نسلی فراهم شده است؟ مطالعات نشان داده، هر آنچه تاکنون در حیطة حفظ و یا گسترش منابع طبیعی انجام گرفته، بسیار کمتر از حد انتظار است. تامین و اجرای عدالت بین‌نسلی نیاز به برنامه‌ریزی وسیع و حساب شده دارد. این پژوهش کوشیده تا رابطه بقا و احیای منابع طبیعی و رعایت عدالت بین‌نسلی را بررسی کند. بررسی‌ها نشان داده راه‌اندازی صندوق ذخیره ارزی در سال‌های اخیر اگرچه با هدف تضمین و تقویت مسیر توسعه پایدار شکل گرفته، اما توفیقی در تحقق اعتلای عدالت بین‌نسلی نداشته است. الگوهای اسلامی به طور نظری و بالقوه می‌تواند در برنامه‌ریزی‌های درازمدت مد نظر باشد. نفت، گاز طبیعی، معادن، جنگل، گیاهان، مراتع و حتی آب‌ها، متعلق به همه نسل‌ها است، اما به نظر می‌آید در کشور ما به ویژه در سده اخیر مجموعه مسئولان و مردم، امانت‌داران خوبی برای آیندگان نبوده‌اند. در مجموع، پاسخی مثبت به این پرسش که آیا تاکنون تلاشی در خورو شایسته برای دستیابی به توسعه پایدار و عدالت بین‌نسلی صورت گرفته یا خیر؟ نمی‌توان یافت. این جستار کوتاه، عقیده دارد یک برنامه کلان، منسجم و مدون بر اساس الگوهای محققانه دینی، چنانچه به معنای واقعی تهیه و اجرا شود، می‌تواند شرایط را برای رعایت حقوق بین‌نسلی در سال‌های آتی تا حدودی فراهم و روند آن را بهبود بخشد.

واژه‌های کلیدی: منابع طبیعی، توسعه پایدار، عدالت بین‌نسلی

۱. دکتری، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان (نویسنده مسئول)

arabamiri@gau.ac.ir

۲. دانشجوی کارشناسی دانشگاه گنبد کاووس، دانشکده علوم انسانی آزاد شهر

ضرورت‌ها و نیازهای حفاظت و مدیریت پایدار و بهره‌برداری اصولی از منابع خاک کشور

منوچهر گرجی^۱

چکیده

منابع خاک، یکی از نعمت‌های بزرگ خداوند و سرمایه بزرگ ملت‌ها هستند که در طول تاریخ، نقش عمده‌ای در ظهور تمدن‌ها و رفیع نیازهای بشر داشته و همچنین بهره‌برداری‌های بی‌رویه و تخریب آنها موجب از بین رفتن تمدن‌های بزرگ از جمله در بین‌النهرین، فلسطین و ... شده است. منابع خاک، خدمات گسترده‌ای را در اقتصاد، سلامت انسان و زیست‌بوم و حفاظت محیط‌زیست ارائه می‌کنند که بعضی از آنها عبارتند از تولید محصولات مختلف و تامین امنیت غذایی، تولید مواد اولیه پوشاک، گیاهان دارویی، چوب و سایر نیازمندی‌های بشر، توزیع، تصفیه و ذخیره‌سازی آب، تنظیم هوا و کاهش گازهای گلخانه‌ای آتمسفر، ارائه خدمات مختلف زیست‌بومی، پالایش و استحاله سموم، پسماندها و فاضلاب‌ها و سایر خدمات عمرانی، صنعتی و زیبایی‌شناختی. بی‌توجهی به مسائل خاک کشور و مدیریت نامناسب آنها از جمله تغییر کاربری اراضی حاصلخیز، تخریب و فرسایش خاک، آلودگی خاک و بهره‌برداری نامناسب، عواقب شدیدی از قبیل تهدید امنیت غذایی، افزایش یا تشدید حوادث غیرمترقبه مانند سیل، خشکسالی، گرد و غبار، طوفان‌های شن و تهدید سلامت جامعه و محیط‌زیست را در پی داشته و خواهد داشت. برای رفع مشکلات فعلی و پیشگیری از صدمات آتی، باید مسئولان نظام، سیاست‌گذاران، مدیران دولتی، فعالان بخش خصوصی و اقشار مختلف جامعه توجه جدی به منابع خاک به عنوان بزرگ‌ترین و مهم‌ترین منبع خدادادی داشته باشند و اقداماتی از قبیل فرهنگ‌سازی مناسب برای حفاظت و مدیریت پایدار خاک، اجرای دقیق قوانین و دستورالعمل‌های مربوطه،

۱. استاد دانشگاه تهران و رئیس انجمن علوم خاک ایران، mgorgi@ut.ac.ir

شناسایی و پایش کیفیت منابع خاک، اجرای برنامه‌های ملی و تخصیص بودجه‌های مورد نیاز در دستور کار قرار گیرند. توجه جدی به این موارد می‌تواند ضمن کاهش مشکلات، متضمن تولید پایدار کشاورزی و خودکفایی در محصولات راهبردی، تامین امنیت غذایی، ارتقاء بهداشت و سلامت جامعه، حفاظت محیط‌زیست، ایجاد اشتغال مولد، افزایش صادرات غیرنفتی، جهش تولید و تحقق اقتصاد مقاومتی باشد.

واژه‌های کلیدی: تغییر کاربری اراضی، فرسایش خاک، حوادث غیرمترقبه، امنیت غذایی، محیط‌زیست

محور یازدهم:

تبیین و بایسته‌های اجرای سند الگو در حوزه

جمعیت، خانواده و سلامت

ظرفیت‌سازی تدابیر در دستیابی به خانواده پایدار در تراز تمدن

اسلامی

خدابخش احمدی^۱

چکیده

الگوی پایه، چارچوب الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و معرف سیر کلی تحولات مطلوب ایران در عرصه فکر، علم، معنویت و زندگی به سوی تمدن نوین اسلامی ایرانی در نیم‌قرن آینده است. در این نوشتار تلاش شده است به موضوع ظرفیت‌سازی تدابیر در دستیابی به خانواده پایدار پرداخته شود. تدابیر، تصمیمات و اقدامات اساسی و بلندمدت برای حل مسائل مهم کشور و شکوفا ساختن قابلیت‌های ماندگار ملی به منظور رسیدن به افق است و خانواده یکی از اساسی‌ترین رکن تمدن‌سازی در جامعه است. خانواده از طریق تربیت انسان‌ها، مهم‌ترین نقش را در رشد جامعه بر عهده دارد. چرا که اولاً: خانواده واحد بنیادین جامعه و کانون اصلی رشد و تعالی انسان است.

دوم: اقدام و عملیاتی‌سازی حدود ۱۸ مورد از تدابیر از خانواده شروع می‌شود. سوم اینکه: تعداد ۴ مورد از تدابیر به طور اختصاصی و کامل متمرکز بر خانواده است. برای ظرفیت‌سازی این تدابیر، نهادسازی در خانواده یک ضرورت است. نهادی که بتواند تدابیر مذکور را در قالب وظایف کلان حکومتی در قبال خانواده شامل مواردی از این قبیل را دنبال کند:

۱- برقراری نظام خانواده محوری؛ ۲- ایجاد دانش خانواده؛ ۳- ارائه خدمات تخصصی به خانواده‌های نیازمند؛ ۴- قانون‌گذاری و اجرای قوانین حکومتی در حوزه خانواده.

واژه‌های کلیدی: خانواده، ازدواج، الگوی پیشرفت، تمدن اسلامی

۱. استاد مرکز تحقیقات علوم رفتاری دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌... (عج) و عضو اندیشکده

خانواده مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، Kh_ahmady@yahoo.com

خانواده تراز در سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

غلامعلی افروز^۱

چکیده

خانواده تنها نهاد فطری، طبیعی، بی‌بدیل و جاودانه انسان است. خانواده، به سان باغ پر طراوتی است که در آن زن/مادر، باغبان دل‌آرام، شوهر/پدر، سنگربان مهربان و فرزندان-اگر باشند- گل‌ها و میوه‌های پر شکوفای این باغ مصفا هستند. خانواده کانون محبوبان و میعادگاه همیشه دلبران آرامشگر است. خانواده، گلستان دل‌آرامی، حلقه پیوند نسل‌ها و پل انتقال فرهنگ و ارزش‌ها است. خانواده، مطلوب‌ترین بستر شکوفایی جوانه‌های وجود و تبلور زیباترین ارزش‌های اخلاقی است. در خانواده تراز الگوی اسلامی ایرانی، رابطه متقابل زوجین و تعاملات ایشان با فرزندان، به دور از زبان تهدید و تنبیه، تکذیب و تحقیر و فارغ از زبان آمرانه و حاکمانه، همواره با ترغیب و تشویق، تأیید و تکریم و ادبیات صمیمانه و رفیقانه می‌باشد.

خانواده تراز سند الگو، به مثابه یک آموزشگاه عطوفت و مهرورزی است. در این آموزشگاه، زن و شوهر/پدر و مادر، مربیان پر مهر و پر بصیرت و آینده‌نگر، بستر پر جاذبه‌ای را می‌آفریند تا فرزندان‌شان برای فرداهای نه چندان دور آماده شوند و در جایگاه و نقش همسری/پدری و مادری الگوی مطلوبی باشند. چرا که یادگیری مشاهده‌ای اثربخش‌ترین یادگیری است، به ویژه هنگامی که مربیان دل‌آرام و رامشگر، محبوب‌ترین مربیان باشند. آری، بچه‌ها، از والدین محبوب و دل‌آرام، مستقیم و غیرمستقیم، مشی زندگی مطلوب فردا را به نیکی می‌آموزند.

خانواده مطلوب، یعنی خانواده متعادل و متعالی، ترسیم‌گر افق و چشم‌انداز فردای بهتر جامعه و چگونگی حاکمیت ارزش‌های والای فرهنگی و اخلاقی است. بدون تردید، مؤلفه‌های اصلی سلامت و آرامش و تعالی هر جامعه‌ای را می‌بایست در حریم خانواده‌ها و ارزش‌های حاکم بر آن جست‌وجو کرد.

۱. استاد دانشگاه تهران، afrooz@ut.ac.ir

همین است که، بایسته و شایسته آن است همه را در خانواده ببینیم و همه را برای خانواده بخواهیم. همه در خانواده و همه برای خانواده.

خانواده تراز در سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، کانون آرامش است و آرامش آفرینی، در خانواده تراز سند الگو، تعاملات آرامشگرانه همسران دل آرام، بر پایه مودت و رحمت استوار است و حقوق عاطفی زوجین و- فرزندان- به زیبایی محقق می شود.

اعضای خانواده تراز در سند الگو، در همه شرایط از بالاترین احساس امنیت روانی و حمایت‌های شایسته اجتماعی برخوردار می‌باشند، خانواده تراز در سند الگو، محور توجه همه برنامه‌ریزان و کارگزاران جامعه است. به سخن دیگر، خانواده در تراز سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، اصلی‌ترین منشور و سر لوحه همه برنامه‌های ملی است. در این مهم، خانواده‌محور بودن تربیت منابع انسانی، طراحی برنامه‌ها در همه نهادها و سازمان‌ها و وزارتخانه‌ها، تدوین و تصویب قوانین در قوه مقننه و صدور احکام در قوه قضا یک اصل اساسی و حیاتی تلقی می‌شود.

واژه‌های کلیدی: خانواده، خانواده تراز، سند الگو، خانواده متعالی، آرامش، خانواده‌محوری

کاربرد الگو در حیطه نظریه‌پردازی در علوم سلامت

اکرم‌السادات سادات حسینی^۱

چکیده

علوم سلامت علی‌رغم عملیاتی بودن و توسعه یافتگی آن در کشور در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت کمتر مورد توجه قرار گرفته است. غلبه دیدگاه علوم انسانی در الگو اگرچه امری مطلوب و نمایشگر توجه به انسان مطلوب و ایده‌آل است. ولی این مشکل را ایجاد می‌کند که انسان موجود که بیشتر مورد توجه علوم عملکردی است در آن نادیده گرفته می‌شود. نظریه‌پردازی اغلب با انسان مطلوب سروکار دارد و در نظریه‌پردازی برای علوم سلامت به علت عملکردی و بالینی بودن آن هر دو جنبه مطلوبیت و انسان موجود باید مد نظر قرار گیرد. این مقاله در پی آن است تا به تحلیل نیاز علوم سلامت به توجه در این مورد در الگوی اسلامی- ایرانی بپردازد و با بیان نیازهای علوم سلامت؛ به تحلیل تدبیر گسترش دامنه تحقیق و نظریه‌پردازی و گفتمان‌سازی برای تبیین سازگاری دوگانه‌های علم و دین، ایرانی بودن و اسلامیت در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در حیطه نظریه‌پردازی در علوم سلامت بپردازد.

واژه‌های کلیدی: نظریه‌پردازی، علوم سلامت، روش‌شناسی

۱. دانشیار دانشگاه علوم پزشکی تهران. دانشکده پرستاری و مامایی و عضو مرکز تحقیقات علوم حدیث، قرآن و طب دانشگاه علوم پزشکی تهران، ashoseini@tums.ac.ir

راهکارهای تنظیم نرخ باروری در بیش از سطح جانمایی و اجرای سیاست‌های حمایتی ارتقای جمعیت در نظام سلامت

شیما طباطبایی^۱، ناصر سیم‌فروش^۲

چکیده

در طول دو دهه گذشته، کاهش مولید در کشور سریع‌تر از حد پیش‌بینی شده در برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در زمینه خطوط کلی سیاست تحدید مولید در بخش جمعیت بود. طبق برنامه پیش‌بینی شده بودن رخ رشد جمعیت از ۳/۹ در سال ۱۳۶۵ به ۲/۳ درصد در سال ۱۳۹۰ برسد که البته در واقعیت نرخ رشد جمعیت به ۱/۲۹ درصد رسید. در دو دهه گذشته نرخ باروری کل در ایران به زیر سطح جانمایی (جانمایی=۲/۱) رسیده است. گزارش‌ها نشان می‌دهد نرخ رشد جمعیت در سال ۱۳۹۸ به زیر یک درصد کاهش یافته است. کاهش سریع رشد جمعیت، ساختار سنی جمعیت را دچار تحول کرده و به سمت سالمندی سوق می‌دهد. روند کاهشی نرخ باروری در صورت ادامه، مشکلات پیچیده ناشی از عدم تعادل جمعیتی را در پی خواهد آورد و بحران سالمندی جمعیت و از دست دادن جمعیت فعال، ضربه‌ای جبران‌ناپذیر بر ساختار، فرهنگ و اقتصاد جوامع وارد می‌کند. ایران در حال حاضر در میانه "پنجره جمعیتی" قرار دارد ضرورت دارد نهادهای موثر بر موضوع جمعیت از این "فرصت طلایی" بهره‌مند شوند. هدف این تحقیق بررسی راهکارهای خبرگان جمعیت‌شناسی و نظام سلامت راهکارهای خبرگان در جهت ارائه راهکارهای اجرای سیاست‌های کلی جمعیت ارائه می‌شود. در این مقاله ابتدا، نتایج مطالعه کیفی که توسط نگارندگان به شیوه بحث متمرکز در پانل خبرگان در

۱. دکترای تخصصی - پژوهشگر پسادکترای دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی و فرهنگستان

علوم پزشکی، shtabatabai@yahoo.com

۲. استاد دانشگاه علوم پزشکی و عضو پیوسته فرهنگستان علوم پزشکی ج.ا.ایران

فرهنگستان علوم پزشکی انجام پذیرفت، راهکارهای ارتقای جمعیت کشور در چارچوب سه وظیفه تولیدی نظام سلامت و آموزش پزشکی؛ سیاست‌گذاری کلان، حاکمیت درون‌بخشی، رهبری بین‌بخشی، طبقه‌بندی شد. سپس راهبردهای اصلی برای اجرای سیاست‌های حمایتی شامل تغییر سبک زندگی و فرهنگ‌سازی برای افزایش دانش جامعه درباره الگوی جمعیت مطلوب، خانواده و فرزندآوری سالم و صالح و اجرای عدالت در سلامت با ارائه مشوق‌های مالی و عملی برای خانواده‌های پر جمعیت مورد تاکید قرار گرفت.

واژه‌های کلیدی: الگوی جمعیت مطلوب، نرخ باروری، سیاست‌های جمعیت، سبک زندگی، سلامت خانواده، آموزش پزشکی، تدابیر

مداخلات روان‌شناختی خانواده‌محور بستری برای رشد مطلوب

فرزندان: شناسایی مؤلفه‌های مؤثر

سوگند قاسم‌زاده^۱، غلامعلی افروز^۲

چکیده

در مداخلات روان‌شناختی خانواده‌محور، درمانگر تلاش می‌کند تا همه اعضای مؤثر خانواده به گونه‌ای مقدر و مطلوب، به تناسب ویژگی‌ها و جایگاهشان در کانون خانواده، نسبت به فرایند برنامه تدوینی آگاهی یافته و با نگرش مثبت، همدلی و همراهی، به طور مستقیم و یا غیرمستقیم در تحقق بخشیدن به اهداف مداخله مشارکت کنند. مداخلات خانواده‌محور به رویکردی برای کار با خانواده‌ها اشاره می‌کند که در آن ارزش‌ها و انتخاب خانواده‌ها مورد احترام و پذیرش قرار گرفته و به هر خانواده فرصت داده می‌شود تا حدی که می‌تواند در کمک درمانی، آموزشی و یا توانبخشی به کودک یا نوجوانش دخیل شود. عموماً در مداخلات روان‌شناختی خانواده‌محور به ارائه حمایت‌های لازم برای تقویت عملکرد خانواده پرداخته می‌شود و خانواده برای مشارکت در درمان و ارائه خدمات دارای حق انتخاب است. در این مطالعه به ضرورت و شناسایی مولفه‌های مشترک مداخلات روان‌شناختی خانواده‌محور بر اساس پیشینه مطالعاتی و پژوهشی پرداخته شده است. با استفاده از مطالعه کتابخانه‌ای و جست‌وجوی مقاله‌ها مولفه‌های مؤثر شناسایی شد. به منظور شناسایی مولفه‌های مداخلات روان‌شناختی خانواده‌محور اعم از مداخلات آموزشی، درمانی و توانبخشی، پژوهش‌های انجام شده داخلی و خارجی در این خصوص، مداخله‌های

۱. استادیار گروه روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی،

دانشگاه تهران (نویسنده مسئول)، s.ghasemzadeh@ut.ac.ir

۲. استاد گروه روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی،

دانشگاه تهران

آموزشی و درمانی برای این کودکان، نظریه‌های خانواده درمانی، درمان‌های مبتنی بر شواهد در حوزه کودک و نوجوان و تجارب جهانی مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت. جمع‌بندی یافته‌های مطالعات با کلیدواژه‌های خانواده‌محور نشان داد در مداخلات آموزشی، درمانی و توانبخشی خانواده‌محور باید به مولفه‌های موثر مشترک از جمله مشارکت با اعضای خانواده برای درک بهتر از شرایط زندگی و اطلاع از اهداف مداخله فردی و خانوادگی، نقاط قوت و چالش‌های فرزند و بهبود مهارت‌های برقراری رابطه بین اعضای خانواده یا یکدیگر و درمانگر، همکاری با خانواده برای تعیین اهداف، تقویت قابلیت‌ها و تصمیم‌گیری در حوزه‌های مختلف فرزندپروری و ارائه مداخلات متناسب با فرهنگ و مبتنی بر شواهد برای هر خانواده توجه داشت تا این مداخلات اثربخشی بالا و فواید مهمی برای رشد مطلوب فرزندان همسو با اهداف درمانی، آموزشی و توانبخشی داشته باشد.

واژه‌های کلیدی: مداخلات روان‌شناختی، خانواده‌محور، فرزندپروری

تبیین لزوم بازنگری در سیاست‌های جمعیتی و بایسته‌های اجرای سیاست‌های افزایش نرخ باروری در بیش از سطح جایگزینی شهلا کاظمی پور^۱

چکیده

به موازات تحولات جمعیت‌شناختی در دنیا، ایران نیز تغییرات جمعیت‌شناختی گسترده‌ای را تجربه کرده است. همزمان با این تغییر و تحولات، رفتار باروری و فرزندآوری نیز تغییر یافته و در چند دهه اخیر افت شدیدی را در نرخ‌های باروری خود داشته است. به طوری که، فرزندآوری در ایران از باروری طبیعی به یک باروری ارادی رسیده و موجب کاهش نرخ باروری کل شده است. منظور از نرخ باروری کل، تعداد فرزندان است که جانشین والدین می‌شوند. اگر این شاخص کمتر از ۲/۱ فرزند باشد، به معنی کاهش تدریجی جمعیت و در نهایت انقراض نسلی است. بر اساس نتایج مرکز آمار ایران و سازمان ملل متحد، در سال ۱۳۸۵ این رقم برای کل کشور ۱/۸ فرزند بوده است. به این معنا، ۱۸ فرزند با ۲۰ نفر از والدین جایگزین می‌شود که ۲ نفر کمتر از حد جانیشینی است. این میزان در سال ۱۳۹۸ به حدود ۱/۷ فرزند برای هر مادر رسیده و همچنان در حال کاهش است، در نتیجه رشد جمعیت کشور نیز طی ۳۰ سال گذشته سیر نزولی داشته و پیش‌بینی می‌شود که اگر این روند ادامه داشته باشد، در سال ۱۴۲۵ رشد جمعیت کشور به صفر رسیده و پس از آن منفی شود. گذار باروری در ایران متناسب با تحولاتی بوده است که در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و برخی ابعاد سنتی خانواده به وقوع پیوسته و به تغییراتی در نگرش‌ها و ایده‌ال‌های مرتبط با ازدواج و باروری و همچنین رفتارهای باروری منجر شده است. با توجه به مباحث فوق، افزایش زاد و ولد در ایران، به یک دغدغه سیاستی مهم تبدیل شده است و دلیل این توجه و حساسیت، به چالش احتمالی ناشی از کاهش رشد جمعیت در

۱. جامعه‌شناس و عضو هیئت علمی دانشگاه تهران، skazemipour@gmail.com

آینده و کمبود نیروی انسانی کافی و به خصوص نیروی جوان در حوزه اقتصاد مربوط می‌شود. به گونه‌ای که انتظار می‌رود در دهه‌های آتی معضل پیری جمعیت و تمام مشکلات مترتب بر آن، مانند فشار مالی بر دولت برای تأمین حقوق، بیمه‌های بازنشستگی و هزینه‌های بهداشت و درمان سالمندان رخ دهد. بنابراین می‌بایست برنامه‌ریزی جامعی در سیاست‌های جمعیتی صورت گیرد. از این رو، گرایش به سمت اعمال سیاست‌های مشوق رشد جمعیت و ترغیب مردم به افزایش باروری، از طریق بزرگ‌تر کردن بعد خانواده موجه به نظر می‌رسد و می‌توان در قالب یک برنامه‌ریزی جامع و کامل به اهداف تعریف شده، دست یافت و جامعه را از معضلات احتمالی آتی دور نگه داشت. در این مقاله ضمن طرح مسئله، جهت لزوم بازنگری در سیاست‌های جمعیتی، سیاست‌ها و راهکارهای لازم، برای افزایش میزان باروری به بیش از سطح جایگزینی ارائه می‌شود.

واژه‌های کلیدی: سیاست‌های جمعیتی، نرخ باروری، باروری سطح جایگزینی، تحولات اجتماعی فرهنگی، سالمندی جمعیت

بخش دوم
(مقالات پوستری)

الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، موانع و راهکارها

عبدالوهاب باهنر^۱

چکیده

همه ملت‌های که دارای کارنامه درخشان و سیمای پرافتخار در عرصه سازندگی و توسعه کامل هستند، برای رسیدن به چنان هدف بزرگ، با برنامه‌ریزی و تدوین الگوی بلند و راهبرد عملی شروع کرده‌اند. جمهوری اسلامی ایران که با تکیه بر یاد و نام خداوند بزرگ و شجاعت دینی ملت ایران استقرار یافت، در مسیر رسیدن به اهداف بزرگ ملی و جهانی خویش، طرح بلند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت را تدوین کرده و مصمم به اجرای دقیق و کامل آن هستند. گفتار حاضر به دنبال پاسخ به این پرسش اساسی است که با توجه به وضعیت عمومی و علمی طرح‌های بلند، واقعیت‌های جامعه ایران و پیچیدگی روابط سیاسی و بین‌المللی در دنیای معاصر، راهکارها و راه‌حل‌های عملی در جهت اجرای هر چه بهتر و موثرتری الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت چیست. با توجه به این پرسش، با روش تبیینی علوم سیاسی و رویکرد دینی و اسلامی، شناخت موانع و راهکارها در دو محور مبنایی و اجرایی ارائه شده است. فرهنگ‌سازی سیاسی و فرهنگ‌سازی دینی مهم‌ترین بخش در خصوص آماده‌سازی افکار و ذهنیت عمومی برای تعقیب و اجرای الگوی اسلامی پیشرفت در نظر گرفته شده است و در بخش اقدامات و راهکارهای اجرایی تاکید ویژه برقرار گرفتن الگوی اسلامی پیشرفت در دستور کار، کارگزاران دولتی و حمایت مراکز حقوقی و علمی از روند اجرای طرح است. زیرا طرح به بزرگی و عظمت بدون فرهنگ‌سازی عمومی و فرهنگ‌سازی قرآنی و دینی امکان‌پذیر نیست. ساماندهی فرهنگ و دانش انسانی و تبدیل الگوی اسلامی پیشرفت به عنوان یک ضرورت و نیاز ملی در ذهن و باور عمومی جامعه ایران اسلامی زمینه‌ای و بستر مناسبی را برای اجرای موفقیت‌آمیز این طرح و برنامه بزرگ ملی و اسلامی فراهم خواهد ساخت.

واژه‌های کلیدی: الگوی اسلامی پیشرفت، فرهنگ‌سازی عمومی، فرهنگ‌سازی سیاسی قرآنی، ابتدای علوم انسانی

۱. دانشجوی دکترای قرآن و علوم سیاسی، جامعه المصطفی العالمیه

نقش مدیریت گردشگری مذهبی با الگوی ایرانی - اسلامی در توسعه

پایدار شهری (مطالعه موردی: شهر ساری)

مریم بوستانی کیایی^۱

چکیده

صنعت گردشگری نقش مهمی در توسعه پایدار شهری می‌تواند ایفا کند. با رونق این صنعت در شهرها، به پایداری زیست‌محیطی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی دست می‌یابیم. در دهه‌های اخیر با ظهور پارادایم توسعه پایدار در گردشگری معاصر در سپهر علمی اجرایی در سطوح ملی و بین‌المللی نگرانی‌های فزاینده‌ای در خصوص تاثیرات نامطلوبی در گردشگری مطرح شد. جاذبه گردشگری مذهبی شامل زیارتگاه‌ها، امامزادگان نقش موثری در بازسازی حیات شهری در طول تاریخ و امروز داشته است. در این نوشتار سعی شده به گردشگری مذهبی و رونق آن در شهر ساری برای توسعه و رشد شهر از دیدگاه مدیریتی پرداخته شود و برای بهبود وضع موجود راهکارهای ارائه شده که نیازمند توجه جدی برنامه‌ریزان و مدیران شهر و منطقه‌ای می‌باشد. هدف این تحقیق، تبیین مولفه‌های موثر در رونق گردشگری مذهبی امامزادگان و چگونگی ارتباط آنها است. پیشنهادهایی همچون معرفی گسترده جاذبه‌های مذهبی از طریق رسانه‌ها و توجه به بافت تاریخی و گسترش مراکز مذهبی همچون موزه‌های مذهبی، مکان‌های همایش و آیین مذهبی در جذب گردشگر مذهبی ارائه شده است.

واژه‌های کلیدی: مدیریت شهری، گردشگری مذهبی، توسعه پایدار شهری،

الگوی گردشگری ایرانی - اسلامی

۱. دانشجوی کارشناسی‌ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه گلستان

تبیین و تشریح رسالت الگو برای کمک به راهبری کشور

مجتبی پالوج^۱

چکیده

یکی از مهم‌ترین مسئله رسالت در حکومتداری و راهبری جامعه و کشور، داشتن الگوی مناسب و حرکت عقلانی برای پیشرفت و ترقی آن کشور و جامعه است. الگوی مناسب باید قادر باشد گزینه‌های ممکن را در مسیر پیش‌رو قرار داده و به نوعی آینده‌های محتمل را ترسیم کند. بدین جهت این الگو می‌بایست مقبولیت و جامعیت لازم را از جهات مختلف و ویژه از بعد توانایی گزینه‌یابی و شناخت چالش‌ها و پیشران‌ها و استفاده از فناوری‌ها، داشته. در واقع مسئله اصلی تحقیق چگونگی این مسائل و شناخت دقیق‌تر آنها به جهت کاربردی کردن الگو است. الگو بایستی ضمن توجه به آخرین پارادایم‌های حاکم در جهان و با شناخت کلان روندها، قادر باشد پیشران‌ها و چالش‌های راهبردی کشور را احصا کرده و جایگاه پیشران‌های با قطعیت بالا و با اهمیت‌ترین آنها را شناسایی و سیاست‌های مناسب برای تحقق پیشرفت تجویز کند. این تحقیق از نوع توسعه‌ای- کاربردی است که با استفاده از پانل خبرگان و استفاده از نرم‌افزار تخصصی، صورت گرفت. الگو علی‌القاعده می‌بایست قادر باشد با ظرفیت‌سازی محلی و ملی و قدرت گزینه‌سازی با تعامل منطقه‌ای و کارکرد جهانی در راستای از میان بردن فاصله با کشورهای توسعه یافته و با سیاست‌گذاری علمی، فضای مناسبی را برای کشور ایجاد کند و گزینه پیشرفت را فراتر از رشد و توسعه با رویکردی مناسب انتخاب کند.

واژه‌های کلیدی: رسالت الگو، برنامه‌ریزی، روند، پیشران، چالش، فرصت، قطعیت، جهانی شدن، عدم تمرکز

۱. استادیار مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی و نایب رئیس

انجمن علمی توسعه روستایی ایران، mpalouj1404@gmail.com

بررسی عوامل و شاخص‌های فنی و زیرساختی تأثیرگذار بر دولت الکترونیک با ارائه برنامه عملیاتی مناسب (مطالعه موردی استان خراسان رضوی)

اسماعیل خیرخواه^۱، جاوید نوبخت^۲، سیدحمیدرضا روحبخش معارف^۳، احمد جنتی فر^۴

چکیده

دولت الکترونیک عبارت است از متحول کردن دولت و فرآیندهای دولتی با قابلیت دسترسی بالاتر، کارآمدتر و پاسخگوتر در ارائه اطلاعات و خدمات به شهروندان و سایر نهادهای دولتی به عنوان ابزاری برای دسترسی بهتر به دولت است. همچنین یک راه موثر برای هدایت تعاملات با شهروندان و شرکت‌های تجاری و در خود دولت‌ها است. دولت الکترونیک، استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات برای ایجاد تغییر در ساختارها و فرآیندهای کاری سازمان‌های دولتی است؛ استفاده از اطلاعات و ارتباطات در مدیریت افرادی که تحت تاثیر تغییرات سازمانی قرار گرفته‌اند و نیز استفاده از مهارت‌های جدید به منظور توسعه و بهبود خدمات عمومی و فرآیندهای مردم‌سالارانه و پشتیبانی قوی از سیاست‌های افراد می‌باشد و بررسی شاخص‌های دقیق، مهم‌ترین ابزار برای شناخت صحیح از وضعیت موجود و ترسیم برنامه برای بهبود وضعیت آینده است. از همین رو دپارتمان اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد هر دو سال یک بار گزارشی را درباره دولت الکترونیکی منتشر می‌کند که وضعیت توسعه ۱۹۳ کشور عضو این سازمان را به صورت کلی و سه زیر شاخص اصلی سرمایه انسانی، ارائه خدمات آنلاین و زیرساخت‌های مخابراتی مورد تحلیل قرار می‌دهد. بیماری عالم‌گیر کوید-۱۹،

۱. دکتری کامپیوتر دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد

۲. دکتری مهندسی صنایع دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، j.nobakht@gmail.com

۳. دانشجوی دکتری کامپیوتر دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد

۴. دانشجوی دکتری کامپیوتر دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد

از اوایل سال ۲۰۲۰ میلادی، جان تازه‌ای به نقش دولت الکترونیک دمید. با اجرای فاصله‌گذاری اجتماعی، تمایل مردم به تعامل آنلاین بیشتر شده و میزان استفاده از خدمات مرسوم دولت دیجیتال افزایش یافته است؛ با این حال، فعالان قصد دارند با به کارگیری پلتفرم‌های دولت الکترونیک، راهکارهای نوآورانه‌تری برای مدیریت این بحران ابداع کنند. در آخرین گزارش منتشر شده توسط این سازمان در سال ۲۰۲۰ تحت عنوان توسعه دولت الکترونیک با اشاره به این موضوع وضعیت توسعه دولت الکترونیکی و بسیاری از شاخص‌های توسعه‌ای در عرصه فناوری اطلاعات در جهان مورد بررسی قرار گرفته است. ایران در مجموع کشورها در کنار بخش عمده کشورهای جهان در رده‌بندی متوسط (بین ۲۵ تا ۵۰ درصد) قرار گرفته و رتبه کشورمان در بین ۱۹۳ کشور ۸۹ است. کشور ما همچنین به لحاظ شاخص توسعه الکترونیک در بین ۴۷ کشور آسیایی رتبه ۳۰ را دارد که در این میان شاخص سرمایه انسانی ایران بالاتر از شاخص‌های ارائه خدمات آنلاین و زیرساخت‌های مخابراتی است. بنابراین در بررسی حاضر بر آن هستیم که با تحلیل جزئی پارامترها و شاخص‌های مختلف اندازه‌گیری شده در جریان سنجش این توسعه از منظر دولت، مشتریان و در بخش‌های مختلف استان که به نوعی در برآیند این شاخص‌ها موثر بوده نقاط ضعف و کاستی‌های موجود در حوزه فناوری اطلاعات در دستگاه‌های مختلف و از جمله در دستگاه حاکمیتی دولت (استانداری خراسان رضوی) را شناسایی و با ارائه خط‌مشی صحیح در جهت مرتفع‌سازی این کاستی‌ها، توسعه دولت الکترونیک را به عنوان یکی از مهم‌ترین اهداف فناوری اطلاعات در سطح استان و کشور سرعت بخشیده و به جایگاه مورد انتظار خود در این رده‌بندی برسانیم.

واژه‌های کلیدی: دولت الکترونیک، سرمایه انسانی، زیرساختی، خدمات آنلاین، شاخص‌های فنی

فرصت‌ها و ظرفیت‌های مناطق آزاد جهت جذب سرمایه‌گذاری (با تأکید

بر سند چشم‌انداز)

ابوالفتح فخرمحمدیان^۱

چکیده

گسترش و اشاعه بازارهای جهانی و تشدید رقابت‌های اقتصادی در سطح بین‌المللی و سویه‌گیری، دنیای بین‌الملل از دیپلماسی سنتی به سمت دیپلماسی تجاری و عمومی، زمینه‌ساز افزایش اهمیت این نوع از دیپلماسی گشته است. تأکید مقاله بر وجه غلیظ دیپلماسی تجاری؛ با محوریت منطقه آزاد انزلی و توجه به تصمیم‌گیری در حوزه‌های کلان سیاست‌ورزی داخلی و خارجی با به حاشیه راندن تضادهای آنتاگونیستی و مذاقه در حوزه دیپلماسی هوشمند خواهد بود. راهکار فوق در جهت تبیین و تشریح تدابیر سیاست‌های الگوی پیشرفت، مبتنی و متناظر بر استحقاق توانمندی‌های یک دولت-ملت استوار است. بنابراین می‌توان با تأکید بر اصول بایسته پیشرفت و مذاقه در اسناد چشم‌انداز توسعه که همانا بر اساس این سند راهبردی، ایران کشوری توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه، با هویت اسلامی و انقلابی، الهام‌بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و موثر در روابط بین‌الملل خواهد بود. واژه‌های کلیدی: الگوی پیشرفت، تضاد آنتاگونیستی، سند چشم‌انداز، دیپلماسی تجاری، سرمایه‌گذاری خارجی

۱. کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

بررسی نقش و جایگاه اقتصاد دانش‌بنیان در تحقق شعار جهش تولید

محمد کلامی^۱، صابر خداوردبیزاده^۲، سجاد ابراهیم‌پور^۳

چکیده

در فضای رقابت کنونی، رشد تولیدات و تثبیت نوسانات اقتصادی از مهم‌ترین اهداف اقتصاد کلان هر کشور قلمداد می‌شود. بهره‌گیری از شاخص‌های اقتصاد مبتنی بر دانش یا اقتصاد دانش‌بنیان از جمله ابزارهای مدیریت تقاضا می‌تواند در تحقق این مهم نقش مؤثری ایفا کند. هدف اصلی این پژوهش بررسی مفهوم اقتصاد مقاومتی و نحوه تأثیر شاخص‌های اقتصاد دانش‌بنیان بر تولید ملی کشور با تأکید بر اقتصاد مقاومتی است. مقاله حاضر درصدد تبیین راهبرد توسعه شرکت‌های دانش‌بنیان جهت تحقق اقتصاد مقاومتی است. به این منظور در این نگارش تبیین اقتصاد دانش‌بنیان به عنوان بستر توسعه شرکت‌های دانش‌بنیان مورد بررسی قرار می‌گیرد. در ادامه، تعریف، ویژگی‌ها و کارکردهای شرکت‌های دانش‌بنیان ارائه شده و در نهایت چگونگی تأثیرگذاری این شرکت‌ها بر اقتصاد مقاومتی بررسی خواهد شد. همچنین این مقاله علاوه بر مرور ادبیات و مفهوم‌شناسی موضوع مد نظر، با استفاده از داده‌های سری زمانی ۱۳۹۵-۱۳۶۰ نقش آموزش و منابع انسانی، موجودی سرمایه و شاخص تجارت بر تولید ناخالص داخلی کشور را با بهره‌گیری از رویکرد خودرگرسیون با وقفه‌های توزیعی مورد بررسی قرار داده است. یافته‌های تحقیق نشانگر آن است که شاخص‌های اقتصاد دانش‌بنیان اثر مثبتی بر تولید ناخالص داخلی کشور به عنوان نمادی از اقتصاد مقاومتی داشته‌اند. همچنین ضریب تصحیح خطا نشان می‌دهد که در هر سال حدود ۵۸ درصد از عدم تعادل کوتاه‌مدت برای دستیابی به تعادل بلندمدت تعدیل می‌شود.

واژه‌های کلیدی: اقتصاد دانش‌بنیان، اقتصاد مقاومتی، تولید ناخالص داخلی کشور، رویکرد خودرگرسیون با وقفه‌های توزیعی

۱. دکتری اقتصاد دانشگاه تبریز، ms84kalami@yahoo.com

۲. دکتری اقتصاد دانشگاه تبریز، saber_khodaverdizadeh@yahoo.com

۳. دانشجوی دکتری اقتصاد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز
ebrahimpoor_sajjad@yahoo.com

نقش و جایگاه جمهوری اسلامی در اعتلای منزلت و حقوق زنان و ارتقای جایگاه اجتماعی و فرصت‌های عادلانه آنان و تأکید بر نقش

مقدس مادری

زهره کمیجانی^۱

چکیده

هدف از انجام این پژوهش، بررسی نقش جمهوری اسلامی در اعتلای حقوق زنان و جایگاه اجتماعی آنان می‌باشد. امروزه تحقیقات نشان می‌دهد در کشور ما تحصیلات عالی زنان طی دو دهه اخیر افزایش داشته است. قوانین جامعه ورود زنان به مشاغل مختلف را نسبت به گذشته آسان‌تر ساخته و ارتقا زنان به پست‌های مدیریتی رشد کرده است. در نتیجه در نظام جمهوری اسلامی با افزایش سطح تحصیلات زنان آنان از سهم بیشتری در تصدی پست‌های مدیریتی برخوردار هستند. از آنجا که موفقیت‌های سازمانی امروزی ایجاب می‌کند که از همه نیروهای آموزش دیده و تخصص‌های موجود اعم از زن و مرد استفاده شود. همچنین زنان از مهارت‌های ارتباطی برخوردار هستند؛ بنابراین رفع موانع ارتقا شغلی زنان و حضور بیشتر آنان در مشاغل هم زمینه را برای بهبود ارتباطات سازمانی و تسهیل نوآوری فراهم می‌سازد و هم به رشد توانمندی‌های فردی آنها منجر می‌شود. از طرف دیگر بررسی‌ها نشان می‌دهد که ایجاد شرایط مساعد برای ارتقا زنان در رده‌های بالای سازمانی به طور غیرمستقیم بر کاهش شکاف جنسیتی بین اقشار مختلف جامعه و افزایش مشارکت‌های آگاهانه سیاسی و اجتماعی آنان اثر گذاشته و سبب افزایش توسعه انسانی در کشور می‌شود. این پژوهش با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی به بازشناسی چالش‌ها و آثار و پیامدهای اشتغال زنان با توجه به ارزش‌های انقلاب اسلامی در چارچوب سیاست‌های جمهوری اسلامی ایران می‌پردازد تا شاید گامی موثر در تدوین بخشی از الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت بردارد.

واژه‌های کلیدی: جمهوری اسلامی، منزلت زنان، حقوق زنان، جایگاه اجتماعی، فرصت‌های عادلانه

۱. کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساوه

بومی‌سازی بازی‌های رایانه‌ای در راستای اجرای سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با استفاده از ظرفیت‌های دیداری باستان‌شناسی ایران بابک کوفگر^۱

چکیده

عرصه فناوری‌های دیجیتال از جمله دنیای بازی‌های ویدئویی امروزه صدها ساعت در سال، زمان با ارزش ایرانیان به ویژه قشر کودک و نوجوان را به خود اختصاص داده است. بر اساس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت که معرف سیر کلی تحولات مطلوب ایران در عرصه فکر، علم، معنویت و زندگی به سوی تمدن نوین اسلامی ایرانی در نیم‌قرن آینده است و به ویژه با توجه به مبانی جامعه‌شناختی آن مبنی بر و تأکید بر اهمیت عرصه فرهنگی و سلامت فکری فرد و خانواده، لزوم حفظ و پاسداری حریم فرهنگی ایجاد می‌کند تا حد امکان به بومی‌سازی در صنعت بازی‌سازی روی آورده و در این مسیر از اندوخته تاریخ و فرهنگ ایران زمین استفاده شود. استفاده کاربردی از علوم انسانی یکی از مهارت‌های اساسی و مورد نیاز پژوهشگران این حوزه بوده و ورود یافته‌های باستان‌شناسی به دنیای بازی‌های رایانه‌ای کرد چنین ضرورتی است. در چنین شرایطی استفاده کاربردی از نقوش موضوعی یافته‌های باستان‌شناسی در طراحی داستان بازی و نشانه‌های تصویری در ساخت فضا و شخصیت‌ها همزمان دو هدف در عرصه فرهنگ را دنبال کرده و الگوی مناسبی برای پیشرفت بومی صنعت مهم و جدی بازی‌سازی در اختیار تیم‌های سازنده می‌گذارد. انتخاب تپه مارلیک در این طرح به دلیل غنای بسیار بالای آثار آن از نظر تصویری و موضوعی می‌باشد. بومی‌سازی داستان، شخصیت‌ها و فضای بازی بر این اساس می‌تواند بازی‌های ایرانی را به رقیبی جدی در برابر بازی‌های غیر ایرانی تبدیل کرده و نقش مهمی در پاسداری از فرهنگ به ویژه در عرصه کودک و نوجوان داشته باشد.

واژه‌های کلیدی: هنر مارلیک، بازی‌های ویدئویی، طراحی بازی، زیبایی شناسی بازی، ظرفیت دیداری

۱. کارشناسی ارشد دانشگاه تهران، Babak.koofgar@ut.ac.ir

بررسی وضعیت تولید علم ایران در حوزه علم کامپیوتر با نگاهی به پیشرفت همکاری‌های بین‌المللی پژوهشگران

مرضیه مروتی^۱

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، بررسی وضعیت تولیدات علمی و همکاری‌های بین‌المللی پژوهشگران ایران در حوزه علم کامپیوتر در پایگاه وب آو ساینس می‌باشد. این پژوهش به صورت پیمایشی انجام شده و تولیدات علمی ایران در حوزه علم کامپیوتر نمایه شده در پایگاه وب آو ساینس در بازه زمانی ۱۹۸۶ تا ۲۰۲۰ مورد مطالعه قرار گرفته است. یافته‌ها نشان داد که ۳۷۷۷۷ مدرک از پژوهشگران ایران در این حوزه منتشر و در پایگاه وب آو ساینس نمایه شده است که ۱/۱۶ درصد از کل تولیدات علمی جهان در این حوزه طی دوره مورد بررسی می‌باشد. بیشترین تولیدات علمی پژوهشگران ایران مربوط به سال ۲۰۱۹ بوده است. مجله « LECTURE NOTES IN COMPUTER SCIENCE » بیشترین تعداد مقاله را در این حوزه منتشر کرده است. پژوهشگرانی از ۱۰۶ کشور با پژوهشگران ایران در تولید علم این حوزه طی بازه زمانی مورد بررسی همکاری داشته‌اند. همکاری‌های بین‌المللی پژوهشگران ایران در حوزه علم کامپیوتر به طور کلی روند افزایشی داشته است.

واژه‌های کلیدی: تولید علم، مقالات علمی، ایران، علم کامپیوتر، مشارکت بین‌المللی

۱. دانشجوی مقطع دکتری تخصصی علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه خوارزمی

استفاده از ظرفیت نهاد قرض‌الحسنه برای اشتغال‌زایی و دستیابی به
 برخی از اهداف مندرج در سند الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت
 سیدنظام‌الدین مکیان^۱، محمدعلی فیض‌پور^۲، مصطفی‌الراجی^۳

چکیده

در بند ۲۳ تدابیر سند الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، به استفاده از ظرفیت نهادهای وقف، قرض‌الحسنه و صدقه اشاره شده است. پژوهش حاضر با تمرکز بر نهاد قرض‌الحسنه، به دنبال بررسی ظرفیت اشتغال‌زایی این نهاد است. بر اساس ادبیات اقتصادی، عوامل متعددی اشتغال را تحت تأثیر قرار می‌دهند. در این بین، تسهیلات قرض‌الحسنه عاملی است که با وجود اهمیت و پتانسیل تأثیر بر اشتغال، کمتر مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. با توجه به این موضوع، پژوهش حاضر به بررسی تأثیر تسهیلات قرض‌الحسنه بر اشتغال در ایران طی سال‌های ۱۳۹۶-۱۳۶۴ می‌پردازد. با توجه به نتایج آزمون‌های مانایی و همجمعی، الگوی پژوهش در چارچوب مدل تصحیح خطای برداری برآورد شده و نتایج نشان داده است که در بلندمدت، تسهیلات قرض‌الحسنه تأثیر مثبت و معنی‌داری بر اشتغال دارد. پیشنهاد می‌شود که با تشویق پس‌انداز و تسهیلات قرض‌الحسنه به طرح‌هایی که اشتغال ایجاد می‌کنند (به ویژه کسب‌وکارهای خرد، کوچک و متوسط)، زمینه‌های کاهش نرخ بیکاری و کاهش فقر به عنوان یکی از اهداف سند الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت فراهم شود.

واژه‌های کلیدی: تسهیلات قرض‌الحسنه، اشتغال، مدل تصحیح خطای برداری

۱. دانشیار گروه اقتصاد دانشگاه یزد، nmakian@yazd.ac.ir

۲. دانشیار گروه اقتصاد دانشگاه یزد، feizpour@yazd.ac.ir

۳. دانشجوی کارشناسی‌ارشد اقتصاد دانشگاه یزد، alrajimostafa@gmail.com

بررسی راهبردهای خدمات الکترونیک و لزوم تدوین آن در بانکداری اسلامی

حامد مهدی خورانی^۱، ام البنین عباس آبادی^۲

چکیده

گسترش روزافزون فناوری اطلاعات و ارتباطات و قابل دسترس بودن شبکه اینترنت برای همگان، باعث به وجود آمدن تحولات گسترده‌ای در عملکرد سازمان‌ها و نهادهای مالی شده است که ظهور پدیده بانکداری الکترونیکی از نتایج آن به شمار می‌رود. اقتصاد و بانکداری یکی از ابزارهای مهم برای دستیابی به پیشرفت و ایجاد تمدن اسلامی در عرصه جهانی محسوب می‌شود. با توجه به تحول بانکداری و تغییر رویکرد این صنعت از شکل سنتی به الکترونیکی، در کشورهای اسلامی نیز، در سال‌های اخیر در این زمینه تلاش‌هایی صورت گرفته است. با توجه به اهمیت این موضوع، پژوهش حاضر به بررسی نقاط ضعف و قوت بانکداری اسلامی پرداخته است. روش تحقیق به صورت توصیفی-تحلیلی می‌باشد. گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای، اینترنت و پرسش از خبرگان بانکی بوده و از مدل SWOT نیز برای تحلیل یافته‌ها استفاده شده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که بانک‌های اسلامی برای تبدیل شدن به بانک‌های الکترونیک دارای هفت نقطه قوت، نه نقطه ضعف، ۱۰ فرصت و نه تهدید می‌باشند. استراتژی‌های SO و ST، هر کدام با نه مورد، بیشترین استراتژی را دارا هستند.

واژه‌های کلیدی: بانکداری اسلامی، بانکداری الکترونیک، SWOT، پیشرفت، راهبرد

۱. کارشناسی ارشد رشته علوم اقتصادی دانشگاه یزد، hamed.mahdi1992@gmail.com

۲. کارشناسی ارشد رشته مدیریت صنعتی گرایش تولید دانشگاه یزد

ommolbanin_1277@yahoo.com

توسعه مهارت‌های حرفه‌ای و غیررسمی با مدل نوآوری باز

جاوید نوبخت^۱، سعید محمودی^۲، مهدی آسیایی^۳

چکیده

امروزه، طیف وسیعی از عوامل از جمله، جهانی شدن، توسعه روزافزون فناوری اطلاعات و ارتباطات، تولید سریع دانش به صورت حتی لحظه‌ای، پیچیدگی رو به رشد فناوری و ... باعث شده است فناوری‌های جدید بر ساختار جوامع تأثیر گذارد و این موضوع باعث شده نوع و ماهیت مشاغل و مهارت‌ها در جامعه دچار تغییر و تحول شود، از طرفی موتور محرک این مهارت‌ها و مشاغل و به عبارتی چرخه توسعه اقتصادی کشورها منابع انسانی هستند که برای نقش‌آفرینی موثر در فرایند توسعه، نیازمند افزایش مهارت‌ها و آموزش در سطوح و ابعاد مختلف هستند. همان‌طور که می‌دانیم نیازمندی‌های جامعه و مردم به عنوان مشتریان در دوره‌های زمانی مختلف، منجر به ظهور محصولات جدید در قالب خدمات و کالا شده و این خود به وجود آورنده مهارت‌های شغلی گوناگون جدید به صورت بومی، غیررسمی و یا رسمی شده است و در این میان نقش نوآوری و خلاقیت در فضاهای کسب و کار، مالی، فرهنگی و اجتماعی حایز اهمیت می‌شود و کشورها برای افزایش تولید ناخالص ملی، رشد و توسعه و حتی نفوذ اقتصادی و فرهنگی خود روز به روز برنامه‌ها و طرح‌هایی برای توسعه نوآوری و خلاقیت برنامه‌ریزی و اجرا می‌کنند. وقوع پاندمی کرونا، موجب شد روند همکاری‌های نوآورانه با رویکردی مشارکتی که نیازمند مهارت‌آموزی در کلیه ابعاد می‌باشد افزایش یابد که ما آن را تحت عنوان نوآوری باز می‌شناسیم و با رویکرد سنتی به نوآوری تفاوت‌هایی دارد، این تفاوت در تعریف نوآوری باز نهفته که عبارت است از تبادل اطلاعات

۱. دکتری مهندسی صنایع، رئیس منطقه ۳ مراکز رشد دانشگاه آزاد اسلامی

j.nobakht@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری کارآفرینی آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علی‌آباد

۳. دانشجوی دکتری شهرسازی دانشگاه تهران

استراتژیک و مدیریت شده با بازیگران خارج از مرزهای یک سازمان، یا ... که فعالیت می‌کنند؛ با هدف ادغام منابع و دانش‌ها با روند ابتکاری آن سازمان و یا ... به منظور توسعه فناوری‌های جدید. بنابراین چنانچه بر اساس سند الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت بخواهیم نسبت به ارتقاء و احیای مهارت‌های بومی موجود در کشور که از سالیان دور وجود داشته و برخی از آنها کاملاً منحصر به فرد در دنیا بوده و موجبات ایجاد زیست‌بوم‌های کارآفرینی خاص آن مشاغل را نیز در بر دارد، اقدام کنیم و برای اینکه فارغ‌التحصیلان دانشگاهی و حتی غیردانشگاهی دارای مهارت‌های حرفه‌ای و غیررسمی لازم برای ورود به مشاغل مختلف را برای خود مهیا کنند و در عرصه کارآفرینی و تجاری‌سازی فناوری و ایده‌های خود گام بردارند بایستی با استفاده از مدل نوآوری باز که تلاش می‌کند در مدیریت هزینه‌ها، ریسک و تسریع در توسعه فناوری‌ها و مهارت‌ها مؤثرتر عمل کند و موجب تعامل بیشتر میان بنگاه‌ها، تأمین‌کنندگان، بازار، مشتریان، رقبای سازمان‌های تحقیقاتی و صنعتی، دانشجویان، انجمن‌ها و مصرف‌کنندگان و ... شود، تأثیرات شگرفی بر روی توسعه کسب‌وکارهای بومی و حرفه‌ای که برخی از آنها عبارتند از: دسترسی به مهارت‌های حرفه‌ای غیررسمی پایدارتر، دسترسی به ایده‌های نوآورانه بیشتر، دسترسی به افراد ماهر و متخصص، دسترسی به دیدگاه‌های بیشتر، توسعه سریع‌تر، ریسک توسعه کمتر، کسب سود بیشتر و خلاصه میان شرایط چارچوبی زیست‌بوم‌ها (نهادهای رسمی و غیررسمی، استعدادها و مهارت‌ها، فرهنگ، زیرساخت‌های فیزیکی و تقاضای بازار) با شرایط سیستماتیک (شبکه‌ها، رهبری، مالی، استعداد، دانش و خدمات پشتیبانی) خواهد گذاشت.

واژه‌های کلیدی: مهارت‌های شغلی، نوآوری باز، زیست‌بوم کارآفرینی، فناوری،

توسعه